

JONGE GELOVIGEN IN EEN OUDE TRADITIE

Een onderzoek naar de aantrekkingskracht van
de Orthodoxe Kerk onder jongvolwassenen

Mette van Hell
Theologische Universiteit Utrecht
30 augustus 2025

Algemene informatie

Titel: Jonge gelovigen in een oude traditie

Ondertitel: Een onderzoek naar de aantrekkingskracht van de Orthodoxe Kerk
onder jongvolwassenen

Onderwijsinstelling: Theologische Universiteit Utrecht

Naam opleiding: Master Theologie Algemeen - Church and Mission in the West

Module: Masterscriptie

Naam student: Mette van Hell

Studentnummer: 89664

Begeleider: Prof. dr. S. Paas

Datum: 30 augustus 2025

Op de voorpagina: Icoon van Christus de Goede Herder. 15x20 cm. Geschilderd door Johannes Ruben Harbers (rubenharbers.com).

Inhoudsopgave

Algemene informatie.....	1
Inhoudsopgave	2
Hoofdstuk 1: Introductie	4
Probleemstelling.....	4
Doel van het onderzoek.....	7
Onderzoeksvraag en deelvragen	8
Onderzoeksmethoden	8
Opbouw van deze scriptie	8
Hoofdstuk 2: Literatuurstudie	10
Christenen in Nederland.....	10
The Quiet Revival	12
God in Nederland.....	13
Cijfers uit andere Europese landen	15
Understanding Religious Conversion.....	16
Motieven.....	18
De Orthodoxe Kerk: motieven voor de populariteit	19
Covid-19 en de Russisch-Oekraïense oorlog	21
Conservatisme	22
Conclusie.....	25
Hoofdstuk 3: Onderzoeksplan en methodologie	27
Belangrijke thema's voor het interview	27
Interviewvragen.....	29
Toestemming	30
Sampling	30
Kandidaatselectie	31
Positionaliteit.....	32
Profielen van de interviewkandidaten	34
Hoofdstuk 4: Resultaten.....	36
Methodologie	36
Deelvraag 1: Wat is de biografie van deze jongeren met het oog op hun interesse en aansluiting bij de Orthodoxe Kerk?	37

Deelvraag 2: Wat zijn de aanleidingen en motieven van Nederlandse jongeren om zich aan te sluiten bij de Orthodoxe Kerk?	49
Deelvraag 3: In welke mate is er sprake van onderhandeling van deze jongeren tussen hun normen en waarden en de autoriteit van de kerk?	59
Hoofdstuk 5: Discussie	68
Spirituele biografieën in het licht van Lewis Rambo	68
Resultaten aan de hand van de literatuurstudie	71
Aanbevelingen protestantse kerken	76
Beperkingen van het onderzoek.....	80
Aanbevelingen voor toekomstig onderzoek	82
Bibliografie	84

Hoofdstuk 1: Introductie

Probleemstelling

In de afgelopen vijf decennia is het aantal Nederlanders dat zich tot een religieuze gezindte rekent enorm gedaald. Sinds 2017 is het aantal gelovigen voor het eerst lager dan het aantal niet-gelovigen in Nederland. Vooral bij grote kerkverbanden zoals de PKN is grote krimp te constateren en vergrijst het ledenbestand enorm.

Nu lijkt er sprake te zijn van een beginnende opleving van het christelijk geloof onder jongeren. Het recent gepubliceerde tienjaarlijkse onderzoeksrapport *God in Nederland* laat zien dat Generatie Z zichzelf vaker gelovig noemt dan generatie Y (millennials).¹ Niet eerder was een generatie geloviger dan de generatie ervoor: in het boek wordt voorzichtig gesproken over een trendbreuk. Een van de opvallendste denominaties die steeds vaker door jongvolwassenen wordt bezocht, is de Orthodoxe Kerk. Media zoals NOS, Trouw en het ND berichtten over de groei van het aantal catechisanten bij verschillende orthodoxe kerken in Nederland.² De groei wordt niet alleen verklaard door de aanwas van nieuwe gelovigen. Ook protestantse jongeren lijken vaker voor de Orthodoxe Kerk te kiezen.

Eerst geef ik een definitie van de Orthodoxe Kerk en een korte introductie in de kenmerken van de christelijke stroming. Het is belangrijk om te noemen dat naam Orthodoxe Kerk in dit onderzoek geen betrekking heeft op de polariteit tussen orthodoxe en vrijzinnige kerken, zoals het bijvoeglijk naamwoord 'orthodox' veel wordt gebruikt. Dit onderzoek richt zich op de Orthodoxie als een van de drie hoofdstromen van het christendom, naast de Rooms-Katholieke en Protestantse stroming. Binnen de Orthodoxe Kerk worden twee stromingen onderscheiden. Onder de Oosters-Orthodoxe Kerk vallen in Nederland onder andere de Russisch- en Roemeens-Orthodoxe kerken. Bij de Oriëntaals-Orthodoxe Kerk is in Nederland

¹ Maaïke van Houten, 'Voor het eerst zijn jongeren geloviger dan de generatie voor hen', Trouw, 13 april 2025, <https://www.trouw.nl/religie-filosofie/voor-het-eerst-zijn-jongeren-geloviger-dan-de-generatie-voor-hen~be1c452e/>.

² Wilfred Scholten, 'Vergrijzing? Bij deze orthodoxe kerk kloppen juist steeds meer jongeren aan', Trouw, 28 februari 2025, <https://www.trouw.nl/religie-filosofie/vergrijzing-bij-deze-orthodoxe-kerk-kloppen-juist-steeds-meer-jongeren-aan~beffb01c/>; 'Meer Nederlandse jongeren worden orthodox christen', 8 november 2024, <https://nos.nl/artikel/2543760-meer-nederlandse-jongeren-worden-orthodox-christen>; 'Deze jongeren vinden houvast in de Orthodoxe Kerk. "Zodra ik de kerk in stap, voel ik me lichter"', 5 december 2024, <https://www.nd.nl/geloof/geloof/1249148/deze-drie-jongeren-vinden-houvast-in-de-orthodoxe-kerk-zodra->.

behoren onder andere de Ethiopisch-Orthodoxe kerk, de Armeens-Orthodoxe Kerk en de Syrisch Orthodoxe Kerk. In Nederland is laatstgenoemde stroming relatief groot, met ongeveer 20.000 leden die voornamelijk in Twente wonen. De Oriëntaals-Orthodoxe Kerk is in het jaar 451 afgesplitst van de algemene kerk, toen zij de christologische dogma's die uit het Concilie van Chalcedon voortkwamen niet accepteerden. Het is dus een andere orthodoxe stroming dan de Oosters-Orthodoxe Kerk, die afsplitste van de Rooms-Katholieke Kerk tijdens het schisma van 1054. Wanneer ik in dit onderzoek spreek over de Orthodoxe Kerk, maak ik geen onderscheid tussen de twee orthodoxe stromingen. Tussen de stromingen zijn er namelijk veel overlap in de geloofsbeleving, tradities en liturgische gewoontes. Ook zijn er weinig dogmatische verschillen. Ook is er veel overlap in de geloofsbeleving, tradities, en liturgische gewoontes.³

De Orthodoxe Kerk wordt gekenmerkt door een grote rol voor vaste liturgie en sacramenten, de nadruk op het mysterie van God, vasten en iconverering. De Orthodoxe Kerk claimt de ware voortzetting van de vroege kerk uit de eerste eeuwen te zijn. Symboliek en rituelen spelen een grote rol. Kerkdiensten kunnen enkele uren duren en aanwezigen staan gedurende de dienst. De liturgie wordt in verschillende talen uitgevoerd. Zo is Aramees de gebruikelijke taal van de liturgie in de Syrisch-Orthodoxe Kerk, en wordt in de Oosters Orthodoxe Kerk naast Nederlands ook kerk-Slavisch gebruikt.

Bovengenoemde kenmerken, samen met het feit dat de parochies vaak op enige afstand reizen liggen, laten zien dat het voor een Nederlandse jongere geen vanzelfsprekende keuze is om aan te sluiten bij de Orthodoxe Kerk. Gangbare missiologische theorieën lijken geen verklaring te bieden voor deze ervaring. Er is nauwelijks sprake van contextualisatie door de Orthodoxe Kerk om laagdrempelig te zijn voor de huidige cultuur en leefwereld van Nederlandse jongeren. De liturgie is immers elke week vrijwel hetzelfde en stamt uit de vijfde eeuw. Ook wordt kerkgroei soms verklaard aan de hand van het succes van homogene kerken, die ervoor zorgen dat er geen etnische, culturele of statusgerelateerde obstakels voor nieuwe kerkgangers zijn.⁴ De orthodoxe kerken staan met betrekking tot etniciteit en cultuur juist ver af van de meeste Nederlanders, omdat de diensten vooral bezocht worden

³ *Orthodoxie in Nederland – Orthodoxe Kerk in Nederland*, z.d., geraadpleegd 8 mei 2025, <https://orthodoxekerk.net/orthodoxe-kerk/orthodoxie-in-nederland/>.

⁴ Donald A. McGavran, *Understanding Church Growth* (Wm. B. Eerdmans Publishing, 1990), 188-92.

door immigranten die zich in Nederland gevestigd hebben. Ook hebben Orthodoxe parochies in Nederland geen missionaire initiatieven uitgerold die de toename van bezoekers kan verklaren.

Een van de mogelijke factoren die bijdraagt aan de populariteit van de Orthodoxe Kerk is de aanwezigheid van het orthodoxe gedachtegoed op sociale media. Influencers zoals Jordan Peterson flirten met het (orthodox) christelijke gedachtegoed, zonder zelf uitgesproken christen te zijn. Peterson is bekend als schrijver van zelfhulpboeken en als podcasthost en -gast. In zijn gesprekken staan psychologische inzichten en traditionele waarden centraal, die hij regelmatig verbindt aan Bijbelse beeldspraak. In zijn recente boek, *Wij die worstelen met God*, bepleit hij de waarde van de Bijbel en legt hij met vanuit een psychologische invalshoek bijbelgedeeltes uit.⁵ De manier waarop hij Bijbelse inzichten geregeld verbindt aan conservatief gedachtegoed, werpt de vraag op of daar een verband met de populariteit van de Orthodoxe kerk te vinden is. Uit onderzoek blijkt namelijk ook dat Nederlandse jongeren uit generatie Z conservatiever zijn dan voorgaande generaties.⁶ Zou de Orthodoxe Kerk zich lenen als een plek waar conservatieve jongeren legitimiteit voor hun standpunten aan ontlelen, en gelijkgestemden vinden?

Hierbij is het interessant om te zien in hoeverre het onderschrijven van traditionele waarden doorwerkt in de keuzes die jongvolwassenen in hun dagelijkse leven maken. Mogelijk wordt hun levensstijl voornamelijk geïnformeerd worden door moderne opvattingen. Jongeren die opgroeien in een cultuur die waarde hecht aan individuele keuzevrijheid sluiten zich wellicht niet zonder meer aan bij een kerk waar regels door de priester en bisschop opgelegd worden. Op deze manier vindt er mogelijk een onderhandeling plaats tussen twee belangrijke identiteitskenmerken van de jongeren: hun keuze voor de Orthodoxie enerzijds en hun 21-eeuwse opvattingen anderzijds. Onder katholieke vrouwen is er onderzoek gedaan naar *identity negotiation* met betrekking tot anticonceptiegebruik.⁷ Wellicht is er bij

⁵ Sander Kollaard, 'Trump-fan Jordan Peterson bepleit in een nieuw boek de superioriteit van de Bijbel. Snijdt iets daarvan hout?', de Volkskrant, 17 januari 2025, <https://www.volkskrant.nl/boeken/trump-fan-jordan-peterson-bepleit-in-een-nieuw-boek-de-superioriteit-van-de-bijbel-snijdt-iets-daarvan-hout~b18a1b8c/>.

⁶ Quita Muis en Tim Reeskens, 'De jeugd van tegenwoordig: Moeten we ons zorgen maken over een autoritaire terugslag onder jongeren?', in *Raadselen van de maatschappij*, onder redactie van Jurre van den Berg e.a. (Uitgeverij Van Gennep, 2022).

⁷ Brianna Jean McCaslin, *Thou Shalt Not: Experiences of Contraceptive Use and Religious Identity Negotiation Among Married Catholic Women*, 2015, <https://hdl.handle.net/1805/8363>.

Nederlandse jongeren in de Orthodoxe Kerk ook sprake van onderhandeling op het gebied van ethische thema's.

De Orthodoxe Kerk in Nederland is dus aantrekkelijk voor steeds meer niet-christelijke en protestantse jongeren. Deze aantrekkingskracht lijkt niet goed verklaarbaar vanuit bekende missiologische ideeën over kerkzijn. In plaats daarvan hebben sociale media, waar vooral conservatieve denkers het christelijke gedachtegoed onder de aandacht brengen, mogelijk een nieuwe impuls gegeven te hebben aan de zoektocht naar geloof onder jongeren. Als deze jongeren niet vanuit missionaire initiatieven tot geloof zijn gekomen, werpt dit de vraag op in hoeverre de bekeringsverhalen van deze jongvolwassenen vergelijkbaar zijn met populaire modellen van bekering. In hun keuze voor de Orthodoxe Kerk vindt er verder mogelijk een onderhandeling van identiteit plaats. Hierbij lijkt er een bepaalde aantrekkingskracht van de hoogliturgische dienst uit te gaan en de vele rituelen en de rijke traditie waar de Orthodoxe Kerk uit put. Op dit moment is nog niet duidelijk wat precies de beweegredenen zijn van jongeren om zich bij de Orthodoxe Kerk aan te sluiten. Verder werpt de toenemende populariteit van de Orthodoxe Kerk de vraag op hoe deze jongeren kennis hebben gemaakt met deze traditie. In dit onderzoek tracht ik deze vragen te beantwoorden door middel van interviews met nieuw-orthodoxe jongvolwassenen.

Doel van het onderzoek

Door middel van interviews en literatuuronderzoek wil ik onderzoeken wat de motieven zijn van Nederlandse jongvolwassenen om zich aan te sluiten bij de Orthodoxe Kerk. Het doel van het onderzoek is om deze beginnende ervaring van de Orthodoxe Kerk in kaart te brengen en te kijken hoe dit verband houdt met trends in het religieuze landschap. Dit onderzoek biedt niet alleen inzicht in de aantrekkingskracht van de Orthodoxe Kerk, maar werpt in bredere zin licht op de geloofsbeleving van jongvolwassenen. Het onderzoekt waarom ook niet-gelovige jongeren ervoor kiezen zich aan te sluiten bij een kerk, en wat hen aantrekt in het christelijk geloof. Daarmee is dit onderzoek ook relevant voor protestantse kerken: het kan nieuwe aanknopingspunten bieden om te begrijpen hoe jongvolwassenen vandaag de dag hun geloof vormgeven, hoe het christelijke geloof jongvolwassenen helpt om zich staande houden in de samenleving, en welke vormen van geloof hen aanspreken.

Onderzoeksvraag en deelvragen

De onderzoeksvraag luidt als volgt: welke redenen hebben Nederlandse jongvolwassenen om toe te treden tot de Orthodoxe Kerk, en welke lessen kunnen protestantse kerken hieruit trekken?

Hieruit volgen de onderstaande deelvragen:

- Wat is de biografie van deze jongvolwassenen met het oog op hun interesse en aansluiting bij de Orthodoxe Kerk?
- Wat zijn de en motieven van Nederlandse jongvolwassenen om zich aan te sluiten bij de Orthodoxe Kerk?
- In welke mate is er sprake van onderhandeling van deze jongvolwassenen tussen hun normen en waarden en de autoriteit van de kerk?
- Welke lessen kunnen protestantse kerken hiervan leren?

Onderzoeksmethoden

Bovenstaande vragen zullen beantwoord worden door middel van literatuuronderzoek, interviews en daaropvolgende theologische analyse. De semigestructureerde interviews zal ik afnemen met acht jongvolwassenen. Bij het selecteren van de deelnemers zal ik rekening houden met hun religieuze achtergrond (gelovig opgevoed of niet), geslacht, en de kerk waarbij ze zich hebben aangesloten. Hierdoor is het mogelijk om een evenwichtige en diverse selectie maken en zo een compleet beeld te schetsen van de beweegredenen van de participanten. Bij het uitvoeren van interview is het belangrijk om te letten op het zorgvuldig opslaan van de data en toestemming te vragen aan de deelnemers.

Opbouw van deze scriptie

Deze scriptie is opgebouwd uit vijf hoofdstukken die samen inzicht bieden in de motieven en geloofsbeleving van Nederlandse jongeren in de Orthodoxe Kerk. In hoofdstuk 2 wordt bestaande literatuur geanalyseerd om zowel recente ontwikkelingen rondom het geloof van jongeren als onderliggende aanleidingen en motieven van jongeren in kaart te brengen. Deze verkenning vormt het toetsingskader voor de daaropvolgende interviews met jongvolwassenen. In hoofdstuk 3 komt het onderzoeksplan aan bod, de keuze voor de

interviewvragen, en worden de respondenten voorgesteld. In hoofdstuk 4 wordt aan de hand van de resultaten uit het interview de eerste drie deelvragen beantwoord. In hoofdstuk 5 wordt de onderzoeksvraag beantwoord. Ook worden beperkingen en toekomstige richtingen voor verder onderzoek besproken. Ten slotte wordt er advies gegeven aan protestantse kerken over hoe zij jongvolwassenen kunnen begrijpen en ondersteunen in hun geloofsweg.

Hoofdstuk 2: Literatuurstudie

In de afgelopen maanden zijn er een aantal onderzoeksrapporten en krantenartikelen uitgekomen die een voorzichtige kentering in de ontkerkelijking van West-Europa signaleren. Door het in kaart brengen van deze ontwikkelingen ontstaat er enerzijds een mogelijke verklaring voor de populariteit van de Orthodoxe Kerk bij niet-christelijke jongeren, en functioneert dit anderzijds als een toetsingskader om mijn onderzoeksresultaten met betrekking tot Nederlandse jongvolwassenen in de Orthodoxe Kerk mee te vergelijken.

In dit hoofdstuk komen de Nederlandse onderzoeken *God in Nederland* en *Christenen in Nederland* aan bod, evenals het Engelse rapport *The Quiet Revival*. Verder worden er trends op het gebied van christelijk geloof onder jongvolwassenen in Frankrijk, België en Finland besproken. Tot slot ga ik in op de ontwikkelingen rondom de Orthodoxe Kerk en de motieven van jongeren die in verschillende onderzoeken en kranten aan bod komen.

Christenen in Nederland

Het rapport *Christenen in Nederland*, gepubliceerd in 2018 door het Sociaal en Cultureel Planbureau (hierna afgekort als SCP), beschrijft de gestage ontkerkelijking binnen Nederland.⁸ De ontkerkelijking hangt samen met een afnemend geloof in de christelijke waarheden. Het rapport spreekt van een vervreemding van de Nederlandse samenleving van de christelijke traditie. Deze ontwikkeling wordt zichtbaar doordat latere cohorten steeds minder van de christelijke geloofswaarheden onderschrijven.⁹

De trend die in dit rapport beschreven wordt, is wellicht geen goede weergave meer van deze tijd. Recente cijfers van het CBS laten namelijk een ander beeld zien. In 2024 bleek voor het eerst dat de ontkerkelijking in Nederland niet verder doorzette. Ten opzichte van 2023, toen 42% van de Nederlanders zichzelf tot een levensbeschouwelijke groep rekende, was dit in 2024 het geval voor 44% van de Nederlanders. Het CBS spreekt daarmee van een stagnatie in de ontkerkelijking. Uit de cijfers van het CBS blijkt verder dat 18 tot 25-jarigen en 25 tot 35-jarigen zichzelf het minst vaak tot een levensbeschouwelijke groep rekenen. In de

⁸ Joep de Hart en Pepijn van Houwelingen, 'Christenen in Nederland: Kerkelijke Deelname En Christelijke Gelovigheid' (Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau, 2018), 41.

⁹ De Hart en Van Houwelingen, *Christenen in Nederland: Kerkelijke deelname en christelijke gelovigheid*, 70.

aankomende jaren zal zichtbaar worden of er daadwerkelijk sprake is van een stagnatie, of dat de ontkerkelijkheid verder toeneemt of juist afneemt.

Het SCP-rapport is zodoende te lang geleden is gepubliceerd om van waarde te zijn bij het beschrijven van de huidige trend, maar er komen in het rapport enkele andere onderwerpen aan bod die relevant zijn voor de Orthodoxe Kerk. Zo wordt beschreven dat jongeren binnen de kerk een sterker geloof in christelijke geloofswaarheden hebben en een grotere betrokkenheid vertonen bij de kerkelijke levenspraktijk dan andere generaties. Dit is met name het geval binnen de protestantse kerken.¹⁰

Het onderzoek besteedt ook de nodige aandacht aan de positie van migrantenkerken in het Nederlandse kerkelijke landschap. De orthodoxe kerken vallen hier ook onder, aangezien de vestiging van deze kerken in Nederland vrijwel volledig te danken is aan de komst van arbeidsmigranten. Vanwege het gebrek aan geregistreerde cijfers over het aantal christenen in migrantenkerken en methodologische beperkingen inzake het bereiken van migranten bij enquêtes, is het niet duidelijk hoeveel migrantenkerken er in Nederland zijn en hoeveel leden de orthodoxe kerken precies hebben. Het CBS onderscheidt in haar onderzoek naar religie slechts tussen verschillende protestantse kerken, de katholieke kerk en de categorie 'overig'.¹¹ Tot deze laatste categorie behoren de orthodoxe kerken, maar ook Joodse Nederlanders en geloofsgemeenschappen zoals Jehova's getuigen. Deze cijfers kunnen dus geen inzicht verschaffen in het aantal orthodoxe gelovigen in Nederland en hun betrokkenheid bij de kerk. Een schatting van de orthodoxe kerken zelf is dat er ongeveer 175.000 Orthodoxe gelovigen in Nederland zijn, van wie enkele duizenden actief betrokken zijn bij de verschillende parochies.¹² Hoewel er op landelijk niveau tot op heden geen toename van orthodoxe gelovigen is geregistreerd, is het mogelijk dat een toename van Nederlandse jongvolwassen bezoekers in de diverse parochies wel opgemerkt wordt.

¹⁰ De Hart en Van Houwelingen, *Christenen in Nederland: Kerkelijke deelname en christelijke gelovigheid*, 54.

¹¹ Centraal Bureau voor de Statistiek, '3. Ontwikkelingen in religieuze betrokkenheid', webpagina, Centraal Bureau voor de Statistiek, 6 april 2023, <https://www.cbs.nl/nl-nl/longread/statistische-trends/2023/religieuze-betrokkenheid-in-nederland/3-ontwikkelingen-in-religieuze-betrokkenheid>.

¹² *Orthodoxie in Nederland – Orthodoxe Kerk in Nederland*.

The Quiet Revival

In Engeland is in 2025 een onderzoek uitgebracht met de naam *The Quiet Revival*. In het onderzoek wordt gesignaleerd dat het aantal gelovigen (mensen die zichzelf christen noemen en minstens één keer per maand naar de kerk gaan) flink is toegenomen sinds 2018. In de groep 18-24 jaar is de grootste stijging te zien: van 4% naar 16%.¹³ In de leeftijdscategorie 25-35 wordt ook een toename gesignaleerd, al is die iets minder groot. Jonge mannen gaan vaker naar de kerk dan jonge vrouwen: in de leeftijd 18 tot 24 is dit respectievelijk 21% tegenover 12%.¹⁴ Wat verder duidelijk wordt, is dat de spirituele betrokkenheid van christenen groeit. Mensen die zichzelf christen noemen, gaan meer naar de kerk dan voorheen en nemen vaker deel aan andere spirituele praktijken zoals bijbellezen en gebed.¹⁵ Zo geeft 80% van de kerkgaande 18-34-jarigen aan wekelijks in de bijbel te lezen, terwijl oudere leeftijdsgroepen dit minder vaak doen.¹⁶

Het onderzoek brengt verschillende mogelijke verklaringen aan het licht voor deze stijging van kerkgang en geloofsbetrokkenheid bij jongvolwassenen. Zo blijkt uit het onderzoek dat de openheid naar het christelijk geloof is toegenomen. In plaats van vijandigheid of apathie blijkt nu onder andere dat jongvolwassenen een toenemende nieuwsgierigheid hebben naar de Bijbel en het bezoeken van kerken, vergeleken met 2018.¹⁷ Verder laat het onderzoek zien dat er een groot verschil is in welzijn en tevredenheid tussen kerkgangers en niet-kerkgangers. De eerste groep geeft minder vaak aan dat zij zich regelmatig angstig of depressief voelt dan de tweede groep. Ook zijn kerkgangers hoopvoller over de toekomst dan niet-kerkgangers. Daarnaast ervaren kerkgangers een sterker gevoel van verbondenheid met de lokale gemeenschap dan niet-kerkgangers.¹⁸ Hoewel er op basis van deze data geen definitieve causale verbanden kunnen worden vastgesteld, laat het rapport zien dat jongeren zich mogelijk tot de kerk richten om een gevoel van betekenis, gemeenschap en geestelijk welzijn te ervaren.

¹³ Rhiannon McAleer en Rob Barward-Symmons, *The Quiet Revival* (Bible Society, 2025), 16.

¹⁴ McAleer en Barward-Symmons, *The Quiet Revival*, 17.

¹⁵ McAleer en Barward-Symmons, *The Quiet Revival*, 7.

¹⁶ McAleer en Barward-Symmons, *The Quiet Revival*, 34.

¹⁷ McAleer en Barward-Symmons, *The Quiet Revival*, 40.

¹⁸ McAleer en Barward-Symmons, *The Quiet Revival*, 24.

Behalve een toename in geloof en kerkgang onder jongvolwassenen laat het onderzoek ook een groeiende verscheidenheid te zien in het type kerken dat wordt bezocht. Ondanks dat kerkbezoek in de Anglicaanse Kerk terugloopt, is er bij de Rooms-Katholieke Kerk en Pinksterkerken een groei in kerkgang te zien. Onder de 18-34-jarigen identificeert slechts 20% zich als Anglicaans, tegenover 41% als Rooms-Katholiek en 18% als lid van een Pinksterkerk.¹⁹

Uiteraard zijn deze cijfers uit het Verenigd Koninkrijk niet volledig te vertalen naar de Nederlandse context. Wel zijn er op het gebied van ontkerkelijking en ontwikkeling van de cultuur parallellen te zien met de Nederlandse situatie. Hierdoor is het aannemelijk dat deze nieuwe ontwikkeling in zekere mate weerspiegeld zal worden in Nederland. De grote steekproefomvang in het onderzoek versterkt de betrouwbaarheid van de bevindingen, evenals de moeite die de onderzoekers hebben gedaan om de steekproef representatief te laten zijn voor de bevolkingssamenstelling van het Verenigd Koninkrijk. Bovendien biedt de periode van zes jaar tussen de waarnemingen voldoende tijd om trends te signaleren. Dit komt de relevantie van de conclusies ten goede en wijst erop dat er daadwerkelijk sprake is van een opleving van het christelijk geloof.

God in Nederland

Het recente onderzoek *God in Nederland* laat opnieuw zien dat de trend van ontkerkelijking in Nederland doorzet, al is het tempo van deze afname iets vertraagd ten opzichte van eerdere decennia. Vooral de traditionele volkskerken, zoals de Rooms-Katholieke Kerk (RKK) en de Protestantse Kerk in Nederland (PKN), verliezen terrein. Tegelijkertijd blijft het ledental in kleine orthodoxe kerken (in dit onderzoek worden hiermee de kleinere protestantse kerkgenootschappen aangeduid) stabiel. Er is een toename zichtbaar onder de overige kerken en religies (van 8% naar 9%), waaronder de Orthodoxe Kerk valt. Hier vallen echter ook andere kerkgenootschappen onder zoals de apostolische kerk en Jehova's getuigen, evenals andere religies zoals de Islam. De toename in deze categorie wordt door de onderzoekers verklaard door immigratie en het hoge geboortecijfer onder moslims.²⁰ De

¹⁹ McAleer en Barward-Symmons, *The Quiet Revival*, 18.

²⁰ Joris Kregting, F. A. van Lieburg, en Paul Vermeer, *God in Nederland: 1966-2024* (Amsterdam: HDC Centre for Religious History, Vrije Universiteit Amsterdam, 2025), 39.

cijfers van deze categorie kunnen dus geen indicatie geven van het aantal orthodoxe gelovigen en een eventuele toename hiervan. Opvallend is dat het percentage gelovigen enigszins afwijkt van de bevindingen van het CBS. Uit de enquête *God in Nederland* blijkt dat 36% van de Nederlanders zichzelf als gelovig beschouwt,²¹ terwijl het CBS een percentage van 44% vond. Deze discrepantie wordt waarschijnlijk veroorzaakt door het verschil in vraagstelling tussen de twee enquêtes: Het CBS heeft gevraagd of men zich tot een levensbeschouwelijke groep rekent, terwijl *God in Nederland* de vraag stelde of men zichzelf als gelovig beschouwt, en pas in de opvolgende vraag naar de geloofsgemeenschap vroeg. Het is mogelijk dat mensen zich nog wel onderdeel voelen van een kerk of religie, terwijl zij niet langer in God geloven – de tweetrapsvraagstelling van *God in Nederland* is beter geschikt om hiervoor te corrigeren. Daarom heeft het CBS wellicht een hoger percentage ‘gelovigen’ gevonden. Het is verder belangrijk om mee te nemen dat het onderzoek *God in Nederland* slechts eens in de tien jaar plaatsvindt. Hierdoor kan het CBS een stagnatie in de ontkerkelijking waarnemen, maar is deze trend niet zichtbaar in *God in Nederland*, omdat de situatie van nu sterk verschilt met de situatie tien jaar geleden.

Een opvallende ontwikkeling die zichtbaar wordt in het *God in Nederland*, is dat generatie Z op verschillende vlakken meer met het christelijke geloof heeft dan generatie Y. Zo is het percentage jongeren uit Generatie Z dat zich gelovig noemt, licht gestegen ten opzichte van Generatie Y. Ook is het aantal kerkleden in generatie Z iets hoger, evenals het vertrouwen in, en de waardering voor, religieuze instituties.²² Dat generatie Z iets religieuzer is dan de oudere generaties, is een nieuwe observatie. In het vorige onderzoek in 2015 was er bij generatie Y (toentertijd de jongste generatie) geen sprake van een grotere religiositeit ten opzichte van de oudere generaties.²³ Een leeftijdseffect is hiermee uitgesloten. Deze verschuiving is verrassend, omdat het laat zien dat de secularisatiethese (na de intrede van de moderniteit is elke generatie minder gelovig dan de generatie ervoor) niet klopt. Daarbij komt dat generatie Z veel minder religieus gesocialiseerd is dan de generaties ervoor, waardoor het des te opvallender is dat deze generatie geloviger is dan eerdere generaties. Een uitzondering op deze lichte groei is overigens dat generatie Z niet vaker deelneemt aan

²¹ Kregting e.a., *God in Nederland*, 42.

²² Kregting e.a., *God in Nederland*, 71.

²³ Ton Bernts e.a., *God in Nederland 1966-2015*, Tweede druk (Ten Have, 2016), 23.

christelijke praktijken zoals kerkgang en gebed dan generatie Y.²⁴ Deze resultaten sluiten grotendeels aan bij de bevindingen van *The Quiet Revival*, al is een kleiner effect gevonden dan in het britse onderzoek. Ook op dit vlak is het een nadeel dat *God in Nederland* een tienjarig onderzoek is, waardoor de trend van geloof niet heel nauwkeurig gevolgd kan worden.

Verder heeft *God in Nederland* onderzoek gedaan naar de houding tegenover ethische kwesties zoals homoseksualiteit en abortus. Hier valt op dat de acceptatie van homoseksualiteit tussen 2017 en 2025 is gedaald onder rooms-katholieken en nog sterker onder protestanten.²⁵ Het wordt hier ook zichtbaar dat de houding van de kleine orthodoxe protestanten minder gefragmenteerd is dan die van leden van de PKN en RKK. Leden van de volkskerken vertonen een grotere diversiteit aan opvattingen en de opvattingen liggen vaak dichterbij die van niet-gelovige Nederlanders.²⁶ De auteurs van het onderzoek suggereren dat de hernieuwde aandacht voor religie wellicht te maken heeft met *cultural backlash*. Dat zou betekenen dat de aandacht voor religie verband houdt met een tegenreactie op de brede acceptatie van homoseksualiteit en abortus in de Nederlandse cultuur.²⁷

Cijfers uit andere Europese landen

In West-Europa is er binnen de Rooms-Katholieke kerken in Frankrijk en België een enorme toename gesignaleerd van het aantal dopelingen. Tussen 2023 en 2024 was er sprake van een stijging van 31%.²⁸ Tijdens de meest recente Franse bisschoppenconferentie werd bevestigd dat deze trend doorzet: met Pasen werden er in 2025 meer dan 10.000 volwassenen en 5.700 tieners gedoopt.²⁹ De leeftijdsgroep van 18 tot 24 jaar vormt de grootste groep dopelingen, en ongeveer twee derde van de dopelingen is vrouw.³⁰ Ook in België, met name in het Franstalige deel, is er sprake van een toename in het aantal

²⁴ Kregting e.a., *God in Nederland*, 77.

²⁵ Kregting e.a., *God in Nederland*, 134.

²⁶ Kregting e.a., *God in Nederland*, 155.

²⁷ Kregting e.a., *God in Nederland*, 159.

²⁸ 'A Surprise Surge of Adult Baptisms in France, despite the Catholic Church's Decline', 14 december 2024, https://www.lemonde.fr/en/france/article/2024/12/14/a-surprise-surge-of-adult-baptisms-in-france-despite-the-catholic-church-s-decline_6736074_7.html.

²⁹ 'Meer dan tienduizend volwassenen gedoopt in Franse RK-Kerk. Een op de zes dankzij brand in Notre-Dame', 16 april 2025, <https://www.nd.nl/geloof/katholiek/1265170/meer-dan-tienduizend-volwassenen-gedoopt-in-franse-rk-kerk-ee>.

³⁰ 'A Surprise Surge of Adult Baptisms in France, despite the Catholic Church's Decline'.

dopelingen.³¹ In Finland is een vergelijkbare ontwikkeling zichtbaar. Daar is het aandeel gelovigen onder de dertig groter dan in de leeftijdsgroep van 30 tot 50 jaar. Uit onderzoek van de Evangelisch-Lutherse Kerk blijkt dat in de groep onder de dertig jaar 11% van de vrouwen en 18% van de mannen gelooft in de God van het christendom. Hoewel het aandeel vrouwelijke gelovigen hier lager is, werd in 2024 zichtbaar dat zowel mannelijke als vrouwelijke 15-jarigen in toenemende mate aangeven in God te geloven.³²

Deze observaties uit verschillende Europese landen wijzen allemaal op een vergelijkbare verschuiving in het geloof van jongvolwassenen. In generatie Z is kerkgang en geloof in God in de afgelopen jaren toegenomen in Europa. Tegelijkertijd zijn er ook enkele opvallende verschillen. Terwijl vooral mannen geloviger lijken te worden in Engeland, Wales en Finland, zijn het in Frankrijk voornamelijk vrouwen die zich laten dopen. Het is echter niet duidelijk of dit in elk leeftijdscohort van de dopelingen geldt, of dat het in de jongere groepen anders ligt. Met name jongeren tussen de 18 en 24 jaar lijken hun weg (terug) naar de kerk te vinden. De cijfers zijn echter niet volledig één op één te vergelijken, omdat de studies deelname aan geloof in God en religieuze betrokkenheid op verschillende manieren meten.

Understanding Religious Conversion

Om de spirituele biografieën van de jongvolwassenen te analyseren, en te zien in hoeverre zij vergelijkbaar zijn met klassieke bekeringsverhalen, kan het framework van Lewis Rambo behulpzaam zijn. Bekeringsverhalen zijn al lange tijd een onderzoeksveld binnen religieuze studies en theologie. Lewis Rambo heeft in 1993 in het boek *Understanding Religious Conversion* een model gepresenteerd om het proces van bekering in kaart te brengen. Dit model bestaat uit zeven fasen die de bekeerling doorloopt wanneer zij zich een nieuwe levensbeschouwing eigen maakt.³³ De eerste fase van het model is *context*. Deze fase beschrijft de achtergrond waarin de bekering plaatsvindt. Op die manier is de fase niet alleen het startpunt, maar ook het decor waarin de andere fases afspelen. Voor de context van deze scriptie speelt hierbij de Nederlandse achtergrond van de jongvolwassenen een rol. Het milieu waarin zij zich

³¹ Emma Koevoets, 'Trend in West-Europa? Toenemend aantal (jong)volwassenen treedt toe tot de Kerk', *Katholiek Nieuwsblad*, 28 maart 2024, <https://www.kn.nl/nieuws/wereldkerk/trend-in-west-europa-toenemend-aantal-volwassenen-treedt-toe-tot-de-kerk/>.

³² Jouko Porkka en Kati Tervo-Niemelä, 'Poikien usko vahvistunut edelleen — seuraavatko tytöt perässä? Pitkittäistutkimus rippikoulunuorten suhteesta kristilliseen uskoon ja rippikoulun vaikutuksesta siihen', *Uskonto, katsomus ja kasvatus* 4, nr. 1 (2024): 1, <https://journal.fi/ukk/article/view/154948>.

³³ Lewis Ray Rambo, *Understanding Religious Conversion* (Yale University Press, 1993), 17.

bewegen is getekend door seculiere opvattingen, en de respondenten genieten door de individualistische cultuur een relatief grote mate van autonomie om hun eigen levensbeschouwelijke perspectief in te nemen.³⁴ In de tweede fase, *crisis*, spelen ervaringen een rol waardoor de potentiële bekeerling vragen gaat stellen over de toereikendheid van haar wereldbeeld.³⁵ Rambo voorspelt dat in deze fase de tekortkomingen van de huidige bron van zingeving, maar ook van de cultuur, aan het licht komen waardoor de bekeerling zich openstelt voor een nieuw levensbeschouwelijk perspectief.³⁶ In deze fase komen de verschillende motieven aan bod die en motieven een invloed hebben gehad op het bekeringsproces van de jongvolwassenen. In de derde fase, *quest*, gaat de bekeerling op zoek naar nieuwe bronnen van zingeving. Dit proces heeft actieve elementen, zoals de motivatie van het individu om alternatieve levensbeschouwingen te onderzoeken, maar ook passieve elementen, omdat de *quest* soms wordt aangewakkerd door een andere persoon die vragen stelt en antwoorden formuleert.³⁷ In dit onderzoek is het de vraag hoe deze *quest* voor de jongvolwassenen begint en in welke mate actief onderzoek of passieve blootstelling een rol spelen bij het leren kennen van de orthodoxe traditie. Hierna vindt de vierde fase *encounter* plaats. Deze fase draait om de ontmoeting tussen de potentiële bekeerling en haar ontmoeting met vertegenwoordigers van de traditie.³⁸ Uit de interviews zal duidelijk worden welke vertegenwoordigers de respondenten hebben ontmoet in hun levensbeschouwelijke zoektocht. In de vijfde fase, *interaction*, verdiept een bekeerling zich grondig in de nieuwe levensbeschouwing.³⁹ Hier hoort het bezoek aan de Orthodoxe Kerk bij, het volgen van catechisatie, meedoen aan de rituelen en het ontwikkelen van relaties met mensen binnen de gemeenschap. In de zesde fase, *commitment*, speelt de symbolische bevestiging van de bekeerling in de Orthodoxe Kerk een rol.⁴⁰ Dit vindt plaats door middel van de doop of het ontvangen van chrismatie, de zalving die vergelijkbaar is met het vormsel in de Rooms-Katholieke Kerk. De zevende en laatste fase, *consequences*, beschrijft de effecten van het bekeringsproces en het integreren van de nieuwe levensbeschouwing met

³⁴ Rambo, *Understanding Religious Conversion*, 29.

³⁵ Rambo, *Understanding Religious Conversion*, 46.

³⁶ Rambo, *Understanding Religious Conversion*, 41.

³⁷ Rambo, *Understanding Religious Conversion*, 56.

³⁸ Rambo, *Understanding Religious Conversion*, 66.

³⁹ Rambo, *Understanding Religious Conversion*, 102.

⁴⁰ Rambo, *Understanding Religious Conversion*, 124.

de identiteit van de bekeerling.⁴¹ Aan de hand van de interviews kan worden onderzocht welke persoonlijke veranderingen de jongvolwassenen hebben doorgemaakt, die de vruchten van hun bekering laten zien.

Motieven

Le Monde benoemt een aantal mogelijke verklaringen voor de stijgende hoeveelheid dopelingen in Frankrijk. Experts wijzen vooral op het algehele gevoel van malaise onder jongeren: toenemende mentale klachten en nationale en internationale politieke onzekerheid veroorzaken bij jongeren een zoektocht naar betekenis. Religie heeft hierbij het voordeel van consistentie en robuuste antwoorden, en kan daardoor meer duurzaamheid bieden dan andere instituten zoals politieke partijen. Ook de COVID-19-pandemie wordt genoemd in verband met het gevoel van malaise.⁴² Woorden als ‘therapie’ en ‘genezing’ worden enkele keren gebezigd door de Franse geïnterviewde kandidaten: het christelijke geloof biedt hun een betekenisvol verhaal en draagt bij aan hun welzijn. Dit wordt tevens ondersteund door de resultaten van het Britse onderzoek.

Daarnaast blijkt dat een betekenisvolle gebeurtenis in het leven van een bekeerling vaak cruciaal is in het geloofsproces. Dit kunnen zowel positieve als negatieve ervaringen zijn.⁴³ Een verrassende gebeurtenis die door één op de zes dopelingen werd genoemd als een belangrijk moment in hun geloofsproces, is de brand van de Notre Dame. Deze gebeurtenis werd zelfs vaker door respondenten genoemd dan de pandemie. Ook het verlangen naar gemeenschap werd door veel dopelingen als motief aangevoerd.⁴⁴

Tegelijkertijd lijkt er sprake te zijn van een veranderende houding ten opzichte van het christendom in de publieke opinie. Waar aan het begin van deze eeuw nog sprake was van vijandigheid tegenover het christendom — onder andere gevoed door de *new atheism*-beweging en de imagoschade van verschillende kerken als gevolg van schandalen rondom seksueel misbruik — lijkt er nu een kentering zichtbaar. In Engeland en Wales neemt de openheid van niet-gelovigen tegenover religie en geloof toe.⁴⁵ Ook in Nederland is de

⁴¹ Rambo, *Understanding Religious Conversion*, 146.

⁴² ‘A Surprise Surge of Adult Baptisms in France, despite the Catholic Church’s Decline’.

⁴³ ‘A Surprise Surge of Adult Baptisms in France, despite the Catholic Church’s Decline’.

⁴⁴ ‘Meer dan tienduizend volwassenen gedoopt in Franse RK-Kerk. Een op de zes dankzij brand in Notre-Dame’.

⁴⁵ McAleer en Barward-Symmons, *The Quiet Revival*, 40.

waardering voor de rol van de kerk in de samenleving groter dan tien jaar geleden.⁴⁶ Behalve dat deze houding onder niet-gelovigen is veranderd, lijken ook christenen zelf zich steeds explicieter te verbinden aan hun geloof. Uit het Britse onderzoek bleek dat 18- tot 24-jarigen liever met een Bijbel in een openbare ruimte worden gezien dan oudere respondenten.⁴⁷ Een vergelijkbare ontwikkeling is de groeiende populariteit van kleding met expliciete christelijke boodschappen, zoals Bijbelteksten en christelijke symbolen.⁴⁸ Mogelijk draagt de openbare uiting van geloof door publieke rolmodellen zoals voetballers hier ook aan bij.⁴⁹ Niet-gelovige jongeren uit generatie Z zijn in mindere mate opgegroeid met een negatief beeld van de kerk en het christelijk geloof, en lijken daardoor meer open te staan voor kennismaking met geloof. Hun zoektocht naar betekenis in een veranderende wereld brengt ze naar de christelijke traditie.

De Orthodoxe Kerk: motieven voor de populariteit

Hoewel er geen officiële cijfers beschikbaar zijn over de populariteit van de Orthodoxe Kerk in Nederland, is er de afgelopen jaren veel media-aandacht geweest voor de toename van dopelingen en geïnteresseerden. Uit artikelen van onder meer de NOS, het NRC en het Nederlands Dagblad blijkt dat in diverse orthodoxe parochies steeds meer Nederlandse jongvolwassenen zijn aangesloten. In deze artikelen komen een psychologische, sociale, culturele en spirituele factoren naar voren die mogelijk verband houden met deze populariteit.

In de krantenartikelen wordt bericht dat moeilijke periodes in het leven van de jongeren vaak de aanleiding zijn voor een groeiende interesse in het christelijk geloof. Zij geven aan dat gevoelens van onzekerheid over de toekomst en persoonlijke crises meespelen bij hun zoektocht naar geloof.⁵⁰⁵¹ Bijvoorbeeld nadat ze hebben ervaren dat ze niet gelukkig worden van 'materialistische en wereldse dingen' aldus een geïnterviewde in de Koptische Kerk in

⁴⁶ Kregting e.a., *God in Nederland*, 4.

⁴⁷ McAleer en Barward-Symmons, *The Quiet Revival*, 20.

⁴⁸ 'Waarom jongeren religieus geïnspireerde kleding dragen', Otheo, geraadpleegd 29 april 2025, <https://www.otheo.be/artikel/waarom-jongeren-religieus-geinspireerde-kleding-dragen>.

⁴⁹ 'Cody Gakpo getuigt van geloof tijdens kampioenswedstrijd: "I belong to Jesus"', 28 april 2025, <https://www.nd.nl/leven/sport/1266449/cody-gakpo-getuigt-van-geloof-tijdens-kampioenswedstrijd-i-be>.

⁵⁰ 'Meer Nederlandse jongeren worden orthodox christen'.

⁵¹ Ivar van der Velde, 'Waarom sommige studenten zich bekeren tot de orthodoxe kerk', HanzeMag, 15 januari 2025, <https://hanzemag.nl/waarom-sommige-studenten-zich-bekeren-tot-de-orthodoxe-kerk/>.

Den Haag.⁵² Ruben van der Kaap, hulp priester in de Syrisch-Orthodoxe Kerk in Enschede, ziet dat de Orthodoxe Kerk jongeren concrete begeleiding kan bieden bij ingrijpende gebeurtenissen zoals verlies.⁵³ Daarnaast zijn er trends in de moderne cultuur die de aantrekkingskracht van de Orthodoxe Kerk versterken, en die overeenkomen met eerder genoemde motieven die ook in andere kerken zichtbaar zijn. Jongeren ervaren de Orthodoxe Kerk als een warme, gastvrije plek waar ze onderdeel kunnen zijn van een hechte gemeenschap. Het 'wij-gevoel' dat zij daar ervaren, staat in contrast met de individualistische levenshouding die ze in de maatschappij tegenkomen.⁵⁴

De Orthodoxe Kerk biedt bovendien duidelijke kaders voor de geloofsbeleving. Catechumenen leren dat deelname aan de liturgie, gebeden, biecht en vasten vanzelfsprekende onderdelen zijn van de christelijke levenshouding. Een belangrijke rol is daarbij weggelegd voor de spirituele vader van de gelovigen. Dit is de priester van de parochie bij wie gelovigen biechten, en die hen geestelijk begeleidt door persoonlijke gebeds- en vastenregels met ze af te spreken. Door het advies van de priester voelen de jongvolwassenen zich gesteund in hun verlangen om meer op Christus te lijken.⁵⁵ Deze structuur maakt het voor jongeren duidelijk welke praktijken en deugden horen bij het geloof. Verder geven jongeren aan dat zij de Orthodoxe Kerk zien als de oorspronkelijke vorm van het christendom, omdat de liturgie en gebruiken door de eeuwen heen nauwelijks zijn veranderd.⁵⁶ Ook zijn ze van mening dat deze stroming het meest trouw is aan Bijbelse waarden door bijvoorbeeld het homohuwelijk af te wijzen.⁵⁷ Het houvast dat jongeren in de Orthodoxe Kerk ervaren, heeft dus niet alleen betrekking op de geestelijke praktijken, maar ook op de autoriteit van de oude traditie van de Orthodoxe Kerk.

⁵² 'Deze jongeren vinden houvast in de Orthodoxe Kerk. "Zodra ik de kerk in stap, voel ik me lichter"', 5 december 2024, <https://www.nd.nl/geloof/geloof/1249148/deze-drie-jongeren-vinden-houvast-in-de-orthodoxe-kerk-zodra->.

⁵³ 'Deze jongeren vinden houvast in de Orthodoxe Kerk. "Zodra ik de kerk in stap, voel ik me lichter"', 5 december 2024.

⁵⁴ 'Deze jongeren vinden houvast in de Orthodoxe Kerk. "Zodra ik de kerk in stap, voel ik me lichter"', 5 december 2024.

⁵⁵ 'Deze jongeren vinden houvast in de Orthodoxe Kerk. "Zodra ik de kerk in stap, voel ik me lichter"', 5 december 2024.

⁵⁶ 'Deze jongeren vinden houvast in de Orthodoxe Kerk. "Zodra ik de kerk in stap, voel ik me lichter"', 5 december 2024.

⁵⁷ Velde, 'Waarom sommige studenten zich bekeren tot de orthodoxe kerk'.

Ook in de krantenartikelen wordt genoemd dat weerzin tegen het christelijk geloof, die bij eerdere generaties vaak nog bestaat, grotendeels is verdwenen. De religieuze socialisatie is zodanig afgenomen dat er geen sprake meer is van negatieve associaties bij het christendom, volgens Jan Martijn Abrahamse.⁵⁸ Hierdoor is er ruimte voor hernieuwde openheid voor het christelijk geloof. In plaats daarvan, merkt Alain Verheij op, is het christendom voor velen iets 'exotisch' is geworden, zoals eerder het geval was met oosterse spiritualiteit.⁵⁹ Daardoor heeft het christelijke geloof een nieuwe aantrekkingskracht gekregen als bron van betekenis en spiritualiteit. De Orthodoxe Kerk benadrukt dit exotische karakter meer dan kerken van Nederlandse oorsprong.

Veel jongeren komen via sociale media in aanraking met de Orthodoxe traditie. Onder andere door invloedrijke figuren zoals voormalig professor en schrijver Jordan Peterson. Zijn betogen over de zin van religie en de Bijbel voor het leven, maken het christelijk geloof voor veel jongeren tot een relevant en geloofwaardig verhaal. Rationele openheid voor het christelijk geloof gaat echter ook gepaard met persoonlijke, spirituele ervaringen. In interviews vertellen jongvolwassenen bijvoorbeeld dat hun eerste bezoek aan een Orthodoxe Kerk emotioneerde,⁶⁰ of dat ze zich elke keer lichter voelen wanneer ze de kerk binnengaan.⁶¹

Covid-19 en de Russisch-Oekraïense oorlog

De invloed van de COVID-19-pandemie op bekering wordt in een krantenartikel genoemd.⁶² Hoewel bekeerlingen deze factor dus niet nadrukkelijk benoemen, kan niet worden uitgesloten dat de pandemie op de achtergrond een rol speelt bij het toegenomen geloof onder jongvolwassenen. Verschillende nieuwsberichten signaleren dat de belangstelling voor religie sinds de pandemie is toegenomen.⁶³ Anderen noemen het als mogelijke

⁵⁸ 'Kerken zien meer jongeren komen. "Wij denken dat de heilige geest aan het waaien is" - NRC', geraadpleegd 9 april 2025, <https://www.nrc.nl/nieuws/2025/03/24/kerken-zien-meer-jongeren-komen-wij-denken-dat-de-heilige-geest-aan-het-waaien-is-a4887455#photo=OTI4MjA>.

⁵⁹ Groetjes uit Shambala, *Een revival van het Christendom?*, z.d., <https://open.spotify.com/episode/10oR0sxzTj16ZOQwHKdZ0?si=9afed3953f5342f3>.

⁶⁰ Velde, 'Waarom sommige studenten zich bekeren tot de orthodoxe kerk'.

⁶¹ 'Deze jongeren vinden houvast in de Orthodoxe Kerk. "Zodra ik de kerk in stap, voel ik me lichter"', 5 december 2024.

⁶² 'A Surprise Surge of Adult Baptisms in France, despite the Catholic Church's Decline'.

⁶³ University of Eastern Finland, 'Belief in God among Boys Continues to Grow in Finland—Study Finds Signs of Growing Belief among Girls as Well', geraadpleegd 29 april 2025, <https://phys.org/news/2025-02-belief-god-boys-finland-girls.html>; 'A Surprise Surge of Adult Baptisms in France, despite the Catholic Church's Decline'.

verklaring die samenhangt met het gevoel van onzekerheid, crisis en verminderd welzijn.⁶⁴ In Finland wordt hierbij de oorlog in Oekraïne genoemd als een ander voorbeeld van een ingrijpende gebeurtenis die mogelijk invloed heeft gehad.⁶⁵

Conservatisme

Vaak wordt ook de toenemende conservatieve houding van jongeren genoemd als mogelijke verklaring voor de toename van religieuze betrokkenheid. Zo geeft priester Gauthier de Bekker van de Orthodoxe Sint-Aloysiuskerk aan dat veel van de jongeren in zijn parochie conservatieve waarden hebben.⁶⁶ Ook in de Groningse parochie wordt dit zichtbaar: een van de bekeerlingen vertelt dat hij voor een Orthodoxe Kerk heeft gekozen omdat deze stroming volgens hem het best recht doet aan de Bijbelse houding ten opzichte van homoseksualiteit.⁶⁷ Het verband tussen conservatisme en toenemend geloof hoeft echter geen oorzakelijk verband te zijn. De relatie is bovendien niet zo eenduidig als soms wordt gesteld. Uit onderzoek naar Europese waarden onder jongeren blijkt dat het jongste cohort iets minder progressief denkt over seksueel-ethische thema's zoals homoseksualiteit, abortus en euthanasie dan de voorgaande cohorten, waarbij vooral de babyboomgeneratie (1950–1970) als het meest progressief naar voren komt.⁶⁸ Het verschil is echter klein. Pas na aanvullend onderzoek kan blijken of er daadwerkelijk sprake is van een trendbreuk. De resultaten laten verder zien dat kerkgang en religieuze socialisatie voorspellers zijn van conservatieve opvattingen op deze thema's, maar dat ook jongeren zonder religieuze socialisatie minder progressieve houdingen laten zien.⁶⁹

Op een ander vlak lijkt er mogelijk wel sprake te zijn van een culturele backlash.⁷⁰ Recent onderzoek wijst namelijk uit dat jongeren tegenwoordig populistischer stemmen dan voorgaande generaties. Deze jonge generatie koestert bovendien vaker antidemocratische waarden: uit een enquête blijkt dat een groeiende groep jongeren ruimte ziet om wetten

⁶⁴ 'Kerken zien meer jongeren komen. "Wij denken dat de heilige geest aan het waaien is" - NRC'.

⁶⁵ Finland, 'Belief in God among Boys Continues to Grow in Finland—Study Finds Signs of Growing Belief among Girls as Well'.

⁶⁶ 'Kerken zien meer jongeren komen. "Wij denken dat de heilige geest aan het waaien is" - NRC'.

⁶⁷ Velde, 'Waarom sommige studenten zich bekeren tot de orthodoxe kerk'.

⁶⁸ Quita Muis e.a., 'Seksueel-ethische permissiviteit: Trends in Nederland 1981-2017', *Mens en Maatschappij* 94, nr. 4 (2019): 452, <https://doi.org/10.5117/MEM2019.4.004.MUIS>.

⁶⁹ Muis e.a., 'Seksueel-ethische permissiviteit', 452.

⁷⁰ Pippa Norris en Ronald Inglehart, *Cultural Backlash: Trump, Brexit, and Authoritarian Populism* (Cambridge University Press, 2019).

terzijde te schuiven en een autoritaire leider aan te stellen voor het oplossen van complexe problemen zoals immigratie of de klimaatcrisis.⁷¹ Inzicht in dit fenomeen kan helpen om de rol van religie in het leven van jongeren beter te begrijpen.

Er zijn verschillende maatschappelijke verschuivingen die het relatief populistische stemgedrag van jongeren mogelijk kunnen verklaren. In het artikel van Quita Muis en Tim Reeskens worden deze aangeduid met de termen *Destruction* en *Deprivation*. Zo is het gevoel van een groepsidentiteit of een gedeelde manier van leven in Nederland verdwenen (*destruction*). Jongeren moeten hierdoor zelfstandig op zoek naar bronnen voor hun identiteit en collectiviteit, en ervaren daarbij veel druk. Doordat de Nederlandse cultuur in de twintigste eeuw in een hoog tempo is geliberaliseerd, heeft dit mogelijk geleid tot een gebrek aan bronnen voor het vormgeven van de identiteit. Deze culturele onzekerheid kan zich volgens deze auteurs uiten in een verlangen naar veiligheid, conformisme en gehoorzaamheid.⁷² Daarnaast ervaren jongeren een relatieve achteruitgang in welvaart: er is sprake van hoge baanonzekerheid, een krappe woningmarkt, terwijl jongeren ook geconfronteerd worden met meritocratische idealen.⁷³ Deze combinatie van onzekerheid en prestatiedruk kan het vertrouwen in democratische waarden ondermijnen en het verlangen naar urgente, daadkrachtige oplossingen versterken.

Het artikel beschrijft een aantal uitdagingen waar jongvolwassenen in Nederland mee te kampen hebben: het verlies van bronnen voor identiteitsvorming, een verlies van gemeenschap, relatieve economische achteruitgang en een gevoel van falen. Deze ontwikkelingen kunnen zich enerzijds uiten in een roep om veiligheid en gehoorzaamheid, maar anderzijds ook in een hernieuwde zoektocht naar geloof. De Orthodoxe Kerk kan op deze behoeften antwoord geven omdat ze een sterke gemeenschapszin biedt, en duidelijke structuren en spirituele begeleiding kent. Hierdoor kan zij aantrekkelijk zijn voor jongeren die op zoek zijn naar houvast. Zodoende is er mogelijk sprake van een parallelle ontwikkeling: enerzijds een toename van conservatieve en antidemocratische sentimenten, anderzijds een hernieuwde aansluiting bij religie. Deze processen hangen niet

⁷¹ Ron Van Wonderen, *Democratisch bewustzijn in Nederland* (Verwey Jonker Instituut, 2021), https://www.annefrank.org/nl/downloads/filer_public/77/0f/770f6ea9-0cf7-48bf-ad58-698c6379a13b/democratisch_bewustzijn.pdf.

⁷² Muis en Reeskens, 'De jeugd van tegenwoordig', 258.

⁷³ Muis en Reeskens, 'De jeugd van tegenwoordig', 261.

noodzakelijkerwijs met elkaar samen, maar zouden beide gevoed kunnen worden door onderliggende onzekerheid over identiteit en maatschappelijke positie. Dit is ook de samenhang die priester Gauthier zegt te herkennen in gesprekken met jongeren binnen zijn parochie.⁷⁴

Een laatste factor die bij populisme een rol speelt, is die van nostalgie. Nostalgie komt gedeeltelijk voort uit het idee dat vroeger alles beter was, en dat de samenleving in toenemende mate immoreler, hardvochtiger en oneerlijker wordt. Mensen spreken van moreel verval van de samenleving, maar dit is een illusie die is te wijten aan een psychologische bias: mensen herinneren zich vooral positieve aspecten van het verleden, terwijl ze in het heden voornamelijk worden geconfronteerd met negatief nieuwsberichten.⁷⁵ Deze dubbele vertekening veroorzaakt een geïdealiseerd beeld van vroeger en een verlangen om daarnaar terug te keren. Wanneer politieke partijen hierop inspelen, kan dit zich vertalen conservatief-populistische standpunten. De filosoof Charles Taylor waarschuwt ook voor de rol van nostalgie bij bekeringen.⁷⁶ Het romantiseren van een verleden waarin het christendom nog een dominante positie innam in Europa, en de overtuiging dat men toen leefde volgens christelijke waarden, kan ertoe leiden dat bekeringen primair ideologisch of politiek gemotiveerd zijn. Dit lijkt bijvoorbeeld het geval te zijn bij publieke figuren als Ayaan Hirsi Ali, die zich in haar essay *Why I Became a Christian* vooral op ideologische argumenten beroept,⁷⁷ en bij Candace Owens, een conservatieve Republikeinse uit de Verenigde Staten.⁷⁸ Er zijn aanwijzingen dat conservatisme ook binnen de Orthodoxe Kerk een rol speelt. Zo zijn er orthodoxe parochies in de Verenigde Staten waar een grote nadruk is op een traditionele rolverdeling tussen mannen en vrouwen, vergroten van mannelijkheid, en het bevorderen van thuisonderwijs om 'kinderen tegen

⁷⁴ 'Kerken zien meer jongeren komen. "Wij denken dat de heilige geest aan het waaien is" - NRC'.

⁷⁵ Adam M. Mastroianni en Daniel T. Gilbert, 'The Illusion of Moral Decline', *Nature* 618, nr. 7966 (2023): 782-89, <https://doi.org/10.1038/s41586-023-06137-x>.

⁷⁶ James K. A. Smith, *How (Not) to Be Secular: Reading Charles Taylor* (Wm. B. Eerdmans Publishing, 2014) pagina nr.

⁷⁷ 'Why I am now a Christian', geraadpleegd 7 mei 2025, <https://unherd.com/2023/11/why-i-am-now-a-christian/>.

⁷⁸ Nate Tinner-Williams, 'Candace Owens Converts to Catholicism', Text, National Catholic Reporter, National Catholic Reporter, geraadpleegd 7 mei 2025, <https://www.ncronline.org/news/candace-owens-converts-catholicism>. Een dag na deze bekendmaking werd bekendgemaakt dat Owens een spreker was op een katholieke conferentie die zich rechts-conservatief profileert.

indoctrinatie te beschermen'.⁷⁹ De vraag is of dit een puur Amerikaans fenomeen is, of dat het in Europa op een vergelijkbare manier speelt. Ook hierbij is de rol van sociale media van belang, omdat ideologieën vanuit verschillende werelddelen elkaar hier ontmoeten.

Aan de hand van de interviews kan onderzocht worden of conservatieve standpunten en nostalgie naar het verleden een reden zijn voor jongeren om zich te wenden tot de Orthodoxe Kerk.

Conclusie

Het is duidelijk geworden dat de toename van jongvolwassenen in de Orthodoxe Kerk past in een bredere trend van jongvolwassenen die het christendom opnieuw ontdekken als bron van zingeving en betekenis. In de media worden een aantal redenen genoemd voor deze ontwikkeling. Daarom is het van belang om aan de hand van empirisch onderzoek meer inzicht te verkrijgen in de motivatie van jongeren om zich bij de Orthodoxe Kerk te voegen. De interviews dienen helder te krijgen of de hierboven gevonden beweegredenen inderdaad gelden als motieven van jongvolwassenen om zich aan te sluiten bij de Orthodoxe Kerk.

Kort samengevat hebben de motieven die in de krantenartikelen genoemd zijn met name betrekking op zingeving en houvast. Naar aanleiding van persoonlijke gebeurtenissen en onzekerheid over de toekomst lijken een rol te spelen bij de spirituele zoektocht van de jongvolwassenen. Mogelijk vinden zij in het christendom een rijke traditie waarin ze God ontmoeten.

Uit de artikelen blijkt dat de Orthodoxe Kerk een aantal belangrijke eigenschappen heeft die mogelijk inspelen op het verlangen naar houvast. Ten eerste is de kerk gastvrij. Zo biedt de kerk een gemeenschap waar de jongeren in opgenomen kunnen worden. Ten tweede biedt de Orthodoxe Kerk veel houvast doordat de spirituele regels en de liturgie duidelijk kaders geven om het geloofsleven vorm te geven. Door het uitvoeren van bepaalde praktijken, weet de gelovige dat zij op de goede weg zit. Ten derde biedt de Orthodoxe Kerk houvast vanuit de traditie, omdat ze stelt dat ze de ware voortzetting van de vroege kerk is. De liturgie op zondag stamt uit de 5^e eeuw, een gebruik dat bijdraagt aan het onderstrepen van de autoriteit van de traditie. Deze verschillende eigenschappen van de Orthodoxe Kerk leiden

⁷⁹ 'Orthodox Christianity: Young US Men Joining "masculine" Russian Churches', 24 mei 2025, <https://www.bbc.com/news/articles/c30q5l8d4lro>.

ertoe dat deze traditie het verlangen naar houvast kan beantwoorden. Mogelijk weten zij dit hierdoor beter te doen dan protestante kerken in Nederland.

Het verlangen naar houvast vertoont overlap met onderzoek naar de conservatieve en antidemocratische waarden die in toenemende mate onder jongvolwassenen in Nederland worden gesignaleerd. Is hiervan sprake bij de nieuwe orthodoxe jongeren? In hoeverre spelen traditionele waarden en nostalgie een rol bij het geloofsproces van deze jongeren? Op het snijvlak van de geloofszoektocht en verschillende maatschappelijke thema's is het verder bijzonder interessant om te kijken naar de rol van sociale media bij het aansluiten bij de Orthodoxe Kerk. Aan de hand van de interviews kunnen deze verschillende ideeën vergeleken en getoetst worden.

Hoofdstuk 3: Onderzoeksplan en methodologie

Op basis van de literatuurstudie in het vorige hoofdstuk is een groot aantal aanknopingspunten naar voren gekomen die mogelijk de aantrekkingskracht van de Orthodoxe Kerk verklaren. Enerzijds vormen deze thema's een helder raamwerk voor het formuleren van interviewvragen, waarmee de aantrekkingskracht onderzocht kan worden. Anderzijds vormen deze themas ook een toetsingskader om de resultaten mee te vergelijken. De interviews zullen uitwijzen of dit inderdaad de voornaamste redenen zijn waarom jongeren zich tot de Orthodoxe Kerk aangetrokken voelen, of dat er andere belangrijke motieven spelen.

In dit hoofdstuk worden de aanknopingspunten op basis van de literatuur samengevat en beschrijf ik hoe ik hieruit interviewvragen heb afgeleid. Ook licht ik de methodologie van de onderzoeksfase toe en beschrijf ik mijn positionering als onderzoeker. Tot slot worden de interviewkandidaten voorgesteld.

Belangrijke thema's voor het interview

In hoofdstuk 2 is beschreven dat steeds vaker in kerken, krantenartikelen en rapporten wordt gesignaleerd dat jongvolwassenen zich in toenemende mate openstellen voor het christelijk geloof. Daarbij valt op dat een groeiende groep jongeren zich niet slechts tot de lokale, cultureel-Nederlandse kerken wendt, maar interesse toont in de Orthodoxe Kerk, met aansluiten tot gevolg. Op basis van deze bronnen zijn mogelijke motieven onderverdeeld in een aantal thema's. Hieruit komen de vragen van het interview voort.

Psychosociale en maatschappelijke factoren

Veel jongeren kampen met een verslechterde mentale gezondheid en een gevoel van existentiële onzekerheid. Deze onzekerheid wordt mede veroorzaakt door wereldwijde crises zoals oorlogen, klimaatverandering en een gevoel van dalende welvaart. Te midden van deze onzekerheid zijn jongvolwassenen op zoek naar betekenis. In deze context kan religie een bron van hoop en genezing zijn.

Houvast: gemeenschap, identiteit, begeleiding

De ervaring van eenzaamheid en de druk van individuele keuzemogelijkheden leiden tot een verlangen naar een gemeenschap en een verlangen naar vaste structuren of begeleiding bij

belangrijke gebeurtenissen. Het christelijk geloof, waaronder de Orthodoxe Kerk, biedt concrete handvatten om identiteit vorm te geven en structuur om het leven vorm te geven samen met anderen. Religie biedt een kader waarin identiteit gevormd en gedeeld kan worden.

Openheid naar geloof toe

Generatie Z is in grote mate opgegroeid in een seculier milieu. Juist dit ontbreken van een religieuze achtergrond wekt bij sommige jongeren nieuwsgierigheid. Het gebrek aan negatieve ervaringen of connotaties, zorgt ervoor dat het christelijk geloof niet vanzelfsprekend wordt afgewezen, maar juist actief onderzocht als mogelijke bron van betekenis.

Covid-19 en andere specifieke gebeurtenissen

Persoonlijke ervaringen zoals verlies, ziekte of vreugde, kunnen een directe aanleiding vormen tot een zoektocht naar geloof. Voor dit onderzoek is de coronacrisis in het bijzonder relevant als een gebeurtenis die mogelijk veel invloed heeft gehad op de geloofszoektocht van jongeren.

Sociale media

Sociale media spelen een steeds grotere rol bij het verkrijgen van informatie over geloofsgemeenschappen, inclusief de Orthodoxe Kerk. De rol van algoritmes is mogelijk groot bij het voorschotelen van nieuwe, passende content over religie voor jongeren. Online influencers en platforms kunnen de religieuze zoektocht van jongeren zo aanwakkeren en richting geven.

Kenmerken van de Orthodoxe geloofsbeleving

Met betrekking tot de Orthodoxe kerk spelen er, behalve de bovengenoemde houvast en betekenis, misschien ook andere aspecten mee die de aantrekkingskracht van de Orthodoxe Kerk vergroten. De Orthodoxe Kerk valt op binnen het bredere christelijke landschap door de grote rol van liturgie, mystieke elementen zoals rituelen, iconen en wierook, en een grote nadruk op de traditie van de kerk. Door de beperkte mate van vernieuwing in de afgelopen twintig eeuwen, ziet de Orthodoxe Kerk zichzelf als voortzetting van de Vroege Kerk. Deze authenticiteit en autoriteit is mogelijk een van de bronnen van aantrekkingskracht. Voor sommigen is het 'exotische' karakter aantrekkelijk, of vormt het juist een struikelblok.

Conservatisme

Omdat er geluiden zijn dat jongvolwassenen conservatiever worden, is het mogelijk dat dezelfde mechanismes ook een rol spelen bij de zoektocht naar geloof en de aansluiting bij de Orthodoxe Kerk.

Interviewvragen

Aan de hand van bovenstaande thema's zijn de volgende interviewvragen opgesteld. De vragen zijn bedoeld om zicht te krijgen op de persoonlijke ervaringen, motieven en overwegingen van jongvolwassenen die zich tot de Orthodoxe Kerk hebben gewend.

- Hoe is je geloofsweg richting de Orthodoxe Kerk gelopen? (*Psychosociale en maatschappelijke factoren, sociale media*)
- Welk verlangen of welke behoefte lag ten grondslag aan je zoektocht naar geloof? (*Houvast, openheid, Orthodoxe geloofsbeleving*)
- Zijn er specifieke momenten of gebeurtenissen geweest die een rol hebben gespeeld in je geloof? (*Psychosociale en maatschappelijke factoren, coronacrisis*)
- Hoe heb je kennisgemaakt met de Orthodoxe Kerk? (*Sociale media, conservatisme*)
- Wat spreekt je aan in de Orthodoxe Kerk? Waarom heb je niet gekozen voor een protestantse of katholieke kerk? (*Orthodoxe geloofsbeleving, houvast, conservatisme*)
- In hoeverre denk je na over de opvattingen van de Orthodoxe Kerk over onderwerpen als homoseksualiteit, de rol van vrouwen in de kerk? (*Conservatisme*)
- Op welke manier geef je je geloof vorm? Ga je regelmatig naar de kerk, bid je veel, lees je de Bijbel? (*Houvast, kenmerken van de orthodoxe geloofsbeleving*)
- Wat is er veranderd in je leven sinds je tot geloof bent gekomen? Heb je spanningen ervaren met familie, vrienden of omgeving? (*Psychosociale factoren, conservatisme*)

De interviews zijn volgens een semigestructureerde methode afgenomen. Deze open vragen hebben als doel om de interviewkandidaten de eigen antwoorden te laten construeren. In kwalitatief onderzoek verschaft deze methode veel flexibiliteit en is het geschikt voor exploratief onderzoek.⁸⁰ Dat betekent dat deze gesprekspunten het interview hebben

⁸⁰ Richard R. Osmer, *Practical Theology: An Introduction* (Wm. B. Eerdmans Publishing, 2008), 62.

gestuurd, maar dat er ruimte was om door te vragen naar aanleiding van de gegeven antwoorden. Ook was er de ruimte om te vragen om verduidelijking of voorbeelden, of af te wijken van bovenstaande vragen als dit het gesprek ten goede kwam.

Toestemming

Bij het afnemen van de interviews heb ik om toestemming gevraagd aan de interviewkandidaten om hun gegevens te gebruiken voor mijn onderzoek. Hierin werden de volgende punten genoemd:

- Deelname is vrijwillig en de respondent mag op elk moment besluiten te stoppen met het onderzoek of een vraag niet te beantwoorden, zonder hiervoor een reden te geven.
- De gegevens uit het interview worden geanonimiseerd. De naam en persoonlijke gegevens van de interviewkandidaten worden niet genoemd in het verslag of publicaties.
- Er wordt een geluidsopname gemaakt van het gesprek. Deze opname wordt op een veilige plek opgeslagen en vernietigd wanneer het onderzoek is afgerond.
- Citaten uit het interview kunnen anoniem worden gebruikt in het verslag en daaropvolgende publicaties.
- Bij vragen na afloop van het interview mag de kandidaat contact opnemen met de onderzoeker of de begeleider.

Interviewkandidaten werd gevraagd om verbaal in te stemmen met deze punten. Deze toestemming is vastgelegd op de geluidsopnames.

Sampling

Voor het benaderen van de interviewkandidaten heb ik contact gelegd met twee priesters en een hulppriester: een priester van een Grieks-Orthodoxe Kerk, een priester van een Russisch-Orthodoxe Kerk, en een hulppriester van de Syrisch-Orthodoxe Kerk. Om de anonimiteit van de respondenten te waarborgen, heb ik ervoor gekozen om de locatie van de parochies niet bekend te maken. De priesters hebben een centrale rol in de Orthodoxe gemeenschap en bleken zo een geschikte ingang voor het vinden van interviewkandidaten. De keuze voor deze kerken was vanwege de bereikbaarheid vanuit de universiteit en mijn

woonplaats. Verder heb ik bewust gekozen om interviewkandidaten uit verschillende orthodoxe stromingen te benaderen.

Op uitnodiging van de priesters bezocht ik in twee van de kerken een viering op zondag, die leidde tot contact met Nederlandse jongvolwassenen die recent zijn toegetreden tot de Orthodoxe Kerk. Tijdens deze diensten ontmoette ik in beide kerken drie Nederlandse jongeren die bereid waren mee te werken aan een interview. Via de hulppriester ontving ik de telefoonnummers van enkele catechisanten, wat uiteindelijk heeft geleid tot een interview met een Nederlandse jongvolwassene. Omdat ik op deze wijze nog geen contact had gelegd met vrouwelijke orthodoxe gelovigen, heb ik via andere mensen contact kunnen leggen met twee vrouwelijke interviewkandidaten. Via een van de geïnterviewde Russisch-Orthodoxe jongvolwassenen kwam ik in contact met een vrouw die is ingetreden in een Russisch-Orthodoxe Kerk. Via een studiegenoot kreeg ik contact met een andere vrouw die ook lid is geworden van een Russisch-Orthodoxe parochie. Hiermee had ik voldoende respondenten verzameld om interviews te kunnen afnemen.

In totaal zijn er acht interviews afgenomen met zes mannen en twee vrouwen in de leeftijd van 18 tot en met 35 jaar. Vijf kandidaten vallen onder generatie Z en de overige drie kandidaten vallen onder generatie Y (millennials). De interviews zijn afgenomen op verschillende locaties, zoals bij mensen thuis, op de universiteit, via Teams, of in een café. Dit is overgelaten aan de wensen en beschikbaarheid van de kandidaten. De bereidheid om mee te werken aan de interviews was groot onder de kandidaten.

Kandidaatselectie

Bij het selecteren van de interviewkandidaten zijn enkele achtergrondkenmerken als voorwaarde gesteld voor deelname aan het interview. Zo zijn de kandidaten geselecteerd op leeftijd, waarbij de kandidaten minimaal 18 jaar oud en maximaal 35 jaar oud zijn. Daarnaast was serieuze betrokkenheid bij de Orthodoxe Kerk een belangrijke voorwaarde: de kandidaten moesten minimaal enkele maanden regelmatig kerkdiensten bijwonen en/of aangesloten zijn bij een orthodoxe parochie.

Een ander belangrijk selectie criterium was dat de jongeren voorafgaand aan hun bekering weinig tot geen kennis of ervaring hadden met de Orthodoxe Kerk, dat wil zeggen dat zij niet zijn opgegroeid in een orthodox gezin. Bij de selectie is bovendien rekening gehouden met

geslacht, variatie in leeftijd, en de religieuze achtergrond van de kandidaten (kerkelijk of niet-kerkelijk opgevoed). Door met deze kenmerken rekening te houden, kon een evenwichtige selectie worden gemaakt die verschillende aspecten van de aantrekkingskracht van de Orthodoxe Kerk in kaart kan brengen.

Waar mogelijk zijn de interviews fysiek afgenomen, omdat dit de voorkeur had voor het opbouwen van vertrouwen en het lezen van gezichtsuitdrukkingen en lichaamstaal. Vanwege de afstand zijn echter twee interviews via Microsoft Teams afgenomen.

Positionaliteit

Swinton en Mowat beschrijven in hun boek *Practical Theology and Qualitative Research* dat het voor een onderzoeker van belang is om zowel deelnemer als buitenstaander te zijn binnen een situatie die onderzocht wordt.⁸¹ Het begrip reflexiviteit uit de praktische theologie helpt om na te denken over de positie van de theoloog binnen het praktisch-theologische onderzoek.⁸² Door te reflecteren op de positie als deelnemer en buitenstaander, wordt duidelijk hoe mijn interpretaties gekleurd worden door mijn achtergrond. Door deze positie expliciet te maken, zijn anderen in staat om mijn interpretaties in de juiste context te plaatsen.

Het deelnemersperspectief wordt onder andere gewaarborgd doordat ik zelf christen ben, waardoor ik als medegelovige in gesprek ben met de orthodoxe jongvolwassenen. Ook deel ik mijn leeftijd met de interviewkandidaten, waardoor ik kan relateren hun leefwereld. Verder geef ik vorm aan dit deelnemersperspectief door een aantal kerkdiensten te bezoeken en zo van binnenuit te ervaren wat de orthodoxe geloofsbeleving inhoudt. Hierbij is het belangrijk om te noemen dat de kerkdiensten geen bron van mijn onderzoek vormen, waardoor reflexiviteit op mijn ervaring van de kerkdienst slechts in beperkte mate van toepassing is.

Toch voer ik dit onderzoek primair uit vanuit de positie van buitenstaander. Mijn eigen achtergrond is namelijk protestants. De verschillen tussen de protestantse en orthodoxe christelijke traditie zijn aanzienlijk, iets dat vooral zichtbaar wordt in de verschillen tussen

⁸¹ John Swinton en Harriet Mowat, *Practical Theology and Qualitative Research*, Second edition (SCM Press, 2016), 159.

⁸² Swinton en Mowat, *Practical Theology and Qualitative Research*, 69.

liturgie, kerkgebouw en rituelen. Wat bijdraagt aan het begrijpen van de Orthodoxe jongvolwassenen, is dat ik relatief veel kennis van en ervaring heb met hoogliturgische kerken. Toen ik in mijn studententijd langzamerhand afscheid nam van de evangelische kerk waarin ik ben opgegroeid, heb ik regelmatig de Rooms-Katholieke Kerk bezocht. Ook ben ik vertrouwd met de anglicaanse traditie. Veel katholieke thema's waarmee ik eerder al kennis heb gemaakt (zoals de rol van de eucharistie, verering van Maria en andere heiligen, de rol van zintuigen en liturgie) komen op een vergelijkbare manier naar voren in de orthodoxe traditie. Omdat ik hier al wat kennis over heb, verwacht ik niet dat ik bepaalde rituelen of dogma's tegenkom die ik ongemakkelijk vind. Door mijn nieuwsgierigheid naar andere christelijke stromingen verwacht dat ik me met relatieve onbevangenheid kan openstellen voor de gesprekken over de Orthodoxe kerk. Mijn (protestantse) buitenstaandersperspectief heeft zowel voordelen als nadelen. Doordat ik niet persoonlijk betrokken ben op de orthodoxe geloofsgemeenschap, kan ik met een open en genuanceerde blik waarnemen. Anderzijds is mijn begrip van de orthodoxe geloofspraktijk beperkt. Daardoor bestaat het risico dat ik bepaalde aspecten van de liturgie of theologie niet herken of interpreteer vanuit mijn eigen, niet-orthodoxe referentiekader.

Het bezoek aan orthodoxe kerkdiensten heeft geholpen om de kloof tussen mijn protestantse achtergrond en de orthodoxe context deels te overbruggen. Deze bezoeken hadden als doel om te ondervinden in welke context de orthodoxe jongvolwassenen zich bewegen. Na afloop van de dienst had ik gelegenheid om vragen te stellen over de (mij) onbekende aspecten van de viering. Ook heb ik op de websites van verschillende orthodoxe parochies in Nederland informatie opgezocht wanneer er vragen opkwamen over bepaalde elementen uit de theologie. Hoewel reflexiviteit met betrekking tot de kerkdiensten geen grote rol speelt, is het voor het afnemen van interviews wel van groot belang. Door vanuit een respectvolle en open houding te luisteren en de anonimiteit van de geïnterviewden te waarborgen, heb ik geprobeerd om een vertrouwensband op te bouwen met de interviewkandidaten. Om te voorkomen dat mijn eigen vooronderstellingen het gesprek zouden sturen, heb ik gewerkt met open vragen en interviewtechnieken waardoor de respondenten de ruimte kregen om hun eigen verhaal te vertellen.⁸³

⁸³ Osmer, *Practical Theology*, 72. Deze interviewtechnieken houden onder andere in: letten op verbale en nonverbale signalen, samenvatten van antwoorden, doorvragen en stiltes laten vallen.

Profielen van de interviewkandidaten

Voor de leesbaarheid van het verslag heb ik ervoor gekozen om de interviewkandidaten fictieve namen te geven.

- Thijs is 31 jaar oud. Hij heeft een atheïstische achtergrond. Vijf jaar geleden begon zijn zoektocht naar geloof. Sinds drie jaar is hij gedoopt en maakt hij deel uit van een Russisch-Orthodoxe kerk. Hij is pasgetrouwd.
- Jesse is 24 jaar oud. Hij is opgegroeid in de Hervormde Kerk. Hij heeft hier ook belijdenis gedaan, maar kreeg in de afgelopen jaren een groeiende interesse voor de Orthodoxe kerk. Hij is in januari aangesloten bij de Russisch-Orthodoxe Kerk. Behalve dat hij misdienaar is in zijn parochie, volgt hij ook een opleiding tot icoonschilder.
- Daniël is 18 jaar oud. Hij is opgegroeid in een Gereformeerde kerk. In zijn jeugd ging hij korte tijd naar een evangelische kerk, maar is vanaf zijn 11^e niet meer met het geloof bezig geweest. Sinds zijn 15^e is hij het christelijke geloof gaan herontdekken. Hij heeft familie in de Servisch-Orthodoxe Kerk, en ontving in de zomer van 2025 het vormsel in de kerk van zijn familie in Servië. In Nederland bezoekt hij een Russisch-Orthodoxe parochie.
- Julian is 19 jaar oud. Hij heeft een katholieke moeder, maar ging zelden naar de kerk en geloofde niet. In zijn tienerjaren begon zijn interesse voor het christendom te groeien. Sinds twee jaar is hij deel van de Grieks-Orthodoxe Kerk. Hij zingt hier in het koor.
- Trudi is 30 jaar oud. Zij komt uit een ongelovig gezin maar is wel katholiek gedoopt in haar geboorteland Slowakije. Enkele jaren geleden begon zij met het onderzoeken van geloof en spiritualiteit doordat ze in aanraking kwam met een icoon. Zo leerde ze de orthodoxe traditie kennen. Twee jaar geleden is zij aangesloten bij een Russisch-Orthodoxe kerk.
- Christine is 24 jaar oud. Ze is opgegroeid in de Gereformeerde Gemeenten. In haar studententijd begon ze met haar vriend verschillende christelijke denominaties te onderzoeken. Sinds Pasen 2025 is zij aangesloten bij een Russisch-Orthodoxe kerk.
- Amar is 35 jaar oud. Hij is opgegroeid in een hindoestaanse familie. Enige tijd na de bekering van zijn moeder is hij gedoopt in de NGK. Hij heeft veel gemeentes bezocht

en is enige tijd deel geweest van een huisgemeente. Sinds januari bezoekt hij wekelijks een Grieks-Orthodoxe kerk.

- Kevin is 23 jaar oud. Hij is agnostisch opgegroeid. Sinds zijn 16e is hij geïnteresseerd geraakt in geloof. Hij heeft zich enkele jaren geleden laten dopen bij de Zevende-dags Adventisten, maar is sinds Pasen 2024 deel van de Syrisch-Orthodoxe Kerk.

Hoofdstuk 4: Resultaten

Methodologie

De interviews zijn gecodeerd door middel van hybride codering in het programma *Atlas.ti*. Coderen is een manier om transcripten van interviews te analyseren en te categoriseren. Tekstfragmenten uit de interviews worden voorzien van labels, die codes worden genoemd, om patronen en thema's te ontdekken. In kwalitatief onderzoek is coderen een geschikte manier om de data inzichtelijk te maken voor verdere interpretatie.

Bij het coderen van de transcripties van de interviews, heb ik gekozen voor een methode van hybride coderen. Dit is een vorm van coderen waarbij zowel deductief als inductief wordt gewerkt. Deductief coderen gebeurt aan de hand van codes die rechtstreeks aan de literatuurstudie zijn ontleend, zoals 'corona crisis' en 'mentale gezondheid'. Hierna heb ik inductief coderen toegepast om de overige delen van de interviews in kaart te brengen aan de hand van codes die uit de transcripties nuttig blijken te zijn. Het voordeel van deze hybride methode is dat het flexibiliteit verschaft. Hoewel ik ben begonnen met de verwachtingen vanuit de literatuurstudie, was het mogelijk om open te staan voor verdere inzichten vanuit de data. Dit voorkwam *confirmation bias*. Hierna heb ik door middel van axiaal coderen verbanden gelegd tussen de verschillende codes. Bij het axiaal coderen worden de initiele codes samengevoegd in categorieën, met als doel om meer overzicht te krijgen in de data. Door het organiseren van de codes in verschillende categorieën, worden patronen en belangrijke thema's zichtbaar.

Tijdens het transcriberen en coderen van de interviews viel het me op dat ik op bepaalde thema's onvoldoende had doorgevraagd om duidelijk antwoorden te krijgen. Ook was de timing van een van de interviews erg vroeg, waardoor ik mijn lijst met vragen nog niet definitief was vastgesteld. Ik was in de gelegenheid om hiervoor enigszins te corrigeren doordat veel van de respondenten open stonden om enkele weken na ons interview nog kort met mij te bellen voor het beantwoorden van enkele vervolgvragen. Een andere complexiteit was het ontwikkelen van een consistente coderingsmethode en heldere codedefinities. Omdat het de eerste keer was dat ik een grote hoeveelheid aan interviews heb gecodeerd, bemerkte ik aan het begin nog wat opstartproblemen. Naarmate de tijd

verstreek ging dit beter. Door regelmatig terug te lezen wat ik eerder had gecodeerd, lukte het om hieruit te komen.

In dit hoofdstuk worden de eerste drie deelvragen beantwoord. Per kopje wordt er, aan de hand van een aantal citaten, een thema besproken dat relevant is voor het beantwoorden van de deelvraag.

Deelvraag 1: Wat is de biografie van deze jongeren met het oog op hun interesse en aansluiting bij de Orthodoxe Kerk?

Betekenis

Voor een aantal van de respondenten was de vraag naar betekenis de grootste aanjager voor hun zoektocht. Deze reden wordt nadrukkelijk genoemd door Julian, Kevin en Daniël. Op verschillende momenten in hun leven merkten ze dat het hen aan zingeving ontbrak.

Julian: Aanraking met het geloof kwam een beetje rond mijn 13e denk ik. Toen ik toch ging nadenken, eigenlijk, ja, dat atheïsme en de wetenschap, als je het helemaal gaat doordenken met: het universum gaat ooit kapot, we gaan allemaal dood, en het leek alsof daarin menselijk leven niet heel veel waarde had eigenlijk. [...] ik denk dat er een verlangen naar betekenis onder lag.

Daniël: Toen dacht ik van, op mijn vijftiende kwam ik best wel op een diep puntje in mijn leven. [...] En toen dacht ik van, nou weet je, er moet wel iets zijn. Ik kan niet voor niets leven. [...] Alles wat is, moet een oorzaak hebben. En bij die beredenering heeft de aarde ook een oorzaak.

Voor Daniël startte deze zoektocht op een dieptepunt in zijn leven. In het geval van Kevin werd het ook door negatieve ervaringen versterkt. Hij kreeg depressieve gevoelens vanwege idee dat het leven geen betekenis heeft.

Kevin: Waarom ben ik deze auto aan het wassen? Waarom doe ik dit? Die auto gaat toch weg, die persoon voor wie ik het doe gaat toch weg en niemand die weet er meer wat van. [...] Dat ik dacht van ja, ik moet echt, ik wil hier gewoon onderzoek naar doen. Ik wil gewoon weten, wat is nou de waarheid?

Mentale gezondheid

Voor veel interviewkandidaten is hun zoektocht naar geloof op een of andere manier verbonden aan een moeilijke periode in hun leven. Zo heeft ook de coronatijd invloed gehad op de mentale gesteldheid van Trudi en Thijs, een thema waar later dieper op in wordt gegaan. Daniël had te maken met een slechte periode toen hij op zoek ging. Thijs werd in het bijzonder bepaald door één nacht, waarin hij te maken had met grote angst. Op dit moment had hij al interesse en groeiende kennis over het christelijke geloof, maar beschouwde hij zichzelf nog niet als gelovige.

Thijs: Op een zeldzaam moment van helderheid, en je kijkt dan naar God, ja, dan raakt je dat heel diep. Soms gebeurt dat. Dat was de eerste keer dat ik dat tenminste ervaarde. Ik had het ook toen ik de eerste keer ging bidden. [...] dat ik gewoon dat als enige optie zag op dat moment. Het was midden in de nacht, dus ik kon niemand anders bereiken. En, ik dacht van, wat moet ik nou? Ik was echt even, een vrees voor het leven eigenlijk. Hoor je ook wel vaak he, op het moment dat je echt een keer bang bent voor je leven. Dat je echt denkt, van wacht eens even, ik kan gewoon doodgaan, weet je, wat dan? [...] Het kwam niet helemaal uit de lucht vallen. Ja. Gewoon dat ik voor het eerst dacht van, wie weet ik nog. Jezus. Dat is de enige die ik kon bedenken.

Kevin heeft al op jonge leeftijd een aantal sterfgevallen in zijn familie meegemaakt. In zijn tienertijd ontstonden depressieve gevoelens naar aanleiding van deze gebeurtenissen. Hij kreeg depressieve gevoelens vanwege idee dat het leven geen betekenis heeft. Het christelijke geloof bood hem zingeving waardoor hij vreugde hervond.

Kevin: En op latere leeftijd ben ik er toch weer bij stil gaan staan en lag ik er gewoon wakker van. Wat is dan de betekenis in dit leven? Want als er niks aan de dood zou zijn, dan zou het nu ook geen betekenis hebben. [...] toen was ik aan het werk bijvoorbeeld en dan tijdens het werk was ik gewoon echt depressief. Van waarom doe ik het eigenlijk? Want het is toch allemaal betekenisloos weet je wel, dus als er niks is dan... daar heb ik een jaar lang mee gelopen. Ik kon gewoon niet lachen overdag, omdat ik dan bezig was en alleen maar dacht van, dit is toch betekenisloos.

Amar had last van een burn-out en depressieve gedachten, die mede veroorzaakt waren door een situatie die hij in zijn vriendengroep meemaakte. De vriendschap werd verbroken, maar zijn depressieve gevoelens waren er nog steeds. Voor hem had een gesprek met een orthodoxe priester een bijzondere genezende werking, omdat hij het advies kreeg om vergeving te vragen.

Amar: Toen dacht ik, ik ga wel praten met de priester, een keertje. En toen was het heel grappig ook, heel genadig. Ik kan het niet uitleggen. Je zou vast ook wel een ander soort priester hebben, maar deze was in ieder geval heel fijn. [...] Die priester zei dus ook tegen mij van, ja, je mag dus als je wil om vergeving vragen. [...] En toen heb ik erover nagedacht. En om vergeving gevraagd. [...] toen zei ik tegen mijn vrouw ik weet niet wat het is, maar het voelt alsof er iets van me af is gegaan, alsof ik niet meer depressief ben. Toen was ik bang om dat echt ook uit te spreken. [...] Maar weken gingen voorbij en maanden. En nu nog steeds heb ik geen depressie meer. Maar het ging echt weg op die avond na vergeving. Dus ik koppelde het aan dat ik dus geen last meer voel van wat ik iemand heb aangedaan.

Trudi beschrijft in meer algemene zin de rol van psychologie bij haar zoektocht naar zingeving. Toen ze een geïsoleerde tijd meemaakte, ging ze op zoek naar manieren om zich beter te voelen. Ze vertelt dat ze dit uiteindelijk in het orthodoxe christendom kon vinden.

Trudi: Ik merkte dat ook bij mezelf, op YouTube filmpjes bijvoorbeeld gaan kijken over psychologie, of onderzoek te doen naar psychologie, naar het goede leven. We willen allemaal beter ons best doen. En we proberen door de ratio erbij te komen of zo. Of zelf te bedenken hoe we onszelf kunnen helpen. [...] Maar uiteindelijk hebben we hier in het Westen christendom. En Christus geeft ons al deze dingen om genezen te worden. En dat gaat door het gebed en door de sacramenten. En door de biechten, door de heilige communie.

Islam

Een aantal van de jongeren die een spirituele zoektocht ondernamen, gaven aan dat ze de Islam hebben onderzocht als religie. In het geval van Julian en Daniël kwam dit omdat zij moslimvrienden hadden. Hun gelovige levenshouding werkte inspirerend, waardoor deze jongvolwassenen hebben onderzocht of ze zich thuis zouden voelen in de Islam.

Julian: En ik was in die tijd wel bevriend met moslimjongens en die geloofden wel in God en wat dan ook. Dus dat trok me wel aan, maar ik dacht wel ja, Jezus kan niet zomaar een profeet zijn, hij is wel meer dan dat voor mijn gevoel, zo'n invloedrijk figuur.

Nadat Daniël een protestantse en katholieke kerk had bezocht, besloot hij de moskee een kans te geven. Ook heeft hij de Koran gelezen, maar hij was het niet eens met de leer.

Daniël: Toen ben ik een tijdje naar de moskee gegaan. Toen dacht ik van, ik heb heel veel moslimvrienden, het is ook oneerlijk van mij om te zeggen van, om daar geen onderzoek naar te doen waar hun wel in geloven en waarom geloof ik dat dan niet. En nou ben ik naar de moskee toe gegaan, heb ik een Koran-citering meegekregen van de imam. Maar ik snapte er echt niks van. Het klinkt gewoon niet logisch.

Kevins zoektocht naar geloof speelde zich grotendeels af via internet. Mede door video's waarin debatten tussen moslims en christenen werden gevolgd, vormde hij zijn mening over de validiteit van het christendom ten opzichte van de Islam.

Kevin: Ik heb ook een Koran laat ik het zo zeggen. Ik heb ook daarnaar gekeken en dan heb ik debatten gekeken tussen christenen, en.... [...] En daar heb ik daarnaar gekeken, ook dan moslim mensen die debatten doen met christenen en wat daar uitkomt, en ook gewoon naar de historie en de feitelijke geschiedenis. En wat beide claimen, en ook überhaupt is de Koran waar, wat is de geschiedenis van de Koran?

Julian denkt dat de aantrekkingskracht van de Islam hem zit in het feit dat de religie wat strenger is dan het christendom, en dat sommige jongeren daarnaar verlangen.

Julian: Ja, want er zijn ook jongeren die zich bekeren tot de Islam. Die zoeken dan echt een extremere optie. Omdat ze toch een soort van conservatieve regelgeving zoeken. Dat ze daar eindigen.

Corona

Drie van de acht geïnterviewden noemen corona als een factor die meespeelde in het proces van gelovig worden. Trudi vertelt dat haar openheid voor het christelijke geloof te maken

had met de moeilijke tijd waar ze tijdens de pandemie doorheen ging. Doordat het een eenzame tijd was, verlangde ze naar troost.

Trudi: Dat was na de corona ook, tijdens corona ook. Ik zat toen, tijdens mijn studie was ik begonnen. En toen waren er nog lockdowns. En het was gewoon... Een geïsoleerde tijd ook. Dus ik zat ook niet zo lekker in mijn vel. [...] Dat ik troost wilde.

Voor Thijs was de coronatijd een tijd waarin er veel conflicten waren tussen vrienden en familie. Het christelijke geloof gaf hem perspectief, waardoor de onderlinge spanningen aan significantie verloren. Verder maakten de verschillende opvattingen in de coronatijd het voor Thijs makkelijker om bekend te maken dat hij geloofde.

Thijs: Maar ja, je merkte gewoon, mensen dachten verschillend. En echt wel op een manier ook dat je ruzie hebt. En dat zet de boel wel op scherp. Dus dat had wel impact, dat je ook misschien zelfs makkelijker kon zeggen van, weet je wat, ik geloof iets anders dan jullie. Dat werd eigenlijk bijna een beetje geforceerd. [...] Dat je daardoor makkelijker kan zeggen: weet je, ik kies een andere weg dan bijvoorbeeld mijn familie die niet gelooft. [...] Ik was op dat moment meer daarmee bezig. Het gaf wel duidelijkheid. Van ja, wat zijn de dingen die belangrijk zijn. Ik zag iets wat belangrijker was, voor mij in ieder geval, waarvan ik zag dat dat belangrijker was dan al die dingen waar we ons nu mee bezig moeten houden en waar we ruzie over maken en zo.

De laatste respondent die zich over de rol van de coronacrisis uitsprak, was Christine. In die tijd ging ze nog naar een protestantse kerk. Door het gemis van de kerkdiensten, merkte ze hoeveel haar geloof voor haar betekende. Dit besef hielp haar om positiever naar het christelijk geloof te kijken.

Iconen

Bij twee van de geïnterviewden, Trudi en Jesse, speelde de verwondering over iconen een grote rol bij hun geloofsweg en aansluiting bij de Orthodoxe Kerk. Voor Jesse kwam de aanraking met iconen via orthodoxe icoonmaker en publieke spreker Jonathan Pageau, die in een serie online colleges vertelt over de waarde van symboliek en iconen.

Jesse: Dan gaan we toch wel heel wat jaren terug, dat ik aan de opleiding grafisch ontwerp op de kunstacademie begon. En in diezelfde tijd kwam ik steeds meer tegen online over een bepaalde manier van de wereld te interpreteren, die ik heel

interessant vond, van de *symbolic world*. [...] Mythes, legendes, maar ook heel veel uit de Bijbel. Een totaal andere manier van kijken, dus veel minder rationeel, veel symbolischer. Dat sprak me aan en dat matchte ook wel bij kunst. [...] En dacht ik ook dat ik dit zelf misschien kan doen. Want dit was voor mij de ultieme openbaring van de kunst en het geloof samen te brengen. [...] Want het was dan altijd van, ja, het geloof was altijd nog heel abstract of zo, in het werk wat ik maakte. Ik probeerde wel bijbelverwijzingen te maken. Maar hier werd het gewoon, dit zijn de mensen. En dit is ergens vrij letterlijk. Maar aan de andere kant is het ook extreem betekenisvol en diepgaand en alles op een icoon heeft weer een aparte betekenis.

Voor hem waren de iconen de manier om zijn liefde voor kunst te verbinden met zijn geloof. Vanwege het orthodoxe karakter van de iconografie was het voor hem een logische stap om zich bij deze traditie aan te sluiten.

Ook Trudi hield zich voor haar studie met kunst bezig. Ze had een spirituele ervaring toen ze een icoon van Christus zag. Deze ontmoeting met het icoon was voor haar de reden om zich in het christendom te verdiepen, terwijl ze tot dan toe kritisch was op het christendom.

Trudi: We hadden tijdens kunstgeschiedenis lessen over historische, Byzantijnse kunst. Toen zag ik ook de iconen. En ik dacht, wat vet, wat mooi. En toen werd een soort van mijn interesse aangewakkerd. En op een gegeven moment kwam ik ook een bepaalde icoon tegen. Dat was de icoon van Andrei Roeblev. Christus de Verlosser. En dat raakte mij heel erg, dat icoon. [...] Dus ik ben me gaan afvragen van, wat zit nou achter dat icoon? Wat zit er nou achter? Heeft dat iets te maken met heiligheid of zo? Of wat is dat nou? Dat gevoel die dat icoon uitstraalt. En toen ben ik mijn studie op reis gegaan naar kloosters in verschillende landen. [...]

Het is echt heel gek hoe God werkt. Want Hij spreekt tot iedereen anders. Wat hem raakt of haar raakt. En voor mij was dat icoon heel... Het had een soort humor in zich. Alsof God net zo, weet je wel, van achter een hoekje om kon kijken. En ik dacht... Het maakte... Ik moest ervan lachen. Het maakte iets los in mij wat gewoon heel vreugdevol was. En heel, ja, dat grappige, dat vreugdevolle, maar ook wonderlijk en mystiek. En dat was een heel ander beeld van Christendom dan ik had natuurlijk. [...]

Sociale media

Sociale media en het internet speelde bij de meeste respondenten een grote rol in hun kennismaking met het christelijke geloof, en met name bij het leren kennen van de Orthodoxe Kerk. Zes van de acht respondenten noemen sociale media als de manier waarop zij met het christelijke geloof en de orthodoxe traditie in aanraking zijn gekomen.

Toen Kevin op zoektocht ging om betekenis te geven aan zijn leven, wendde hij zich in de eerste instantie tot YouTube en Instagram om debatten en gesprekken met apologeten en wetenschappers te kijken. Hij heeft een lange lijst met invloedrijke sprekers in zijn telefoon opgeslagen.

Kevin: Door mijn interesse heb ik dus op YouTube gewoon videos voorgesteld gekregen en ben ik dan een debat gaan opzoeken. En daar kwam één van deze personen in voor. Of dan hebben ze bij een universiteit in Engeland een hele Kamer vol met PhD-professors en dan hebben ze een debat. [...] Dat is echt nano-dingen, in het begin van het leven, en dat soort dingen. [...] Zij zijn een beetje mijn bronnen geweest naar wat ik denk dat ik denk.

Behalve content die ging over het christelijke geloof, kwam Kevin ook meer specifiek orthodoxe content tegen.

Kevin: Natuurlijk al die martelaren ook, daar hoor je dan weer dingen over, dat die worden afgemaakt in Arabische landen. Vanuit daar ken ik voornamelijk Orthodoxie, dat het daar allemaal speelt en die daar worden vervolgd. En dan weet je, op Instagram heb je wel accounts, die dingen over Orthodoxie hebben, dus je ziet wel eens dingen voorbij komen, Maar ik had nooit echt gesprekken of kennis erover met mensen.

Voor Kevin was het kennen van de orthodoxe traditie nog geen reden om een Orthodoxe Kerk in te stappen, omdat die kerk nog redelijk ver van hem afstond. Hij kende geen mensen die er naartoe gingen en wist niet dat er in zijn regio orthodoxe kerken waren.

Niet alleen via sociale media hebben de respondenten kennis gemaakt met het christelijk geloof en de Orthodoxe Kerk. Zo was voor Christine de bekering van schrijver Paul Kingsnorth, die ze bewonderde, een moment waardoor de orthodoxe traditie haar aandacht

trok. Ook Julian maakte kennis met het christelijke geloof via media. Onder andere de serie Prison Break maakte indruk op hem.

Julian: Vanaf mijn tiende, vanaf mijn elfde tot mijn dertiende ofzo, had ik best wel een negatief beeld van het christendom en christenen zelf. Alle negatieve associaties die je dan, kort door de bocht, daarmee kan maken, die had ik zeg maar. En toen ik er meer over begon te leren, niet per se dat ik allemaal boeken heb gelezen, maar door de media, films, wat dan ook, series, ook Netflix-series bijvoorbeeld, begon ik eigenlijk ook de positieve kanten van het christendom te zien. Bijvoorbeeld de serie Prison Break keek ik. Heeft niet zoveel met het geloof te maken, maar volgens mij zijn er daar twee karakters in, of drie, die wel christen zijn. Of één karakter die was christen geworden. En die had heel veel spijt van wat hij had gedaan. Die is ook in de gevangenis, die had moorden gepleegd. En hij werd toch vergeven. Dat vertelde de priester hem dan bijvoorbeeld. En daardoor begon ik er wel de mooie kanten van te zien.

Hij beschrijft verder dat zijn interesse voor de Orthodoxe Kerk groeide doordat hij geïnteresseerd was in het Aramees, de taal die Jezus sprak. Hij noemt de invloed van algoritmes op zijn groeiende interesse voor de orthodoxe traditie.

Julian: Ik was al geïnteresseerd in het christendom zelf natuurlijk. Ja, en natuurlijk die algoritmes proberen een beetje ook te voorspellen wat jij wilt volgens mij. Dus als ik dan één video zie over een Orthodoxe Kerk bijvoorbeeld, dat kijk ik, dan krijg ik er volgende keer twee te zien. Dat soort dingen, bijvoorbeeld. Dus zo kwam ik er een beetje in aanraking mee.

Zowel Thijs als Jesse maakten kennis met de Orthodoxe Kerk via orthodoxe icoonmaker en spreker Jonathan Pageau. Samen met Jordan Peterson gaf hij colleges over de bijbel. Thijs was bijzonder geïnspireerd door deze videos. Hij begon hierdoor het christelijk geloof als een 'legitiem verhaal' te zien. Hij raakte geïnspireerd door de diepte van de Bijbel. Zo startte zijn geloofszoektocht.

Thijs: Een van de eerste dingen die ik toen in het begin veel zag was Jordan Peterson, bekende naam, en hij had een keer een lecture met Jonathan Pageau. Die had ik wel eens gezien. En Jonathan Pageau zag ik toen jaren later weer een filmpje van hem voorbijkomen op YouTube, waarin hij uitleg gaf over de Bijbel. Dat vond ik echt heel

erg verlichtend. Dat was echt een heel goed verhaal. Ik weet niet meer waar het precies over ging, maar dat was voor het eerst dat ik begreep waar die verhalen over gingen. Dat ik het zag als een legitiem verhaal. Dat ik dacht van, oh, er zit meer achter. Als je het zo leest zonder enige kennis, dan kan je vaak wel denken, ja, dit is een raar verhaal. Dit is niet een verhaal zoals wij kennen van de TV, met een heel duidelijk plot. Dus hij legde dat heel goed uit. [...] Maar goed, daar is wel een andere kant voor nodig, namelijk dat iemand ook moet willen luisteren. En, dat was ik op dat moment. Want ik dacht, die Jordan Peterson die weet hoe het zit, en die had hem uitgenodigd, dus dat zal niet zomaar zijn. En ja, het was gewoon heel logisch. Het klonk gewoon goed en ook wel mooi en cool eigenlijk.

Jesse raakte via Jonathan Pageau bekend met de wereld van iconen. Door zijn groeiende interesse en zijn wens om deze iconen in het echt te zien, besloot hij samen met een vriend om een kerk in de buurt te bezoeken. Bij deze keuze speelde het internet een rol. Hierover vertelde hij het volgende:

Jesse: Dus toen hebben we de dichtstbijzijnde kerk opgezocht, dat was dan hier in Deventer. Zwolle is op zich ook nog steeds even ver weg, maar die hadden wat minder de website op orde op dat moment. En dat was ook wat onduidelijker, dus Deventer leek ons een goede keuze.

Ook Amar beschrijft hoe hij via internet in contact kwam met het orthodoxe gedachtegoed. Toen hij van plan was om een kerk te bezoeken, zocht hij video's op om te kijken wat er in een kerkdienst gebeurde en wat er van hem verwacht werd.

Voor Trudi speelde internet ook een rol in haar geloofszoektocht, maar ze kan zich niet meer precies herinneren in welke mate het van invloed was. Haar interesse voor de Orthodoxie kwam vooral voort uit haar aanraking met een icoon en de daaropvolgende studie naar iconen waarbij ze veel kloosters heeft bezocht.

Trudi: Ik denk dat dat samenging met mijn onderzoek ook op YouTube, dat ik dan de verschillende kerken ging, ja, de filmpjes ging opzoeken over het christendom. En ik denk dat daar misschien de eerste soort van ontmoeting was. Dat er iets bestaat als de Orthodoxe Kerk. Maar ik kan me niet precies meer herinneren... het moment hoe dat gebeurde. Maar ik geloof dat het wel zo is gegaan, dat het onderzoek op internet... dat ik dat heb gevonden.

Bij Christine was sociale media niet een directe aanleiding om te verdiepen in de Orthodoxe Kerk. Zij kwam bij de orthodoxe traditie via haar vriend, die door een lezing van een orthodoxe priester een pre-master in orthodoxe theologie is gaan volgen. Daniël is de enige geïnterviewde die al lange tijd van de Orthodoxe Kerk afwist. Hij geeft ook aan dat hij pas orthodoxe videos op sociale media tegenkwam toen hij de kerk al had bezocht. Het was wel vanwege het internet dat hij erachter kwam dat er een orthodoxe parochie in de buurt was.

Binnenstappen

Hoe was het voor deze jongvolwassenen om de Orthodoxe Kerk voor het eerst te bezoeken? Uit de antwoorden bleek dat voor sommigen de drempel best hoog was om de kerk te bezoeken, terwijl anderen er juist ontspannen instapten. Ook werd de eerste keer dienst bezoeken door sommigen ervaren als erg bijzonder.

Kevin was altijd al geïnteresseerd in de Orthodoxie, maar wist niet dat er in zijn woonplaats een kerk was en vond de drempel hoog om er zomaar binnen te stappen. Doordat hij een relatie kreeg met een orthodox meisje wilde hij de Orthodoxie onderzoeken. Voor die tijd vond hij de drempel te hoog. Zijn relatie ging uit voordat hij naar de kerk was geweest, maar inmiddels had hij contact met de hulp priester, Ruben van der Kaap. Omdat hij nu een ingang had, voelde hij de ruimte om de kerk binnen te stappen en zich uiteindelijk aan te sluiten.

Kevin: Ja, want de relatie ging uit maar mijn interesse voor Orthodoxie bleef wel hetzelfde. Alleen zij was dan de stap om, want weet je de Orthodoxe Kerk, ik wist niet dat het hier in de buurt was, en je hebt ook geen persoon om daarvoor te spreken en vragen te stellen. Maar ik was wel geïnteresseerd, alleen je stapt er niet zomaar op af. Ik zou niet willekeurig naar binnen lopen en vragen stellen want dan kijken ze je ook een beetje gek aan, denk ik.

Zowel Jesse als Thijs beschrijven hoe bijzonder ze het vonden om de Orthodoxe Kerk voor het eerst te bezoeken. Jesse had met een vriend, die ook benieuwd was naar de Orthodoxe Kerk, afgesproken om samen voor het eerst naar de Orthodoxe Kerk te gaan.

Jesse: En toen kwam ik erachter dat een van mijn vrij nieuwe vrienden in de kerk in Wierden op zijn manier ook in aanraking was gekomen met de orthodoxie, ook online. En daar hadden we toen spontaan een gesprek over en toen zeiden we, nou,

laten we dan samen gaan. [...] Ik had bewust niet zoveel opgezocht van het interieur van de kerk en zo. Ik wilde me vooral laten verrassen.

Thijs: Ik heb twee uur daar met tranen in mijn ogen gestaan. En, het was ook niet specifiek of zo, misschien was het koor helemaal niet goed of zo, dat weet ik niet, [...] Maar gewoon dat moment dat de liturgie begon, van [zingt] 'staat allen recht', weet je wel, toen begon het al. Dan denk je, oh, wat gebeurt hier. En toen begon het koor te beantwoorden van: 'Heer ontferm u'. Ik dacht, hier gebeurt iets heel belangrijks. [...] Ik dacht, ik weet niet wat het is, maar het is heel, heel bijzonder. Ja, dat raakte me gewoon heel diep.

Trudi beschreef dat ze geraakt werd, de eerste keer dat ze de Orthodoxe Kerk bezocht. Dit had met de sfeer van de kerk te maken, maar ook met de gemeenschap die ze daar zag. Verder beschrijft zij ook dat voor haar de drempel om aan te sluiten niet zo hoog was. Behalve dat de parochie een Nederlands karakter heeft door de bezoekers en de taal van de liturgie, voelde zij zich ook thuis omdat ze, net als veel parochieleden, een Oost-Europese achtergrond heeft.

Christine beschreef dat zij de eerste keer dat ze naar de Orthodoxe Kerk ging juist geen spirituele ervaring had. Voor haar was het vooral spannend om de kerk te bezoeken.

Christine: De eerste keer vond ik het heel spannend. Vooral omdat ik niet wist wat ik moest doen. Dus je voelt een soort, ja, ik had gewoon het gevoel van, oh, iedereen kijkt naar me en ziet meteen dat ik hier niet vandaan kom. En wat moet ik nou doen? [...] Ik had juist heel erg, dat ik echt dacht van, oh dit zou misschien heel goed moeten voelen, maar ik voel nu vooral verwarring wat hier gebeurt. Dus dat had ik niet. Dat is pas later gekomen. Ja, dus op een gegeven moment had ik inderdaad het gevoel als ik ergens anders kwam, dat ik iets miste. [...] Maar dat is dus langzaam gegroeid. Dat was niet de eerste keer.

Ook denk ze dat het te maken heeft met haar reformatorische achtergrond, waardoor ze een bepaalde achterdocht had tegenover gebruiken zoals Mariaverering en kruisjes slaan.

Amar ervaart dat de diensten steeds vertrouwder worden, naar mate hij vaker gaat. De eerste keer had Amar geen aanspraak in de kerk.

Amar: Ik ben dus nog wel zoekende, maar ik moet wel zeggen dat ik het telkens fijner vind om daar naartoe te gaan. En ik denk dat in deze parochie, zeg maar, ja, dat is ook de eerste Orthodoxe Kerk waar ik naar binnen ben gegaan. [...] In het begin was het heel onwennig en bijna niemand sprak eigenlijk met je. Maar de tweede keer kreeg ik ook contact met mensen. Op een gegeven moment ben je daar en dan komt alles bij elkaar.

Conclusie

Om de deelvraag te beantwoorden, komen verschillende elementen van de geloofsreis aan bod die in de interviews ter sprake zijn gekomen.

De initiële interesse voor het christelijk geloof is bij een aantal respondenten het gevolg van een gevoel van leegte, dat voor hen onverdraaglijk was, en zo tot een zoektocht naar betekenis leidde. Vaak begint deze zoektocht in momenten dat ze een persoonlijk dieptepunt ervaren. Mentale gezondheid speelt hierbij voor een aantal respondenten een belangrijke rol: op emotionele dieptepunten stellen de jongvolwassenen zich open voor het christelijke geloof. Waar de een in gebed een ontmoeting met God heeft, hervinden andere respondenten een doel in het leven of vinden ze genezing. Interessant is dat de respondenten die op zoektocht naar betekenis waren, ook serieus naar de Islam keken als potentiële bron van zingeving.

Voor enkelen speelde de coronapandemie een belangrijke rol. De pandemie veroorzaakte gevoelens van eenzaamheid, maar ook de herwaardering van de kerk als ontmoetingsplek en de vrijheid om zelf keuzes te maken over belangrijke kwesties. Voor twee kunstacademiestudenten waren iconen een doorslaggevende factor in hun bekering: voor de een was het zien van een specifieke icoon een intens spirituele ervaring, terwijl de ander in iconen een unieke manier van God aanbidden vond.

Sociale media speelden voor bijna alle respondenten een grote rol in hun zoektocht. Niet bij iedereen als directe aanleiding om de Orthodoxe Kerk binnen te stappen, maar wel als bron van informatie om het christendom als een geloofwaardig verhaal te leren kennen en bekend te raken met de orthodoxe traditie. Influencers zoals Jordan Peterson, Jonathan Pageau en andere publieke sprekers spelen hierbij een prominente rol.

De eerste stap naar een orthodoxe viering bleek voor sommigen een flinke drempel. Zij bezochten de dienst in eerste instantie met een bekende. Ook moesten een aantal respondenten best wennen aan de dienst en de Orthodoxe gebruiken. Voor anderen was dit een minder grote drempel. Sommige respondenten voelden zich snel thuis, en werden meteen diep geraakt door de viering.

Zo laat de spirituele biografie van deze jongvolwassenen zien welke rol zingeving, negatieve persoonlijke gebeurtenissen en de ontmoeting met God hebben op hun bekering tot het christelijk geloof. Deze zoektocht wordt aangewakkerd door de coronapandemie en sociale media, waarbij die laatste een enorme rol speelt in het bekend maken van respondenten met de Orthodoxe Kerk. Iconen vormen een typisch orthodoxe bron van aantrekkingskracht. Nadat deze jongvolwassenen bekend zijn geraakt met de orthodoxe traditie, ervaren zij een verschillende mate van onwennigheid bij het bezoeken van de Orthodoxe Kerk en zich erbij aan te sluiten.

Deelvraag 2: Wat zijn de aanleidingen en motieven van Nederlandse jongeren om zich aan te sluiten bij de Orthodoxe Kerk?

Oorspronkelijkheid

Wat veel van de respondenten aanspreekt, is dat de Orthodoxe Kerk een traditionele kerk is. In liturgie, rituelen en leer heeft de orthodoxe traditie in vergelijking met de protestantse en katholieke kerken weinig verandering gekend. De respondenten weten veel voorbeelden te geven waarom de orthodoxe traditie naar hun mening de oorspronkelijke christelijke traditie is, en daarmee is de Orthodoxe Kerk voor hen gezaghebbender dan de protestantse en katholieke tradities.

Voor Kevin, Julian en Daniël zijn de veranderingen in de protestantse en katholieke traditie een reden om deze kerken af te wijzen. Kevin vindt dat zijn vorige protestantse kerk vaak emoties boven de leer stelt. Een van de voorbeelden die hij gaf, was de toevoeging van vrouwen aan de oudstenraad terwijl zij in een democratische stemming niet werden gekozen.

Kevin: Maar ja, ik was het nooit eens met de Zevende-dags Adventistenkerk. Met de leer was ik het nooit eens. [...] In mijn eigen mening, verwaterde christenen een

beetje soms. Dat het meer een imago en een deel is van je leven in plaats van echt je leven. Dus het is maar een tak van, niet echt je identiteit. Zo voelt dat soms. En dat ze de christelijke leer soms laten vallen op basis van emoties.

Julian bezocht wel eens de katholieke kerk met feestdagen, vanwege zijn katholieke moeder. Toen hij zichzelf als christen ging beschouwen, was hij het echter niet eens met de katholieke kerk. Voor Julian speelde eerbied en standvastigheid van de traditie een grote rol voor zijn keuze voor de Orthodoxe Kerk. De Rooms-Katholieke Kerk heeft te veel veranderingen doorgevoerd.

Julian: Sinds de jaren zestig heeft de Rooms-Katholieke Kerk allemaal hervormingen doorgevoerd om aan te kunnen sluiten bij het politieke klimaat van de moderne tijd. En daardoor hebben zij best wel veel tradities die ze hadden, hebben ze gewoon weggedaan. [...] Vooral die hervormingen en veranderingen in de katholieke kerk. Ja, oké. Denk ik dat dat niet echt helemaal aansluit bij de kerk van Christus, zeg maar.

Amar geeft hiervoor de verklaring dat hij het een veilige keuze vindt om naar een kerk te gaan die dicht bij Christus zit qua tijdlijn, omdat de Rooms-Katholieke Kerk in zijn ogen pas duizend jaar bestaat. Wel spreekt het hem aan dat beide kerken apostolisch zijn.

Amar: De katholieke kerk is natuurlijk ook een apostolische kerk. [...] Maar ik heb gewoon mijn voorkeur dan voor de Orthodoxe Kerk. Omdat ik het, ja, ergens is het veiliger om dicht bij Christus te zijn qua tijdlijn. Dus die Orthodoxe Kerk is eigenlijk doorgegaan tot nu. De katholieke kerk is pas in duizend begonnen. Dus als ik dan zou moeten kiezen, zo'n Pascal's Wager bijvoorbeeld, dan zou ik liever dan voor de Orthodoxe Kerk kiezen. Dus dat voelt gewoon veiliger.

Eerder werd al genoemd dat de protestantse manier van aanbidden niet als eerbiedig wordt beleefd. Er zijn ook nog andere inhoudelijke argumenten op basis waarvan de geïnterviewden de protestantse en katholieke kerk afwijzen. Zo noemt Daniël dat Maarten Luther ten onrechte een aantal Bijbelboeken buiten de canon heeft gezet. Amar noemt dat de protestantse kerken de kerkvaders niet serieus nemen, terwijl het invloedrijke stemmen zouden moeten zijn. Ten slotte komt bij meerdere jongvolwassenen voorbij dat de autoriteit van de paus binnen de Rooms-Katholieke Kerk een grote misvatting is, en daarbij een belangrijke reden om de katholieke traditie niet te volgen.

Rituelen

Voor Julian geven de rituelen hem veel duidelijkheid in zijn geloofsbeleving. De orthodoxe traditie geeft hem veel houvast in zijn dagelijkse omgang met God.

Julian: Het geeft het een duidelijke vorm die houvast biedt. Toen ik orthodox werd kreeg ik eindelijk het gevoel alsof ik wist hoe ik moest bidden. Daarvoor was het voor mij niet zo duidelijk en allemaal een beetje vaag, en werd het meer bepaald door een gevoel. Dus het verbetert mijn band met God.

Kevin moest flink wennen aan de rituelen in de Orthodoxe Kerk. Geleidelijk is hij eraan gewend geraakt, en merkt hij nu ook een positief effect. Hij noemt rituelen een intiemere vorm van aanbidding, omdat je bewust bent bij de acties die je doet.

Kevin: Die rituelen zoals je het noemt, vond ik in het begin heel gek. Ik heb natuurlijk geen christelijke achtergrond en in Nederland is überhaupt Orthodoxie al niet zo groot. Volgens mij doen de katholieken het ook wel, maar daar wist ik niet veel van af. Dus dat was voor mij in het begin heel gek. In het begin merkte ik er niet echt wat van. Dan was het meer even wennen en verdiepen en wat het precies betekent en inhoudt. Maar nu ik er wat langer zit, heeft het wel invloed op mijn relatie of band met God zoals je hebt gezegd. Het maakt het wat intiemer en je staat er meer bij stil. Het geeft een ander soort gevoel van waardering tonen en respect hebben en meer met bewustzijn erbij zijn. Als we binnenkomen dan kussen we bijvoorbeeld de Bijbel, het boek. Het geeft een intiemere vorm van aanbidding aan God en de relatie ertussen.

Ook Daniël beschrijft dat hij nu bewuster in aanbidding is naar God toe, omdat de rituelen als een herinnering werken. Voor Jesse heeft de Orthodoxe geloofsbeleving het effect dat hij meer bewust is van God in het dagelijks leven. Verschillende hulpmiddelen zoals iconen, een thuisaltaar en een gebedskoord helpen hem om bewuster om te gaan met zijn geloof. Het helpt hem om zijn geloof in de praktijk te brengen.

Jesse: Ik ben mij veel meer bewust van Gods aanwezigheid in mijn dagelijks leven. En dat is ook omdat ik me nu omring met heiligheid. Met eigenlijk het visueel maken van Gods aanwezigheid. [...] Dat ik gewoon altijd die verbinding met God probeer te zoeken en Hem elk moment te herinneren en dat is dan ook waarom we die

gebedskoorden meedragen. [...] Het is niet zo dat ik geloviger ben geworden of zo, denk ik. Maar wel in het doen en in het bewustzijn ervan.

Vasten

Een aantal van de respondenten vast wekelijks en dagelijks vooraf aan Pasen, volgens de orthodoxe gebruiken. Voor veel van hen is het vaak niet zo goed te combineren met het feit dat ze nog bij hun ouders wonen, en dat hun families niet orthodox zijn. De traditie biedt hun de ruimte om hierin een eigen afweging te maken.

Jesse: Doordeweeks niet altijd. Dat komt ook omdat ik nog thuis woon. Dus ik eet daarin gewoon mee met wat ze me voorschotelen. Of wat op de planning staat, omdat ik het kook. Nee, maar dat moet je gewoon in overleg met de priester afstemmen, van hoe pak ik dit aan.

Voorals Thijs merkt dat vasten een groot effect heeft op zijn geloof. Het helpt hem om zijn aandacht op God te richten.

Thijs: Vasten helpt gewoon. Dat is niet uit te leggen, maar het helpt gewoon om te vasten. Het koppelt je even los van alle dingen die je waar je normaal van leeft of naar uitkijkt. Ja, je wordt gewoon gedwongen- het is net als een dieet hè, als je op dieet gaat, dan stel je even het genot uit. En dan heeft het uiteindelijk wel een goed resultaat, bijvoorbeeld dat je afvalt ofzo. En dit gaat verder dan dat, maar heeft het ook op je geest resultaat. Dus dat je even weer focus hebt op wat belangrijk is. [...] Gewoon, je merkte echt dat je dieper, of meer, een dieper begrip kreeg en meer, dieper in het gebed kwam. En ja, dat weet je niet ervoor. Dat kan je niet weten. Dat moet je echt ervaren en dan ervaar je dat, en dan snap je ineens, daarom is dat.

Iconen

Zoals in het vorige hoofdstuk duidelijk werd, zijn twee van de respondenten bijzonder geïnspireerd door de iconografie van de Orthodoxe Kerk. Zowel Jesse als Trudi geven aan dat de iconen een van de voornaamste redenen waren dat zij voor de Orthodoxe Kerk hebben gekozen. Trudi's kennismaking met de icoon die haar diep raakte is in het vorige hoofdstuk beschreven. Voor Jesse is de schoonheid van de Orthodoxe Kerk, zowel in de iconografie als de rituelen, een verademing ten opzichte van de dorpskerk waar hij voorheen deel van was.

Iconen zijn voor hem een manier om in contact te komen met de hemel. Een manier om de aanwezigheid van het heilige te ervaren. De aantrekkingskracht van de iconen is diep verbonden met het verlangen naar schoonheid en de aantrekkingskracht van een mooi beschilderde kerk.

Jesse: Maar dat je [de iconen] dan echt voor het eerst in het echt ziet en meemaakt en aanraakt en echt oog in oog mee staat, dat vond ik heel bijzonder. De gezangen waren mooi en het was allemaal gewoon móói en die schoonheid dat is iets waar ik achteraf echt naar snakke. Want ja, dat ken ik vanuit mijn dorpskerk niet. Dus ja schoonheid is echt een ding, en mag ook een ding zijn, en mag ook lekker uitbundig, en God is schoonheid, dus ja. Dat zorgde er denk ik voor dat ik vaak terugkwam.

Ook voor Amar is de rijk beschilderde kerk een plek waar hij geraakt kan worden door de iconen die op de muur staan.

Amar: Of bij het avondmaal [...] dan kijk ik gewoon naar Christus aan het kruis, en dan raakt het me zo veel dat hij zijn leven heeft gegeven voor ons allemaal. En dan kijk ik naar de mensen die het nemen, en dan denk ik: wat mooi. [...] Het is gewoon een fijne plek voor mij.

Liturgie

Ook de liturgie is een van de facetten van een sterke aantrekkingskracht van de Orthodoxe kerk. Christine beschrijft dat ze het prettig vindt dat zintuigen en lichaam allemaal worden aangesproken in de Orthodoxe diensten. Ze moest daaraan wennen, maar merkt nu dat ze zich daar erg prettig bij voelt.

Christine: Ik vind het fijn dat al je zintuigen worden aangesproken. Dus dat je echt participeert. En er gebeurt van alles. Je ziet de hele tijd dingen gebeuren. En er is ook wierook. Dus je ruikt ook nog eens dingen. Je kan ook meezingen. Ja, je beweegt ook mee. Want je doet buigingen of je slaat kruisjes. Dus je bent als het ware helemaal aan het meedoen. En ik voelde me... Dat is langzaam gekomen hoor. Toen ik er voor het eerst was dacht ik echt van, oké, wat gebeurt hier? Het is echt langzaam gekomen, maar op een gegeven moment merkte ik het verschil.

Een ander aspect dat Christine aan rituelen waardeert, is dat de rituelen van oprechte aanbidding getuigen.

[...] Ik denk dat in de Orthodoxe Kerk zie ik echt dat wat ze zeggen, dat ze dat ook echt doen. Dus als je bijvoorbeeld zegt, God is heilig, dat je dat ook echt zo behandelt. Door bijvoorbeeld te buigen, dus door al die gebruiken eromheen, die we misschien voor sommige mensen voelen als poppenkast, die voelen voor mij als iets waardoor je juist aangeeft, van ja, we nemen het echt serieus.

Voor Jesse speelt een vergelijkbare aantrekkingskracht. In de Orthodoxe Kerk gaat het volgens hem niet alleen om kennis, maar om het ontmoeten van God.

Jesse: En ook met feesten, dat is lekker uitbundig. Dat soort momenten, je beleeft gewoon echt het geloof. En dat vind ik zo fijn hier. Het is niet alleen maar kennis van God. Nee, je beleeft Hem echt. En je mag Hem echt ontmoeten in die feesten en in de dienst.

Ook Trudi hecht veel waarde aan de liturgie. Zij ervaart dat de rituelen en de sacramenten een genezende uitwerking hebben op haar leven, waardoor ze vergeving ervaart en relaties worden hersteld. Een aantal van de respondenten geeft aan dat ze de orthodoxe aanbiddingsliederen eerbiedig vinden, in tegenstelling tot protestantse kerken. Zowel Julian als Daniël omschrijven de aanbidding in Protestantse kerken als een 'rockconcert'. Amar noemt dat hij protestantse aanbidding afleidend vindt vanwege de band en het gebruik van de beamer. Verder vindt hij de teksten niet oprecht:

Amar: En sommige dingen die ik gewoon, als ik het zou zingen zou ik liegen over mezelf. Dan kan ik niet meezingen, maar het is wel mooi. Het is natuurlijk bijna een liefdeslied. Als je het naar een vrouw zingt, dan zou het natuurlijk prachtig zijn, maar het is onrealistisch om te zingen.[...] Nu word ik ergens gedwongen om bepaalde liedjes uit m'n hoofd te leren, en dan kun je gewoon in gebed blijven, echt helemaal, voor mij is het puurder om niet afgeleid te zijn.

Gemeenschap

Een paar van de respondenten noemen ook de rol van gemeenschap in de aantrekkingskracht tot de kerk. Zo benoemt Daniël dat hij genoot van de diverse

gemeenschap in zijn orthodoxe parochie. Ook Julian zegt dat hij de mensen in zijn parochie erg lief vond, toen hij net begon met het bezoeken van de diensten. Eerder in de zoektocht van Keving vormde de gemeenschap een barrière. Hij had zich namelijk aangesloten bij een protestantse kerk in de buurt omdat het een klein kerkje met alleen maar oude mensen was. Hoewel Thijs in eerste instantie geraakt was door de liturgie, hielp het ook mee dat hij zich welkom voelde door de gemeenschap in de kerk.

Thijs: Na afloop ging ik koffiedrinken en thee en lekker eten. Doet het ook altijd goed. Ja, dat helpt wel. En als je dan, dat is wel leuk aan die Oekraïense en die Russische cultuur, dan heb je van die paar babushka's die daar allemaal pannen met eten hebben. Dat is ook wel heel lekker en dan voel je je wel, dan denk je wel, oh dat is wel leuk en die scheppen je op en dan krijg je altijd nog een beetje extra.

Trudi vertelde dat zij geraakt was door de families die ze zag in de Orthodoxe Kerk, toen zij voor het eerst een dienst bezocht.

Trudi: Dus de iconen, dat was een soort van ingang. Maar toen ik in de liturgie stond, zag ik mensen, zag ik families. En daardoor werd ik geraakt. Dus het was een soort, dat complete plaatje of zo, toen ik daar stond. [...] Ik zag daar gezinnen, ouders, met samen voor de iconostase staan. En die kinderen, die waren gewoon superlief. En het was gewoon het gevoel van samenzijn, ook na de liturgie, bij het koffie-uur. Dat was, dat voelde heel goed. En daar wilde ik een onderdeel van zijn, toen ik dat zag.

Priester

Voor het merendeel van de respondenten is de band met de priester een belangrijk onderdeel van het thuis voelen in de Orthodoxe Kerk. Voor Christine was het de voornaamste reden waarom ze in eerste instantie de Orthodoxe Kerk bleef bezoeken. In eerdere kerken had ze nog nooit vergelijkbaar wijs en persoonlijk advies gekregen.

Christine: Wat ik eigenlijk wel een van de fijnste dingen vond, is dat ik met de priester kon praten. En die heeft me gewoon echt heel... Ik heb nog nooit gehad in een kerk dat ik echt geestelijk advies heb gekregen van iemand die zo wijs is en die ook dingen zei die echt ergens op sloegen. Dus ik dacht ook van ja, dat was eigenlijk de reden dat ik dacht van ja, ik moet hier ook gewoon even blijven, want deze man zegt zulke mooie dingen. [...] Juist ook gewoon heel erg persoonlijk. Over dingen waar ik mee

struggelde. Bijvoorbeeld over blij zijn, over leven. Waar iedereen weleens moeite mee heeft. Of zelfbeeld. Of wat ik nou moet doen met mijn leven na mijn studie. Dat soort dingen, denk ik.

Daniël stond versteld dat de priester zo bereikbaar was. In tegenstelling tot wat hij met zijn dominee had meegemaakt, had hij eenvoudig en prettig contact met de priester.

Daniël: [De hypodiaken] zei van, oh nou goed, ga maar even met de priester in gesprek. Shaken. Ik zat te shaken daar. Ik dacht van, huh? Want normaal is het, kijk, wat ik bijvoorbeeld heel erg had in mijn protestantse kerk, was heel erg van, nou oké, de voorganger heeft, of de pastoor heeft een dienst gedaan, gaat hij naar huis. That's it. Die was niet echt open voor theologische vragen, of dat was niet echt iemand waar je zo naartoe kon stappen. Dus ik dacht echt van, huh, ga ik, maar waarom? Snap je? Maar nu uiteindelijk leer je de priester kennen, drink je een biertje met hem en dan is het een hele fijne gast.

Ook voor Julian en Thijs speelt de persoonlijke band met de priester een rol bij de aantrekkingskracht van de Orthodoxe Kerk. Zij spreken hun geestelijke vader regelmatig over biechten en het deelnemen aan verschillende rituelen.

Zoals in het hoofdstuk hiervoor beschreven, had Amar heel veel aan het contact met de priester. Behalve dat hij vriendelijk en duidelijk was, speelde het voor Amar ook mee dat hij een apostolische autoriteit van de bisschop heeft gekregen. Daarmee kreeg zijn advies een extra spiritueel gewicht voor Amar.

Amar: Ja, ik ging naar de priester. En toen had ik eigenlijk tegen hem gezegd dat ik met een burn-out zit en ook depressief ben. [...] En toen was hij, die priester was eigenlijk gewoon heel chill. Ik wil niet zeggen nonchalant, ook niet naïef. Gewoon heel rustig en duidelijk en direct. En in mijn gedachten ook dat ik besef dat zo'n priester de autoriteit heeft gekregen van een bisschop. Om in die parochie een soort pastoor te zijn. En dat die autoriteit is overgeleverd vanuit de apostelen, dan voelt het niet alsof een random iemand of een counselor je advies geeft, maar het voelt een beetje alsof dit advies dan van God komt. En ook in mijn achterhoofd gehouden dat het ook gewoon een mens is, dat hij ook fouten kan maken, maar het voelde toch anders.

Liturgische taal

Een paar van de respondenten gaan naar een parochie waar in de dienst een andere taal dan Nederlands wordt gesproken. Amar liep er tegenaan dat in de dienst voornamelijk Grieks wordt gesproken. Hij is daar inmiddels aan gewend geraakt. Hij heeft een app als hulpmiddel en ziet ook de positieve kanten.

Amar: De eerste keer vond ik het heel erg. En nu vind ik het niet meer erg. Omdat ik vind het soms wel lastig. Dingen wil ik dan wel weten en dan vraag ik dat aan iemand anders. En dat gaat vooral om de preek na de lezing. En het gaat soms om de dingen die hij achteraf nog zegt. Maar tussendoor weet ik, er zijn gewoon psalmen of gezangen. Die kan ik eigenlijk gewoon mee volgen op een app. Ik heb een app waar je de hele dienst mee kan volgen als je wil. Maar dat doe ik niet, want ik heb gewoon niet mijn telefoon in mijn hand. Dat vind ik dan wel aan de ene kant ja, maar aan de andere kant denk ik van ja, ik ben meer in gebed met God. Als nooit tevoren, dan vind ik dat ook gewoon leuk.

Julian ervaart het Grieks als liturgische taal als drempel, maar het heeft hem niet belemmerd in zijn motivatie om naar de kerk te gaan. Hij verwacht ook dat de liturgie op den duur meer Nederlands gaat bevatten.

Julian: Natuurlijk jammer, maar ik dacht wel ja, het zij zo. Ja. Weet je, als in, ik ben hier nieuw, ik kom hier naartoe, ik hoef niet te verwachten dat zij nu ineens wat anders gaan doen omdat ik er ben. Ik was van, ja, het is op zich wel logisch want er bestaan niet heel veel Nederlandse geschriften van de Orthodoxe Kerk. Dat komt nu wel heel veel meer dat is wel mooi om te zien. [...] Het is niet dat ik daardoor niet kwam. En uiteindelijk begon ik er vertalingen bij te pakken.

Ook Kevin gaat naar een parochie waar weinig Nederlands wordt gebruikt, maar vooral Aramees. In het begin vond hij dat geen probleem en juist wel mooi. Inmiddels merkt hij dat het hem soms irriteert, dat hij graag meer zou willen meekrijgen. Hij is gemotiveerd om de taal beter te leren begrijpen.

Kevin: Dat ik de taal in de kerk niet kan verstaan is soms lastig. Ik wil graag dingen meekrijgen, de preek meekrijgen. [...] Je moet jezelf afleiden om ook een beetje bezig te houden soms. Dat is niet het meest fijnste. [...] Ik ga naar de kerk voor God. Niet

om de taal per se. Dus ja, het houdt mij niet tegen om naar de kerk te gaan. En in het begin was het ook geen drempel voor me, ik vond het juist mooi. En ik was er juist erg in geïnteresseerd, alleen nu ik er wat vaker zit denk ik van oké, ik wil ook wel wat begrijpen en wat meer Nederlands tussendoor. [...] En heb ik vooral de ambitie om de taal te leren om het dan wel te begrijpen dan andersom.

Conclusie

Een belangrijke factor in de aantrekkingskracht van de Orthodoxe Kerk is dat jongvolwassenen van mening zijn dat dit de meest oorspronkelijke en authentieke kerkstroming is. Dit idee krijgt gestalte door de relatief onveranderde liturgie, kerkelijke praktijken en leer. De respondenten weten een groot aantal voorbeelden te noemen hoe de protestantse en katholieke traditie ten onrechte zijn afgeweken van de Vroege Kerk, die door de Orthodoxe Kerk het best wordt vertegenwoordigd. Zo noemt iemand het een veilige keuze om dichterbij de tijdlijn van Christus te zitten.

Ook de rituelen en gebruiken zijn een belangrijke reden om bij de Orthodoxe Kerk aangesloten te zijn, al geven een aantal respondenten aan dat dit aanvankelijk vooral wennen is. Deze rituelen helpen op twee manieren bij de geloofsbeleving. Zo geven de vaste gebruiken een duidelijke invulling van de relatie met God, bijvoorbeeld door de overlevering van teksten en bewegingen voor het gebed. Verder wordt ervaren dat het deelnemen aan deze gebruiken een intiemere band met God schept. Hoewel sommige jongvolwassenen aangeven dat het in het begin wennen is om deel te nemen aan de rituelen, groeit de aantrekkingskracht ervan naarmate de respondenten vaker deelnemen aan de viering. Het vasten wordt eveneens genoemd. Hoewel niet iedereen hier intensief aan meedoet, merkt een respondent op dat het zijn geloof verdiept en hem persoonlijk verandert. Ook de rol van iconen komt naar voren: voor een twee respondenten vormen iconen op zichzelf de belangrijkste reden om zich tot de Orthodoxie te wenden.

Opvallend is dat de niet-Nederlandse liturgische taal, standaard in sommige parochies, geen groot obstakel blijkt te zijn. Jongeren voegen zich naar de gebruiken en de taal van de gemeenschap, zelfs als ze een groot deel van de dienst niet direct kunnen volgen. Al vinden ze het soms vervelend, ze zijn gemotiveerd om de taal te leren en gebruiken apps als hulpmiddel om de dienst te volgen.

Verder speelt interpersoonlijk contact een grote rol in de aantrekkingskracht. De gemeenschap zelf is belangrijk, maar de priester wordt in het bijzonder aangehaald als reden om welkom te voelen. Hij wordt ervaren als toegankelijk en betrokken, waarbij hij functioneert als geestelijk vader. Jongeren geven aan veel te hebben aan zijn advies. Een respondent geeft aan dat het gezag van de priester, overgedragen via de apostolische lijn, ervoor zorgt dat hij er open voor staat. Maar ook informeel contact, zoals na de kerk samen een biertje drinken, draagt bij aan de warme betrokkenheid die jongeren van de priester ervaren.

Deelvraag 3: In welke mate is er sprake van onderhandeling van deze jongeren tussen hun normen en waarden en de autoriteit van de kerk?

Homoseksualiteit

Alle respondenten behalve Christine (zij heeft er geen mening over) geven aan dat ze het eens zijn met conservatieve standpunten rondom homoseksualiteit uit de orthodoxe traditie. Voor veel van de respondenten was hun mening over homoseksualiteit al gevormd voordat ze zich wendden tot de Orthodoxe Kerk.

Kevin beschreef dat er bij hem op bepaalde gebieden sprake is geweest van een verandering van normen en waarden sinds hij christelijk is geworden, zoals omtrent seks. Op het gebied van homoseksualiteit had hij echter altijd al het gevoel dat het in Nederland te veel als normaal werd gezien. Toen hij zich bij de Orthodoxe Kerk voegde, pasten de orthodoxe standpunten over homoseksualiteit dus al in zijn eigen visie.

Kevin: En ja verder over homoseksualiteit, enzo, ja, vond ik altijd wel van, ja. Ik ben het er niet helemaal mee eens, het is onnatuurlijk, het is niet de bedoeling. Ik vind het een negatief effect hebben op de maatschappij. En ja, het zou beter zijn als het er niet was. Maar de mensen zijn het en ik vind dat je ze niet slecht moet behandelen of dat ze in één keer niet dingen mogen doen of zo. Maar ik ben het niet eens met wat ze doen.

Julian heeft op een christelijke basisschool gezeten, maar heeft dat zelf niet langer als christelijk ervaren vanaf het moment dat er ruimere opvattingen over lhbt+ kwamen.

Julian: Op de basisschool heb ik trouwens ook op een christelijke basisschool gezeten. Dus dan werden er in de kleuterklassen zo wel eens Bijbelverhalen voorgelezen. Maar na groep 7 was het eigenlijk allemaal een beetje progressief. Dus hoe de moderne mensen zouden denken. Dus ja, transgender en homoseksueel, dat is allemaal goed. En toen was eigenlijk, het christelijke was eigenlijk een beetje weg dus. Het was niet per se echt christelijk, christelijk zou ik dan zo zeggen.

Verder beschrijft hij dat het van belang is om zich naar de autoriteit van de kerk te voegen, omdat die door Christus is gevestigd.

Julian: Ja, ik ben het ermee eens, want we geloven dat de kerk heilig is, en dat de kerk onfeilbaar is ook. Dus als de kerk iets vindt, zou je kunnen zeggen, als de kerk, ik zou het zo noemen, als de kerk Jezus Christus zijn liefde navolgt, dan moet ik het daarmee eens zijn. Want waarom zou ik, als ik geloof dat de kerk het lichaam van Christus is, waarom zou ik mij verzetten tegen het lichaam van Christus?

Ook Daniël en Jesse spreken zich uit over deze standpunt en hechten er waarde aan dat de Orthodoxe Kerk trouw blijft aan de traditie.

Daniël: Heel veel protestanten kijken daarnaar van... Die kijken daarnaar van de brief van Petrus richting Korinthe. Dat Petrus zei van, vrouwen mogen geen lesgeven, ja, je weet het verhaal. En die denken van nee, die was alleen gericht op Korinthe. Maar dan denk ik zo van, ja, aan de ene kant, die brief was ook gericht op Korinthe. Aan de andere kant is het ook traditie. En de protestanten zijn daar niet zo fan van, wij wel. Dus dat is ook een verschil. Maar nee, ik heb mijn plek daar op zich mee gevonden. Ik had er geen moeite mee.

Jesse: Nee, ik ben geen voorstander van dat soort ontwikkelingen. Dus wat dat betreft ben ik blij te zien dat de Orthodoxe Kerk gewoon die houvast aan traditie heeft. Want dat geeft ook echt houvast. Je kunt wel telkens iets nieuws verzinnen, veel opnieuw uitproberen te vinden, maar uiteindelijk werkt datgene wat al tweeduizend jaar werkt en wat onveranderlijk, grotendeels onveranderlijk is. [...] Dus wat dat betreft, als ik kijk naar bepaalde protestantse kerken, dan denk ik wel van, oh ja, dat is wel spannend wat daar dan nu gebeurt. Want ik zie het niet voor me dat ze dat vol gaan houden.

Trudi heeft sinds haar bekering de orthodoxe standpunten aangenomen omtrent homoseksualiteit. Zij ervaart een spanning tussen de orthodoxe traditie en de wereld, maar hecht er waarde aan dat de Orthodoxe Kerk een duidelijke en standvastige houding heeft.

Trudi: Ja, dat is natuurlijk ook wat ik mezelf ben gaan afvragen, van hoe sta ik hierin? En uiteindelijk ben ik, ik denk en ik heb het gevoel dat de Orthodoxe Kerk heel erg standvastig of duidelijk is in wat hij zegt. Ik ben het er mee eens, maar ik weet ook hoe het gezien wordt vanuit de kant van de wereld. Dat de Orthodoxe Kerk is uit de wereld geplukt. Dus het is een hele andere richting waar de Orthodoxe Kerk naartoe gaat. En waar de wereld naartoe gaat en waar de hoop naartoe gaat. Maar bijvoorbeeld, ik geloof ook dat de Orthodoxe Kerk antwoord heeft op de dingen als wat er nu heel veel speelt, zeg maar, homoseksualiteit, of dat soort dingen. Christus geeft daar een antwoord op en ja, dus daar hou ik me aan vast.

Thijs beschreef dat hij rondom zijn bekering sterker hechtte aan de traditionele standpunten van de orthodoxe traditie. Hij vindt dat nog steeds belangrijk, maar merkt wel dat hij wat milder is geworden.

Thijs: In het begin sprak de traditionele waarde me wel wat aan. We missen juist wel wat traditionele waarde. Deze maatschappij, en je merkt dat dat ook als gevoel heeft dat er gewoon chaos is. En dat mensen gewoon echt niet meer weten wat recht en wat krom is. Overal zie je wel meer dat mensen zich hier en daar wel meer gaan richten op dat soort traditionelere dingen. [...] Maar dan leer je ook waarin jij dus verschilt en dat jij een Nederlander bent. Nederlanders zijn al een beetje meer op die manier. [...] Nederlanders zijn misschien wat liberaler of zo. Op dat opzicht. Dat is onze kerk ook wel. Het is niet een hele strikte.

Christine houdt zich niet zo bezig met het orthodoxe standpunt over homoseksualiteit. Ze heeft er bij het aansluiten ook nooit bewust geweest wat de orthodoxe visie hierop is.

Christine: Nee, dat is voor mij geen ding. Ik weet eigenlijk, wat betreft homoseksualiteit, weet ik niet precies wat het idee van de kerk is. Ik moet ook zeggen dat het er nooit over gaat. Ik heb er nog nooit iets over gehoord.

Rol van vrouw in de kerk

Trudi en Christine spreken zich beide uit over de rol van de vrouw in de kerk. Beiden vinden ze dat vrouwen een grote en belangrijke rol hebben in de Orthodoxe traditie, wat ze illustreren aan de hand van verschillende voorbeelden.

Trudi: En de rol van de vrouwen in de kerk, vrouwen hebben zeker een rol in de Orthodoxe Kerk, alleen het is niet een rol die duidelijk zichtbaar is, die oppervlakkig zichtbaar is als een vrouw als een priester, of een vrouw in die posities. Maar bijvoorbeeld wat ik heel erg zie bij ons in de parochie is dat vrouwen heel erg belangrijk zijn. De vrouw van de priester is heel erg belangrijk. Het is een soort van spirituele moeder die een heel belangrijke positie of een heel belangrijke rol heeft in de kerk. En ook de monialen, de nonnen. Dus ik zie dat niet dat vrouw minder is doordat ze geen priester kan zijn of niet in de altaar kan dienen. De vrouw heeft een belangrijke rol in de kerk. En dat is misschien moeilijk zichtbaar voor de wereld. Omdat het niet zo opgeplakt is.

Christine: Nee, ik zie juist in de Orthodoxe Kerk, zie ik echt juist hele sterke vrouwen. Ik heb niet het idee dat de vrouw iets van ondergeschikt is of onderdanig. Dat is echt helemaal niet zo. En ik vind het juist heel cool dat in de orthodoxe kerk priesters getrouwd kunnen zijn. Dus de priestervrouw is ook echt superbelangrijk. En zij regelt eigenlijk alles achter de schermen soms, denk ik ook. Dus het is... Ik denk dat de rol van de vrouw ook... Ik weet niet. Als je kijkt naar heiligen of zo, en je kijkt naar... Dan zijn er echt hele coole vrouwelijke heiligen. En eigenlijk helemaal niet zoveel leuke mannelijke heiligen. Dus ik denk dat er heel veel hele bijzondere voorbeeldfiguren zijn als vrouw.

Christine vraagt mij of ik een ander beeld kreeg van de rol van de vrouwen in de kerk. Ik uit het gesprek met Ruben van de Kaap in de Ongelooflijke Podcast, waar Ruben zegt dat vrouwen beter voor het gezin kunnen zorgen dan gaan werken.⁸⁴ Daar herkende Christine

⁸⁴ David Boogerd, 'Waarom de Orthodoxe Kerk wél groeit en populair is bij influencers als Jordan Peterson (met Ruben van der Kaap en Stefan Paas)', z.d., <https://open.spotify.com/episode/599MrMeKwjYpBUJlmzYUJ?si=80bfd39e445d4c57>.

zich totaal niet in. Sterker nog, door haar peetmoeder was ze gewaarschuwd voor de invloed van conservatief gedachtegoed in de Orthodoxe Kerk.

Christine: En mijn peetmoeder, een van de eerste dingen die ze tegen me zei, ze zei van... Er is nu een trend gaande, en die komt uit de Orthodoxe Kerk in Amerika, dat vrouwen heel erg zeggen dat orthodox zijn betekent een huisvrouw worden en alles voor je man doen en thuis werken en je moet lange rokken aan en hoofddoeken en je moet letten op hoe je je kleedt. En ze zei tegen mij: dat is niet zo, dat is niet orthodox. Dus dat moet je echt niet doen. Ze zei dat idee dat je als vrouw je moet kleden en dat je erop moet letten wat een man ervan vindt. Ze zei van dat is meer islamitisch, dat is niet orthodox. [...] Nee, maar dat zie ik dus ook echt niet. Dus dat vind ik ook fijn. Daar heb ik ook niet zoveel mee. Want ik kom juist uit een kerk waarbij bijvoorbeeld vrouwen per se rokken moeten dragen. Dus ik dacht, ik had ook echt zoiets, daar heb ik echt niet nog eens zin in. [...] Man en vrouw zijn voor mijn gevoel gelijkwaardig, wat ik zie.

Oikonomia

In verschillende gesprekken kwam het begrip *oikonomia* naar voren. Dit is een theologisch principe dat een belangrijke rol speelt in de geestelijke ontwikkeling en levenshouding van orthodoxe gelovigen. Oikonomia verwijst naar een zekere mate van pastorale soepelheid die een priester mag hanteren in persoonlijke situaties van de gelovigen.

Thijs vertelt hierover dat zijn priester een milde man is en per persoon beslist hoe spirituele begeleiding en persoonlijke geloofsgroei passend is. Net na zijn bekering was Thijs in de keuzes die hij maakte; in het interview gaf hij aan dat hij op veel vlakken radicaler was dan wat de kerk van hem vroeg. Na verloop van tijd merkte hij echter dat deze houding afnam, en dat hij juist de milde, persoonlijke benadering van zijn priester als prettig en ondersteunend heeft ervaren.

Thijs: Uiteindelijk is het altijd van ja, je moet het zelf willen en je moet het zelf doen. En de kerk geeft je de middelen en die geeft je advies van: je kan het op deze manier doen. En we hebben een priester die ook die regels weer toepast op de persoon. De verschillen per persoon: oikonomia, dus die kijk echt naar: domme mensen hebben misschien wat meer striktheid nodig en andere mensen juist niet. Soms moet je wat

harder zijn tegen iemand. Maar soms sommige mensen, die hebben daar helemaal geen baat bij.

Hij geeft een voorbeeld van de manier waarop het advies van de priester zijn gedrag verandert, ook al wist hij in de eerste instantie niet of hij het goed advies vindt.

Thijs: Bijvoorbeeld één keer was er iets van... Dat ik iemand had beledigd, zonder dat ik dat eigenlijk een beetje in de gaten had. Maar ik had het wel een beetje verwaarloosd. En toen zei [de priester] van: moet je een bloemetje kopen voor die persoon. Ik dacht zo, ja... ga ik niet doen. Uiteindelijk had ik een bloemetje gekocht, oké, oké, ik doe het wel. Toen was ze hartstikke blij met het bloemetje. Ja, toen dacht ik echt van ja. Ik dacht heel moeilijk van ja, ik moet misschien even in gesprek ofzo, even over hebben. Hij zei van, nee, bloemetje halen [lacht].

Amar kreeg het bevrijdende advies van zijn priester om vergeving te vragen aan de vriend van wie hij afscheid had genomen. In het citaat wordt zichtbaar dat het advies extra gezaghebbend is voor Amar vanwege de apostolische voortzetting, die in de Orthodoxe Kerk van belang is.

Amar: Dus op een gegeven moment lukt het mij niet meer om vrienden te zijn. En op een gegeven moment, ja, dan voel je je daar ook wel heel verdrietig over. Toen heb ik dat kort eens uitgelegd aan de priester. En die zei op een gegeven moment van, waarom heb je dit allemaal gedaan eigenlijk? [...] Hij liet me nadenken. En toen begon ik een beetje emotioneel te worden. Ook een klein beetje te lachen van oh hier heb ik gewoon niet eens aan over nagedacht. [...] Die priester zei dus ook tegen mij van, ja, je mag dus als je wil om vergeving vragen. Dat liet hij echt helemaal bij mij.

Oikonomia is niet alleen van toepassing op persoonlijke situaties. Ook met betrekking tot orthodoxe gebruiken is er ruimte voor flexibiliteit. Voor Amar was het begrip *oikonomia* een bevredigend antwoord op zijn zoektocht naar de correcte omgang met echtscheiding. Hij vertelde dat de Orthodoxe Kerk heeft vastgesteld dat leden maximaal drie keer mogen hertrouwen in overleg met de priester. Duidelijk wordt dat de rol van de priester en bisschop hierin cruciaal zijn, omdat het hun verantwoordelijkheid is om de juiste beslissing te maken.

Zo heeft Thijs met de priester besproken of hij samen kon wonen in de maand voordat hij zou trouwen. De priester gaf hem toestemming om bij zijn verloofde in te trekken.

Thijs: We hadden [de aanschaf van dit huis] eerst in eerste instantie niet gepland, we dachten oke, we gaan trouwen en dan kijken we wel of we dan al... eigenlijk moet je dan ook wel samenwonen. [...] Ik zei tegen [de priester], zal ik dan bij mijn moeder of bij mijn vader verblijven? Toen zei hij, 'Tja... er zit een maand tussen.' In dat geval is het van ja, het is misschien slim, maar in dit geval hoeft het niet. En nou ja, dan luister ik gewoon naar wat hij erover zegt. Dus dan hebben we dan maar gewoon gedaan.

[...] De priester en bisschop die passen de regels een beetje toe van de kerk. Die kunnen daarin dus wel afwijken als ze willen, tot een bepaalde mate natuurlijk. [...] Ja, het verschilt echt per persoon hoe je iets moet toepassen.

Random gebruiken en rituelen kunnen de respondenten dan ook zelf kiezen waar ze aan mee willen doen, of wat ze nog even links laten liggen. Zo vertellen Jesse, Julian en Kevin, die nog thuiswonend zijn, dat ze de vastenregels niet aanhouden op het moment dat ze met het gezin mee eten. In overleg met de priester besluiten ze wat wel haalbaar is, zoals korte tijden vasten of bij bepaalde maaltijden vasten.

Kevin: Ik ben echt grote vleeseter, dus dat doe ik niet. Maar naar Pasen toe, de dertig of veertig dagen is het, heb ik dit jaar voor de eerste keer gedaan, maar om even in te komen heb ik de eerste week en de laatste week gedaan.

Jesse: En hij zegt, met de ontbijt en de lunch, dan probeer je je aan de regels te houden. Want dan kun je gewoon pakken wat je zelf wil. Maar met het avondeten, eet dan gewoon lekker mee. Je moet ook niet de harmonie van het gezin verstoren.

Thijs merkt in de werkwijze van de Orthodoxe Kerk een sterk verschil met de protestantse en katholieke traditie. Hij vindt dat deze tradities te veel vertrouwen in het individu stellen, terwijl het luisteren naar iemand die verder is op het geestelijke pad in de Orthodoxe Kerk juist heel normaal is. Hij merkt op dat de orthodoxe traditie een manier geeft om discipline te oefenen in het geloof, iets dat volgens hem vooral mannen aanspreekt.

Thijs: De Orthodoxie legt heel erg de nadruk op nederigheid en op luisteren naar je meerdere. Dus je wordt echt gedwongen eigenlijk om dus even je eigen mening een keer aan de kant te zetten, en gewoon even te volgen wat een ander jou vertelt.

[...] En in de Orthodoxe kerk is een heel duidelijke structuur. Het is gewoon heel duidelijk. Ik denk dat dat voor mannen dus prettig is. Ja, je hebt die regels die daar staan en bepaalde disciplines die je moet doen. Die de kerk je aanraadt. Het meeste extreem zal je dat zien in de kloosters. Daar heb je de monniken die, die volgen echt de baas daar zeg maar. De abt die volgen ze en die vragen ze echt om toestemming voor alles. Dat is een manier om echt te zorgen dat je loskomt van je eigen wil de hele tijd. Want je eigen wil, die moet eerst even schoon worden gemaakt.

Conclusie

Veel mensen vinden het prettig dat de Orthodoxe Kerk de standpunten aanhoudt waar zij zich in kunnen vinden. Dat hoort bij de oorspronkelijkheid, die bij de vorige deelvraag naar boven kwam. De Orthodoxe geloofsbeleving verandert door de eeuwen nauwelijks, zoals andere kerken dat op allerlei manieren wel hebben gedaan. Hierbij valt op dat de meeste respondenten het standpunt over homoseksualiteit al aanhingen voordat ze christelijk werden of de Orthodoxe Kerk leerden kennen. Het is lijkt er niet op dat hun conservatieve houding dus veroorzaakt werd door de orthodoxe traditie, maar dat ze zich er wel thuis voelden omdat het aansloot bij hun eigen beleving. In de woorden van Julian is het ook van belang om te gehoorzamen aan de leer van de kerk. Omdat het de ware kerk van Christus is, is het in zijn ogen het beste om te voegen naar het gezag van de Orthodoxe Kerk.

De mannen laten zich nauwelijks uit over de rol van vrouwen in de kerk. De vrouwen die ik heb gesproken, geven aan totaal niet te ervaren dat de vrouw een minder belangrijke positie in de kerk heeft. Ondanks dat haar rol anders is, zijn vrouwen vaak voorbeeldfiguren en prominent aanwezig in de gemeenschap. Een van de vrouwen is door haar peetmoeder gewaarschuwd tegen al te conservatief orthodox gedachtegoed. Sommige orthodoxen lijken namelijk wel te merken dat er een verschuiving plaatsvindt vanwege gedachtegoed dat vanuit de VS komt overwaaien, terwijl ze ervaren dat dit in de Orthodoxe Kerk geen plek moet hebben. Eerder in hoofdstuk 4 vermeldde Julian dat sommige jongeren inderdaad

worden aangetrokken tot de conservatieve regelgeving van de Islam, dus het is mogelijk dat die conservatieve wind ook in de Orthodoxe Kerk wat sterker gaat waaien.

Wat opvalt aan de rol van oikonomia in de Orthodoxe Kerk, is dat het mildheid brengt in een traditie die van de buitenkant een rigide indruk kan hebben. De priester kan de leer van de kerk per persoon toepassen. In de interviews kwam naar boven dat er daarom geen rechtlijnige opvatting is over huwelijk en echtscheiding, maar dat die door de priester, in overleg met de bisschop, in verschillende situaties anders wordt toegepast. Dezelfde verschillen zijn ook zichtbaar in het deelnemen aan de rituelen en gebruiken die de Orthodoxe Kerk kent. In overleg met hun priester nemen veel van de respondenten niet volledig deel aan het vasten, iets waar in de kerk ruimte voor is. De elementen van de geloofsbeleving zijn dan erg concreet gemaakt, in de interviews wordt duidelijk dat er geen striktheid is rondom de deelname. De respondenten kiezen zelf in welke mate zij hieraan meedoen. Zo eet Kevin graag vlees en speelt de gewoonte van het gezin ook een rol bij het al dan niet mee kunnen doen aan vasten.

Een traditie die op het eerste gezicht wordt gezien als veeleisend en traditioneel, blijkt hierdoor bij nadere inspectie veel ruimte te hebben voor individuele keuzes. Hoewel Julian spreekt over het belang van gehoorzamen aan de richtlijnen van de kerk, is er blijkbaar ook ruimte individuele keuze en flexibiliteit in het dagelijks leven. Het houvast dat de jongeren ervaren door de oorspronkelijkheid en duidelijke geloofsregels, wordt op deze manier niet verstikkend. In gesprek met de priester, die vanuit zijn positie veel gezag heeft, vinden zij hun weg tussen een volledige orthodoxe toewijding en een pragmatische instelling.

De priester blijkt op meerdere vlakken een belangrijke rol te spelen. Jongvolwassenen kunnen naar hem toe met vragen, of spreken hem tijdens de biecht. Hier krijgen ze concreet advies over de situatie. In het bijzonder noemt Thijs dat het fijn is om te luisteren naar mensen die een grotere spirituele wijsheid bezitten. Ook bij hem speelt gehoorzaamheid een rol. Op verschillende manieren heeft hij al gemerkt dat het opvolgen van dit advies hem goed heeft gedaan, al was hij het er aanvankelijk niet mee eens. Bij het opvolgen van het advies van de priester, speelt zijn apostolische gezag waarschijnlijk ook een rol. Amar gaf aan dat dit hem ontvankelijker maakte om het advies tot zich te nemen.

Hoofdstuk 5: Discussie

In dit onderzoek zijn diverse resultaten aan het licht gekomen. Op verschillende manieren zijn de jongvolwassenen aangesloten bij de Orthodoxe Kerk. Een deel van deze jongvolwassenen was nog niet gelovig en ging naar aanleiding van een zoektocht naar zingeving of een ontmoeting met God op onderzoek uit naar het christelijk geloof. In de ontmoeting met de Orthodoxe Kerk speelt vooral de aantrekkingskracht van de eeuwenoude, nauwelijks veranderde traditie en gebruiken een rol. De rituelen en geloofsleer geven houvast en de betrokkenheid van de priester wordt erg gewaardeerd. Ook spreekt het jongvolwassenen aan dat de kerk conservatieve standpunten inneemt met betrekking tot homoseksualiteit, wat in lijn is met hun eigen visie. Hoewel de traditie vrijwel onveranderlijk is, betekent dit niet dat er hoge eisen worden gesteld aan de geloofsbeleving van de jongeren. In overleg met de priester is er veel ruimte voor pastorale flexibiliteit met betrekking tot gebedsregels, vasten, en ethische kwesties.

In dit hoofdstuk zullen deze resultaten geduid worden aan de hand van het boek *Understanding Religious Conversion* van Lewis Rambo en een terugblik op de literatuurstudie in hoofdstuk 1 en 2, om verdere verklaring te geven aan de resultaten. Ook geef ik aan de hand van deze resultaten advies aan protestantse kerken met betrekking tot jongvolwassenen in de kerk. Ten slotte beschrijf ik de beperkingen en implicaties voor toekomstig onderzoek.

Spirituele biografieën in het licht van Lewis Rambo

De bekeringsverhalen die bestudeerd zijn hoofdstuk 4 zijn te analyseren aan de hand van Lewis Rambo's model van religieuze bekeringen. De bekeringsverhalen van deze respondenten vertonen overlap met klassieke bekeringsverhalen van eerdere decennia. Het model van Rambo kent zeven fases: *context*, *crisis*, *quest*, *encounter*, *interaction*, *commitment*, en *consequences*.⁸⁵ Per fase analyseer ik de bekeringsverhalen uit dit onderzoek om de overlap en verschillen te laten zien.

De *context* is niet enkel de eerste fase, maar vertegenwoordigt de achtergrond waartegen de bekering plaatsvindt. Van de geïnterviewde respondenten is de achtergrond divers. Een

⁸⁵ Rambo, *Understanding Religious Conversion*, 17.

aantal zijn in een agnostisch gezin opgevoed, maar drie van de respondenten hebben vooraf aan hun bekering naar de orthodoxe traditie al belijdenis gedaan in een protestantse kerk. Sommigen hadden negatieve vooroordelen over het christelijk geloof voordat ze het beter leerden kennen. In de macrocontext is verder ook belangrijk om te onderstrepen dat de respondenten zijn opgegroeid in een seculiere maatschappij, waar geloof in God geen vanzelfsprekendheid is. De Nederlandse context kent grote individuele autonomie en een sterk religieus pluralisme. Dit maakt dat de geloofstradities voor het uitkiezen zijn, en dat er een grote vrijheid is om af te wijken van het geloof van je omgeving. In hoofdstuk 2 bleek verder dat een hernieuwde interesse voor het christelijk geloof ook zichtbaar is in deze tijd, een laatste factor die op de achtergrond van de bekeringsverhalen meespeelt.

Met betrekking tot de *crisis* fase, vertellen diverse respondenten over een moment van crisis dat ze ervoeren, die hun interesse voor het christelijk geloof of de Orthodoxe kerk aanwakkerde. Kevin en Amar noemden een depressieve periode in hun leven. Thijs en Daniël noemen ook een persoonlijk dieptepunt dat een rol speelde. Trudi, Thijs en Christine noemen de coronacrisis als een specifieke tijd waarin hun interesse voor geloof toenam. Op het moment van crisis werden de respondenten geconfronteerd met een dreigende betekenisloosheid van het leven.

In de *quest* fase valt op dat zowel actieve als passieve processen een rol spelen in de verhalen van respondenten.⁸⁶ Rambo geeft aan dat bekering niet moet worden gezien als iets dat een individu overkomt, maar dat zij hier zelf ook een actieve rol in speelt. Zo vertelt Kevin duidelijk over zijn online onderzoek naar antwoorden. Ook Trudi heeft reizen ondernomen om kloosters te bezoeken. Ook is het bezoeken van een kerkdienst voor velen een hele actieve keuze geweest, waardoor hun aansluiting bij de Orthodoxe Kerk in gang werd gezet. Wat opvalt in de interviews is dat de *quest* voor veel van de respondenten, vooral onder de mannen, een sterk intellectueel karakter heeft. Het christendom wordt onderzocht als 'legitiem verhaal'. Argumenten voor het bestaan van God, evenals argumenten voor en tegen de verschillende (christelijke) geloofstradities spelen een grote rol in het proces van bekering. Een passief element van de *quest* dat uiteraard nog niet in Rambo's werk (1993) naar voren komt, is de rol van algoritmes bij bekering. De meerderheid

⁸⁶ Rambo, *Understanding Religious Conversion*, 56.

van de respondenten leerden de Orthodoxe Kerk kennen via sociale media, zonder dat zij zelf naar orthodoxe content hebben gezocht. De relatieve onbekendheid van de Orthodoxe Kerk in Nederland betekent dat een actieve zoektocht naar de Orthodoxie pas mogelijk was zodra jongvolwassenen achter het bestaan van deze kerk kwamen. Deze werd toegereikt door de *black box* van de algoritmes waar sociale media platforms gebruik van maken.

De vierde fase, *encounter*, heeft betrekking tot de manier waarop bekeerling en de vertegenwoordiger van een geloofstraditie elkaar ontmoeten. Hiervoor komt sociale media weer ter sprake als locus van de ontmoeting. Zo wordt Jonathan Pageau genoemd als influencer die een aantal respondenten kennis heeft laten maken met de Orthodoxie. Ook andere influencers en apologeten hebben een rol gespeeld bij het vertegenwoordigen van het christelijk geloof als waardevol verhaal, waarvan Jordan Peterson het meest prominente voorbeeld is. Opvallend is dat dit een heel andere aanpak is dan beschreven door Rambo, omdat het geen beroepsmissionarissen zijn (Peterson is nota bene geen christen).⁸⁷ Verder is deze ontmoeting niet persoonlijk, maar zij heeft door de online omgeving een parasociaal karakter. De jongvolwassenen voelen zich verbonden aan de influencers die ze volgen, maar de influencers kennen deze jongeren niet. Daarom is er geen gelijkwaardige sociale band met wederzijds contact zoals in normale vriendschappen. Verder is de ontmoeting die via sociale media plaatsvindt vaak niet intentioneel. Jongvolwassenen krijgen content aanbevolen, zonder dat ze zelf op zoek zijn naar bepaalde informatie of personen. Ook is de ontmoeting door de aard van sociale media vluchtig, maar wel vaak herhaald. Al met al verloopt de ontmoeting heel anders dan wat in het verleden gebruikelijk was in een missionaire context. Vertegenwoordigers in de fysieke wereld spelen echter ook een grote rol. Zo heeft Kevin kennis gemaakt met de orthodoxe traditie door contact met een hulp priester en heeft hem kritische vragen kunnen stellen. Veel van de respondenten beschrijven de rol van de priester en de gemeenschap van de kerk bij hun bekeringsproces en het aansluiten bij de Orthodoxe Kerk.

In de *interaction* fase besluit de respondent om het contact met de Orthodoxe Kerk te verdiepen en meer te leren. De Orthodoxe Kerk trekt een periode van een jaar uit voor catechese voor geïnteresseerden. Rambo geeft aan dat relaties hierin een grote rol spelen.⁸⁸

⁸⁷ Rambo, *Understanding Religious Conversion*, 72.

⁸⁸ Rambo, *Understanding Religious Conversion*, 108.

In de interviews wordt bevestigd dat de rol van de priester en de kerkgemeenschap een belangrijke bron van aantrekkingskracht is. Ook de parasociale relatie met influencers die hun waardering voor het christendom kenbaar maken, kan hierbij van invloed zijn. Ook spelen rituelen hierbij een rol. Christine en Kevin beschreven hoe hun waardering voor de orthodoxe traditie groeit met het beoefenen van de rituelen. Dit strookt met de observatie van Rambo dat deelname aan rituele een vorm van kennis krijgen is die het rationele overstijgt.⁸⁹ Ook Thijs en Trudi geven aan dat ze persoonlijke verandering ervaren door deel te nemen aan rituelen.

In de *commitment* fase krijgen de bekeerlingen een definitieve rol in de gemeenschap.⁹⁰ Voor de respondenten die al protestants of katholiek gedoopt zijn, word hun intrede in de Orthodoxe Kerk gemarkeerd met een 'chrismatie'. Dit is vergelijkbaar met het rooms-katholieke gebruik om na catechisatie het vormsel te ontvangen. De andere respondenten werden gedoopt.

De laatste fase, *consequences*, draait om de effecten van het bekeringsproces.⁹¹ Een aantal respondenten beschrijven dat ze door hun bekering nu een duidelijke vorm van zingeving ervaren. Voor Jesse is zijn intrede in de Orthodoxe Kerk het startpunt van zijn loopbaan als icoonschilder. Andere respondenten spreken over hun persoonlijke verandering op het gebied van nederigheid en wijsheid (Thijs) en genezing (Trudi), en het veranderen van gewoontes om meer op Jezus te lijken (Julian, Daniël). Bij deze persoonlijke verandering speelt de graduele vertrouwdheid met rituele handelingen een rol. Hierdoor geven de jongvolwassenen aan dat ze een intiemere band ervaren met God. In deze fase komen ook de

Resultaten aan de hand van de literatuurstudie

Behalve dat de bekeringsverhalen op verschillende manieren passen in, en afwijken van, het model van Lewis Rambo, kunnen de resultaten van de interviews ook vergeleken worden met de literatuurstudie die in hoofdstuk 2 en 3 beschreven is. Veel van de motieven die genoemd werden in de verschillende kranten worden bevestigd in de onderzoeken, maar er

⁸⁹ Rambo, *Understanding Religious Conversion*, 112.

⁹⁰ Rambo, *Understanding Religious Conversion*, 124.

⁹¹ Rambo, *Understanding Religious Conversion*, 146.

kwamen ook nieuwe punten van aandacht naar boven. De verschillende thema's zal ik opnieuw belichten aan de hand van mijn bevindingen.

Psychosociale en maatschappelijke factoren

Uit de interviews bleek dat de psychosociale factoren inderdaad een rol spelen. Vooral mentale gezondheid en een gevoel van existentiële onzekerheid komen naar boven. Maatschappelijke factoren die in hoofdstuk 3 genoemd werden zoals wereldwijde crises, klimaatverandering en verminderde welvaart, kwamen in de interviews niet expliciet naar boven. Verder werd de coronapandemie enkel door drie van de acht respondenten genoemd als mogelijke bron van invloed.

Houvast: gemeenschap, identiteit, begeleiding

Houvast heeft een belangrijke rol gespeeld bij de aantrekkingskracht van de Orthodoxe Kerk. In het bijzonder speelt houvast een rol bij de concreetheid van de geloofsbeleving door vaste liturgie, iconverering, vaste gebeden en praktijken. Ook speelt de oorspronkelijkheid van de kerk een grote rol bij de aantrekkingskracht. Omdat de Orthodoxe Kerk nauwelijks is veranderd, heeft deze traditie volgens de respondenten meer autoriteit dan de protestantse of rooms-katholieke. Daarom voegen zij zich bij de geloofstraditie die volgens hen het puur Ook wordt gemeenschap door een groot aantal respondenten gewaardeerd.

Openheid naar geloof toe

In de interviews wordt duidelijk dat de jongvolwassenen het christendom hebben onderzocht als een levensvisie die als een legitieme bron van zingeving werd beschouwd. Sommige jongvolwassenen zoals Julian, Trudi en Thijs hadden bij voorbaat bepaalde vooroordelen over het christelijk geloof. Bij de eerste ontmoeting met christelijke voorbeeldfiguren, of in Trudi's geval met een icoon, werden die overwonnen. De seculiere achtergrond van deze jongvolwassenen heeft hierbij mogelijk een rol gespeeld. Wat ook blijkt uit de interviews is dat andere religies, met name de Islam, net zo goed worden onderzocht als bron van zingeving. De openheid is zeker niet enkel op het christendom van toepassing.

Specifieke gebeurtenissen

Enkele van de jongvolwassenen kunnen specifieke gebeurtenissen aanwijzen waardoor ze tot geloof zijn gekomen. Zo ontmoette Thijs God toen hij voor het eerst ging bidden, en werd

Trudi diep geraakt door het zien van een bepaalde icoon. Amar kan het moment aanwijzen dat hij van zijn depressieve gedachten genas, door het advies van zijn priester op te volgen. Voor de meerderheid van de respondenten zijn er echter geen specifieke gebeurtenissen aan te wijzen, maar ervaren zij het proces van bekering tot de Orthodoxe Kerk als een geleidelijke weg.

Sociale media

Zoals verwacht, spelen sociale media een grote rol bij het toetreden tot de Orthodoxe Kerk. Vrijwel alle respondenten hebben kennis gemaakt met de orthodoxe traditie via internet. De uitzonderingen zijn Daniël, die Servisch-Orthodoxe familie heeft, Christine, die er in eerste instantie via haar vriend kennis mee maakte, en Trudi, die kennismaakte via een icoon. Ook bij het ontdekken van het christelijk geloof speelden sociale media voor een paar respondenten een grote rol. Ook een serie kan invloed hebben, zoals in het geval van Julian. Verder kunnen respondenten als Kevin, Thijs en Jesse niet vertellen hoe ze precies bij orthodoxe content terechtkwamen. Het is aannemelijk dat de algoritmische werking van sociale media platforms hierbij een grote rol hebben gespeeld, waarbij de content onder de aandacht van de respondenten is gebracht door een combinatie van interesse, populariteit en andere onbekende factoren.

Kenmerken van de Orthodoxe geloofsbeleving

Kenmerken als liturgie, rituelen, iconen en het exotische karakter spelen een rol bij de aantrekkingskracht van de Orthodoxe Kerk, maar zijn voor veel respondenten niet de eerste reden om zich tot de Orthodoxe Kerk te richten. Mogelijk is dit vooral voor voorheen protestantse christenen een belangrijke overweging: zowel Jesse als Christine gaven aan dat ze iets vonden in de orthodoxe traditie dat ze in hun eigen protestantse kerk erg misten. Voor Jesse waren dit de iconen en het ervaren van schoonheid. Voor Christine ging dit over het lichamelijk deelnemen aan de liturgie. Hoewel de vieringen indruk maken op de respondenten, heeft het soms in de eerste plaats een afschrikwekkende werking (Kevin, Christine), en komt de waardering pas na enige tijd kerkbezoek. Verder is het opvallend hoe krachtig de werking van iconen is op twee van de respondenten, Jesse en Trudi. Iconen horen bij uitstek bij de orthodoxe traditie, wat de Orthodoxe Kerk voor hen een vanzelfsprekende keuze maakte.

Wat bovendien opvalt, is dat de Orthodoxe Kerk hele duidelijke handvatten biedt om te groeien in geloof. De Orthodoxe Kerk kent hiervoor het begrip *theosis*, wat ‘als God worden’ betekent. Voor protestantse christenen is dit niet makkelijk te begrijpen, maar in de orthodoxe theologie speelt de vergoddelijking van de mens een grote rol in de geloofsbeleving. Summier uitgelegd kan de mens door genade een god worden, en ons zo met Hem verenigen. Dit is mogelijk geworden door de incarnatie van Christus, die de eeuwige God-Mens is.⁹² In de Kerk wordt de weg van theosis zichtbaar voor de gelovige. Het is een geschenk van God, maar mensen kunnen ontvankelijk worden voor dit geschenk door de liturgie, communie, en het oefenen in gebed en vasten.⁹³ Op deze manier is er in de orthodoxe traditie een heldere eindbestemming, en zijn er concrete oefeningen die de gelovigen kunnen doen om hier naartoe te werken. Zo beschrijft Thijs hoe deze gebruiken, onder begeleiding van de priester, hem doen groeien in nederigheid, geloof en wijsheid. Ook andere respondenten beschrijven dat ze de concreetheid van de geloofsbeleving waarderen, zoals Julian en Amar. De combinatie van een duidelijke eindbestemming en de concrete middelen die daartoe dienen, waarbij discipline een grote rol speelt, zijn aantrekkelijk voor de jongvolwassenen.

Conservatisme

Wat uit de interviews blijkt, is dat de traditionele waarden van de orthodoxe traditie hebben meegespeeld bij het kiezen voor deze traditie. Bijbelteksten over homoseksualiteit en de rol van de vrouw worden door alle respondenten, met uitzondering van Christine, opgevat als richtlijnen voor de kerk vandaag de dag. Dat de Orthodoxe Kerk deze praktijk volgt, maakt dat de jongeren deze kerk als betrouwbaar zien. De Orthodoxe Kerk weerspiegelt hun eigen normen en waarden met betrekking tot homoseksualiteit. Ook andere argumenten voor het veranderen van de kerkelijke praktijk spelen een rol: zaken als de instelling van de paus en het verwijderen van een aantal boeken uit de Bijbelse canon worden gezien als onterechte afwijkingen van de kerkelijke en Bijbelse traditie. De jongvolwassenen waarderen dat de Orthodoxe Kerk in veel opzichten nauwelijks is veranderd.

Uit de interviews blijkt dat alle respondenten behalve Trudi deze standpunten met betrekking tot homoseksualiteit al onderschreven voordat ze christelijk of orthodox werden.

⁹² Geōrgios Kapsanēs, *Theosis: The True Purpose of Human Life* (Holy Monastery of St. Gregorios, 2023), 28-29.

⁹³ Kapsanēs, *Theosis*, 47.

Dit lijkt overeen te komen met de bevindingen van Muis en Reeskens met betrekking tot culturele backlash onder de jongere generatie, die het gevolg is van decennia van progressieve ontwikkelingen. Duidelijk is dat de orthodoxe kerken van de respondenten geen doelstelling hebben om conservatief gedachtengoed te verspreiden. Christine beschrijft bijvoorbeeld dat het in de kerk nooit over homoseksualiteit gaat en Thijs vertelt dat hij zijn geloof lange tijd radicaler beleefde dan de priester van zijn parochie. Met betrekking tot de rol van de vrouw doen de mannelijke respondenten weinig uitspraken. Christine en Trudi vertellen juist dat zij vinden dat de vrouw een hele belangrijke rol inneemt in de Orthodoxe Kerk. Er zijn veel vrouwelijke voorbeeldfiguren in de parochie: zowel heiligen, als nonnen, als Orthodoxe vrouwen die er carrières op nahouden naast hun kerkelijke betrokkenheid. Wel is Christine gewaarschuwd voor groeiende traditionele sentimenten in de Orthodoxe Kerk. Volgens haar peetmoeder zijn deze sentimenten volstrekt niet eigen aan de orthodoxe traditie, maar komen eerder uit de Islam, en winnen deze sentimenten vanuit de VS aan invloed. Tegen het licht van deze ontwikkeling is het interessant om de uitspraak van Julian nogmaals te noemen. Hij vertelde dat de Islam aantrekkelijk is voor jongeren die op zoek zijn naar conservatieve regelgeving. In zijn ogen zijn er jongvolwassenen die wel degelijk op zoek naar conservatieve regels zijn, maar Julian geeft hiermee ook aan dat dit in de Orthodoxe Kerk niet te vinden is. Toch wijst de waarschuwing van Christines peetmoeder erop dat orthodoxe gelovigen bepaalde veranderingen signaleren binnen hun eigen traditie.

De rol van nostalgie bij conservatisme, is niet naar voren gekomen in de interviews. Dat heeft waarschijnlijk te maken met de jonge leeftijd van de respondenten. Sommige respondenten zoals Thijs en Kevin hopen dat christelijke normen en waarden weer een grotere invloed op de maatschappij gaan uitoefenen, maar nostalgie naar vroegere tijden toen de kerk nog veel macht had, lijkt niet zozeer aan de orde te zijn.

Priesters

Een factor die in de literatuurstudie niet sterk naar voren kwam, maar wel een erg groot effect blijkt te hebben, is de priester. De priester is op verschillende manieren betrokken bij de levens van de respondenten. Of dit nou tijdens de koffie na de kerk is, tijdens de biecht, of na afloop van de avonddienst met een biertje in de hand. Het delen van dingen waar de jongvolwassenen mee zitten met de priester, levert hun concrete adviezen op die ze vaak

wel en soms niet opvolgen. De priester is eerlijk en confronterend (zoals in het geval van Amar), maar is soms ook milder dan verwacht (zoals in het geval van Thijs). Vooral de protestante jongeren uitten hun verbazing over de bereikbaarheid van de priester, in contrast met wat zij gewend waren.

Gehoorzaamheid en autonomie

De jongvolwassenen geven aan dat ze blij zijn met een kerk die de bijbel en de traditie serieus neemt. De Orthodoxe Kerk verandert nauwelijks. Sommige jongvolwassenen geven aan dat het daarom de meest betrouwbare kerk is, en dat gehoorzaamheid aan deze traditie van belang is omdat het de ware kerk is. Gehoorzaamheid speelt ook een rol bij geestelijke groei. Door het advies van priesters op te volgen, merken jongvolwassenen dat ze naar God toegroeien. De priesters zijn echter niet streng, maar laten aan de jongvolwassenen de keuze om hun advies op te volgen. Op deze manier kunnen de jongvolwassenen zich voegen in een gezaghebbende traditie, maar hoeven ze hun autonomie niet op te offeren.

Aanbevelingen protestantse kerken

Uit de bevindingen van dit onderzoek volgen een aantal adviezen voor protestantse kerken.

Sociale media

Protestantse kerken doen er goed aan om sociale media serieus te nemen als missionair medium. Veel jongvolwassenen komen via dit medium in aanraking met christelijke content of met influencers die fundamentele vragen vanuit een christelijk perspectief onder de aandacht brengen. Waar mogelijk kunnen christelijke organisaties inzetten op het produceren van online content voor kerkgangers en andere geïnteresseerden. Ook zou onderzocht kunnen worden op welke manier kerken een missionaire bediening zouden kunnen opzetten via sociale media, bijvoorbeeld door samen te werken met (christelijke) influencers om meer bekendheid over de kerk te verspreiden. Dit vraagt om een omslag in denken. Toch blijkt uit dit onderzoek dat sociale media een vruchtbaar missionair veld kan zijn. Door te bezinnen op online aanwezigheid, ontstaat de ruimte om op een nieuwe manier getuige te zijn van Christus.⁹⁴ De ervaringen van respondenten in dit onderzoek laten zien

⁹⁴ De Rooms-Katholieke Kerk is al enige tijd bezig met dit proces van bezinning rondom sociale media-gebruik. Enkele tijd geleden heeft het Vaticaan een aantal pastorale richtlijnen gepubliceerd. Dit document laat openheid voor de mogelijkheden van digitaal getuigen zien, maar onderstreept ook de risico's die sociale-mediagebruik meedragen voor het zijn van een liefdevolle naaste. 'Towards Full Presence - A Pastoral

dat inhoudelijke gesprekken en debatten op deze platforms niet worden vermeden, maar voor een deel van de jongvolwassenen juist een aantrekkelijke manier zijn om aan het denken gezet te worden over zingeving en levensbeschouwing – waarbij het imago en de vermeende band met de influencer ook een belangrijke rol spelen.

Een ander advies met betrekking tot sociale media is het creëren van bewustzijn over de grote diversiteit aan levensbeschouwelijke zienswijzen waar jongeren mee in contact komen. De populariteit van Jordan Peterson onder jonge mannen en zijn verbondenheid met orthodoxe denkers betekenen dat kerken er niet van op moeten kijken als jongvolwassenen in groeiende mate geïnteresseerd raken in andere (christelijke) tradities. Kerken doen er goed aan hierover het gesprek aan te knopen om te weten met welke populaire discours jongvolwassenen online in aanraking komen. Zo kunnen kerken zich bewust zijn van wat er leeft in hun jongere kerkleden, en kan hierop vanuit protestants perspectief antwoord op gegeven worden.

Generatieverschillen

Voor oudere protestantse kerkgangers kan het vervreemdend zijn om te zien dat een deel van de jongere generatie zich aangetrokken voelt tot traditionele gebruiken en er conservatiever gedachtegoed op nahoudt. Met name in progressieve protestantse stromingen kan dit een onwennig besef zijn. Veel protestantse kerkgangers uit oudere generaties zijn opgegroeid in een cultuur die steeds meer vrijheid kende, en hebben zelf ook bewust afstand genomen van een autoritaire en rigide kerk. De behoudende reactie nu in generatie Z lijkt te ontstaan, kan daarom op onbegrip stuiten. Door het delen van verhalen uit verschillende generaties wordt het bewustzijn vergroot over de verschillende zienswijzen en de rijkdom die dit kan bieden. Op het gebied van normen en waarden kan het in eerste instantie onbegrijpelijk zijn om te merken dat jongvolwassenen zich niet meer in dezelfde mate kunnen vinden in de standpunten en liturgische vrijheid die in de afgelopen decennia zijn bevochten. Door tijdig in gesprek te gaan en ruimte te creëren voor verschillende zienswijzen en liturgische voorkeuren, voorkomen kerkgemeenschappen dat ze leden verliezen.

Reflection on Engagement with Social Media (28 May 2023), Dicastery for Communication', geraadpleegd 24 juli 2025, https://www.vatican.va/roman_curia/dpc/documents/20230528_dpc-verso-piena-presenza_en.html#_ftn5.

Teruggrijpen op rituelen en traditie

Het is voor de meeste protestantse kerkstromingen niet eigen om terug te grijpen op de traditie van het eigen kerkverband en de geschiedenis ervoor. Ook heeft de protestantse theologie een sterk eigen karakter waarin veel elementen die fundamenteel zijn voor de orthodoxe traditie, niet voorkomen. Zo is er in de protestantse traditie geen sprake van apostolische overlevering en heeft de avondmaalsviering een wezenlijk ander karakter dan in de rooms-katholieke en orthodoxe tradities. Toch blijkt uit dit onderzoek dat er christenen zijn die veel baat hebben bij concrete handreikingen en lichamelijke vormen van aanbidding. Dit is iets waarin de protestantse traditie zich op zou kunnen herbezinnen. De structuur die de Orthodoxe Kerk biedt wordt door een groot deel van de respondenten als erg waardevol ervaren. Het zou mooi zijn als er in protestantse kerkdiensten ruimte komt voor lichamelijkheid, bijvoorbeeld door momenten in de liturgie te nemen om te knielen. Ook zouden vaste gebeden en andere gebruiken onder de aandacht gebracht kunnen worden om kerkleden door de week heen te ondersteunen in gebed. Concrete manieren om geloof te beleven kunnen helpen om het persoonlijke geloof te versterken.

Zoals ik eerder heb beschreven, zien veel respondenten de oorspronkelijkheid van de Orthodoxe Kerk als de belangrijkste reden om zich erbij aan te sluiten. De Orthodoxie weet haar liturgie, tradities en rituelen overtuigend over te brengen door naar het verleden te verwijzen. Omdat niet zozeer de rituelen, maar vooral de nadruk op oorsprong en continuïteit aantrekkelijk is, kan dit het protestantse christendom uitdagen opnieuw te reflecteren op haar eigen identiteit in het licht van de kerkgeschiedenis. Door dit bewust te verwoorden ontstaat hernieuwde aandacht en waardering voor de robuuste gereformeerde traditie en de verbondenheid aan het verleden. Dit verhaal kan lokaal worden verteld door de geschiedenis en identiteit van de gemeente onder woorden te brengen. Maar ook op grote schaal door de relevantie van belijdenisgeschriften onder de aandacht te brengen en belangrijke figuren uit de Nederlandse protestantse traditie onder de aandacht te brengen. Op deze manier kan de protestantse traditie in gesprek met de orthodoxe traditie. Wat duidelijk wordt, is dat een robuust narratief over oorsprong en geschiedenis de identiteit van de kerk versterkt en aantrekkelijk maakt voor jonge volwassenen. Een kerk die weet waar zij voor staat, draagt op deze manier bij aan een missionaire strategie.

Hierbij is het ook belangrijk om te benadrukken dat jongvolwassenen niet op zoek zijn naar een kerk die zoveel mogelijk bij hun persoonlijke beleving aansluit. Zelfs een taalverschil houdt geïnteresseerde jongvolwassenen niet tegen om zich bij een kerkgemeenschap aan te sluiten, blijkt uit dit onderzoek. De interesse van nieuwe gelovigen valt of staat niet bij de gebruiken die een kerk eigen zijn.

Predikanten

De meest verrassende uitkomst van dit onderzoek betreft de grote rol van de priester voor de aantrekkingskracht van de Orthodoxe Kerk. De priester is om twee redenen een belangrijke factor: hij wordt als bereikbaar beschouwd, en geeft concreet advies over situaties die de jongvolwassenen bezighouden. Hieruit vallen lessen te trekken voor voorgangers van protestantse kerken.

Met name de verbazing van voorheen-protestante jongeren over de bereikbaarheid van de priester zou als een waarschuwing kunnen luiden voor predikanten uit de verschillende protestantse kerken. Hieruit volgt namelijk de vraag in hoeverre deze leeftijdsgroep in beeld is bij voorgangers en kerkenraden. Zowel predikanten als kerkgangers zouden alerter kunnen worden op het versterken van relaties met jongvolwassenen in de kerk. In de eerste plaats is dit belangrijk voor bezoekers, maar ook voor jongvolwassenen die langer in de kerk zitten is het van belang om deze band te versterken. De persoon van de voorganger doet er namelijk toe voor jongvolwassenen. Haar of zijn rol heeft een bepaalde status die wellicht vergeleken kan worden met die van een lokale influencer.

Door de band tussen voorganger en jongvolwassenen te versterken, ontstaat namelijk de gelegenheid voor de persoonlijke betrokkenheid en concreet advies waarbij jongvolwassenen enorm gebaat zijn. Het aangaan van pastorale gesprekken, waarin de voorganger ontdekt wat jongeren bezighoudt, geeft haar de gelegenheid om ze advies te geven wanneer dit gepast is. Dit advies mag direct en concreet zijn. Uit de interviews blijkt dat predikanten niet bang hoeven te zijn om te sterke adviezen te geven, omdat jongvolwassenen de vrijheid ervaren om het advies niet op te volgen.

Als de predikant de verbondenheid met jongvolwassenen als een belangrijk onderdeel van haar bediening beschouwt, is het belangrijk om hiervoor tijd uit te trekken. Om het contact te versterken spelen momenten rondom de eredienst een belangrijke rol, zoals het

koffiemoment achteraf. Maar ook doordeweeks zou de predikant tijd kunnen uittrekken om jongvolwassenen te ontmoeten, bijvoorbeeld door het drinken van een biertje in een kroeg. Ook andere kerkleden kunnen hierin een taak oppakken. In tegenstelling tot de orthodoxe traditie kent onze traditie geen peetmoeders en peetvaders. Zij spelen in het contact met nieuwgelovigen een grote rol. Door intergenerationele betrokkenheid in protestantse kerken te vergroten, zouden jongvolwassenen in deze kerken ondersteund kunnen worden in hun geloof.

Beperkingen van het onderzoek

Hoewel de bevindingen van dit onderzoek waardevol zijn, dienen ze bekeken te worden in het licht van enkele methodologische beperkingen. Ten eerste is de vraag wat de generaliseerbaarheid van de bevindingen is. In deze kwalitatieve studie zijn de uiteenlopende ervaringen en verhalen van acht jongvolwassen respondenten onderzocht. Toch geven ze geen volledig beeld van alle mogelijke motieven en factoren waarom jongvolwassenen zich tot de Orthodoxe Kerk wenden. Het is goed mogelijk dat er andere redenen zijn die in deze studie niet aan bod zijn gekomen. Daarnaast kent de Orthodoxe Kerk in Nederland een grote verscheidenheid. Hoewel de orthodoxe traditie in essentie één geloofsleer kent, opereren de verschillende patriarchaten en de parochies daaronder op een aantal vlakken relatief zelfstandig. Alleen al binnen de Oosters-Orthodoxe Kerk zijn er in Nederland negen verschillende patriarchaten actief, terwijl de Oriëntaals-Orthodoxe Kerk vijf afzonderlijke kerken kent. Bisschoppen en priesters kunnen hierdoor verschillen in hun manier van leidinggeven of in hun pastorale afwegingen. Dit is de reden dat er elders in de wereld orthodoxe kerken zijn die er veel traditionelere zienswijzen op nahouden omtrent mannelijkheid en de rol van vrouwen, zoals in de literatuurstudie en het onderzoek naar voren kwam.⁹⁵ Hoewel de respondenten in deze studie afkomstig waren uit vijf verschillende parochies, en er zo sprake is van diversiteit, kan niet worden uitgesloten dat er jongvolwassenen zijn die heel andere pastorale begeleiding ontvangen dan de jongvolwassenen die in dit onderzoek aan het woord zijn gekomen.

Het is verder belangrijk om te onderstrepen wat er niet onderzocht is in deze studie: de ervaringen van jongvolwassenen die de Orthodoxe Kerk bezoeken maar besluiten zich niet

⁹⁵ 'Orthodox Christianity'.

bij de traditie te voegen, of van jongvolwassenen die niet tot geloof zijn gekomen. Lewis Rambo wijst er terecht op dat bekeringsverhalen een selectief beeld kunnen schetsen. Tegenover elke bekeerling staan vaak tien mensen die de christelijke boodschap afwijzen.⁹⁶ De bedoeling van dit onderzoek is dan ook niet om de indruk te wekken dat *alle* jongvolwassenen zich thuisvoelen in de Orthodoxe traditie, noch dat christelijke sociale media-content voor elke jongvolwassene tot een interesse in het christelijk geloof en een bekering leidt.

Ook de rol van de onderzoeker vormt een mogelijke beperking. Door de aard van semi-gestructureerde interviews en het feit dat dit de eerste keer is dat ik kwalitatieve interviews heb afgenomen, merkte ik achteraf dat ik op bepaalde thema's onvoldoende heb doorgevraagd. Niet alle thema's zijn daardoor even uitgebreid besproken met elke respondent. Dit kan ertoe geleid hebben dat sommige inzichten niet volledig zijn uitgediept, ondanks dat ik dit gedeeltelijk heb gecompenseerd door enkele aanvullende gesprekken met de respondenten te voeren. Een andere mogelijke beperking is dat sommige deelnemers mogelijk sociaal wenselijke antwoorden hebben gegeven. Met name rond gevoelige thema's zoals de rol van vrouwen in de kerk zou dit het geval kunnen zijn, omdat zij beïnvloed zouden kunnen zijn door het feit dat ik zelf een vrouwelijke onderzoeker ben.

Ten slotte wil ik stilstaan bij een laatste beperking die betrekking heeft op het deelnemersperspectief en de rol van sociale media. Tijdens gesprekken met leeftijdsgenoten werd duidelijk hoe verschillend onze online omgevingen kunnen zijn. In gesprekken met mannelijke leeftijdsgenoten viel bijvoorbeeld op dat zij allemaal wisten wie Jordan Peterson was omdat zij geregeld content van hem tegenkwamen – content die in mijn eigen algoritmes volledig afwezig is (ik zie vooral video's van recepten, outfits en zuurdesembrood). Wat ik in mijn omgeving heb gemerkt is dat vrouwelijke leeftijdsgenoten de naam Jordan Peterson niet kennen. Zelfs als ik actief op zoek ga naar deze content, verandert mijn informatiestroom niet. Dit wijst erop dat ik me in een andere 'informatieruimte' bevind – mogelijk door mijn interesses, maar waarschijnlijk ook door demografische factoren zoals geslacht. Deze observatie van de demografische werking van

⁹⁶ Rambo, *Understanding Religious Conversion*, 87.

algoritmes, waarbij mannelijke gebruikers snel behoudende en zelfs extremistische content voorgeschoteld krijgen, sluit aan bij bevindingen van journalisten van *De Correspondent*.⁹⁷

Juist gezien het grote verschil tussen het aantal mannen en vrouwen in de Orthodoxe Kerk, lijkt deze ‘digitale kloof’ een belangrijke rol te spelen in de spirituele vorming die via sociale media plaatsvindt. Dit persoonlijke aard van algoritmes en de geringe transparantie van de achterliggende mechanismen legt een structurele beperking van het deelnemersperspectief bloot. In de praktische theologie is bovendien niet alleen geloofsachtergrond relevant, maar ook de fysieke ruimte van de kerk als onderzoeksdomein. Inmiddels zijn sociale mediaplatforms een belangrijke factor geworden voor de geloofsontwikkeling van jongvolwassenen. Omdat onderzoekers geen deel uitmaken van de digitale wereld waarin respondenten zich bewegen, bevinden jongvolwassenen zich een groot deel van hun tijd in een omgeving die niet geobserveerd kan worden. Het is daarom niet goed mogelijk om inzicht te krijgen in de manier waarop het aanbod van sociale mediacontent kan leiden tot interesse in het christelijk geloof, en welke content dit precies is. Het is niet duidelijk wanneer christelijke content populair is geworden en daarom is het niet goed mogelijk om deze trend te koppelen aan de cijfers uit onderzoeken als *God in Nederland* en *The Quiet Revival*.

Aanbevelingen voor toekomstig onderzoek

Toekomstig onderzoek zou zich kunnen richten op het verkennen van de verschillende informatiestromen die jongvolwassenen via sociale media bereiken. Hiermee zou onderzocht kunnen worden hoe protestantse kerken hierin betrokken kunnen raken voor missionaire doeleinden en toerusting van generatie Z. Aangezien algoritmes sterk bepalen welke content zichtbaar wordt, is het van belang beter te begrijpen in welke digitale omgevingen christelijke en niet-christelijke jongvolwassenen zich bevinden. Naast de vraag of hier per geslacht een verschil zichtbaar is, is het ook nuttig om inzicht te krijgen hoe dit de geloofsbeleving en kerkelijke betrokkenheid beïnvloedt.

⁹⁷ Dimitri Tokmetzis e.a., ‘YouTube schotelt je steeds meer extreme video’s voor. Hoe werkt dat?’, *De Correspondent*, 11 februari 2019, <https://decorrespondent.nl/9150/youtube-schotelt-je-steeds-meer-extreme-video-s-voor-hoe-werkt-dat/8efc3f5c-641e-091b-3cf9-ab26f4158d46>.

Daarbij is vooralsnog onduidelijk in hoeverre het aanbod van christelijke content zoals de colleges van Jordan Peterson samengaan met content waarin radicale traditionele waarden worden uitgedragen. Uit dit onderzoek namelijk dat jongvolwassenen in de Orthodoxe Kerk vaak conservatieve denkbeelden aanhangen. Wat zegt dit over hun online omgeving waarin zij christelijk zijn geworden, en hoe beïnvloedt die online omgeving hen verder als nieuwe gelovigen? Sommige orthodoxe gelovigen waarschuwen al voor een toename van traditioneel gedachtegoed binnen de kerk, zoals de peetmoeder van Christine. Doordat online omgevingen van jongvolwassenen niet goed onderzocht kunnen worden, is onduidelijk in hoeverre het aanbod van christelijke content samengaat met het aanbod van radicaal-conservatief gedachtegoed. Als deze content hand in hand gaat, betekent geïnspireerd worden door eerstgenoemde, mogelijk ook gevormd worden door laatstgenoemde. Het is belangrijk dat kerken alert zijn op het ideologische profiel van de nieuwe gelovigen die zij verwelkomen, zodat ze hen op een passende manier kunnen onderwijzen in hun leven met Christus.

Een tweede mogelijke onderzoeksrichting is de rol van de predikant in de ogen van protestantse jongvolwassenen. Hoe zien deze jongvolwassenen de taak van de voorganger in hun geloofsontwikkeling? Welke rol zou advies kunnen krijgen in deze relatie, of zijn er andere manieren waarop de predikant ondersteunend kan zijn?

Verder zou onderzoek zich kunnen richten op de vraag in hoeverre er onder protestantse jongeren belangstelling bestaat voor lichamelijke vormen van aanbidding, vaste gebeden en andere rituele praktijken. Het zou waardevol zijn om te onderzoeken of er elementen uit vroegere protestantse praktijken op een betekenisvolle manier geïncorporeerd kunnen worden in kerkdiensten en geloof in het dagelijks leven, en of de spiritualiteit van de orthodoxe traditie een plek kan krijgen in de protestantse geloofsbeleving. Dergelijk onderzoek kan bijdragen aan een herwaardering van het eigen erfgoed. Ook kan het handreikingen bieden voor een spirituele praktijk die een duidelijke verankering kent in de christelijke traditie, maar ook aansluit op de belevingswereld van nieuwe generaties.

Ten slotte zou vervolgonderzoek gedaan kunnen worden naar de langdurige betrokkenheid van jongvolwassenen bij de kerkgemeenschap. Is de aantrekkingskracht van de Orthodoxe Kerk na enkele jaren betrokkenheid nog vergelijkbaar? Wordt de sterke intellectuele dimensie van het geloof van veel van de mannen ook aangevuld door persoonlijke

emotionele overtuiging, of dreigt het risico dat de jonge mannen weer wegvallen als er dingen in hun leven veranderen of de nieuwigheid ervan afneemt? Een longitudinaal onderzoek kan zicht geven op de duurzaamheid van geloofsbetrokkenheid en op factoren die hierbij van belang zijn.

Bibliografie

‘A Surprise Surge of Adult Baptisms in France, despite the Catholic Church’s Decline’. 14 december 2024. https://www.lemonde.fr/en/france/article/2024/12/14/a-surprise-surge-of-adult-baptisms-in-france-despite-the-catholic-church-s-decline_6736074_7.html.

Bernts, Ton, Joantine Berghuijs, Joep de Hart, Christian van der Heijden, en Joris Kregting. *God in Nederland 1966-2015*. Tweede druk. Ten Have, 2016.

Boogerd, David. *Waarom de Orthodoxe Kerk wél groeit en populair is bij influencers als Jordan Peterson (met Ruben van der Kaap en Stefan Paas)*. Episode 231. z.d. Geraadpleegd 1 februari 2025. <https://open.spotify.com/episode/599MrMeKwjYpBUjImzYUJ?si=80bfd39e445d4c57>.

‘Cody Gakpo getuigt van geloof tijdens kampioenswedstrijd: “I belong to Jesus”’. 28 april 2025. <https://www.nd.nl/leven/sport/1266449/cody-gakpo-getuigt-van-geloof-tijdens-kampioenswedstrijd-i-be>.

‘Deze jongeren vinden houvast in de Orthodoxe Kerk. “Zodra ik de kerk in stap, voel ik me lichter”’. 5 december 2024. <https://www.nd.nl/geloof/geloof/1249148/deze-drie-jongeren-vinden-houvast-in-de-orthodoxe-kerk-zodra->.

‘Deze jongeren vinden houvast in de Orthodoxe Kerk. “Zodra ik de kerk in stap, voel ik me lichter”’. 5 december 2024. <https://www.nd.nl/geloof/geloof/1249148/deze-drie-jongeren-vinden-houvast-in-de-orthodoxe-kerk-zodra->.

Finland, University of Eastern. ‘Belief in God among Boys Continues to Grow in Finland— Study Finds Signs of Growing Belief among Girls as Well’. Geraadpleegd 29 april 2025. <https://phys.org/news/2025-02-belief-god-boys-finland-girls.html>.

Groetjes uit Shambala. *Een revival van het Christendom?* z.d. <https://open.spotify.com/episode/10oR0sxzTj16ZOqWfQwHKdZ0?si=9afed3953f5342f3>.

Hart, Joep de, en Pepijn van Houwelingen. *Christenen in Nederland: Kerkelijke deelname en christelijke gelovigheid*. Sociaal en Cultureel Planbureau, 2018.

Houten, Maaïke van. ‘Voor het eerst zijn jongeren geloviger dan de generatie voor hen’. Trouw, 13 april 2025. <https://www.trouw.nl/religie-filosofie/voor-het-eerst-zijn-jongeren-geloviger-dan-de-generatie-voor-hen~be1c452e/>.

Kapsanēs, Geōrgios. *Theosis: The True Purpose of Human Life*. Holy Monastery of St. Gregorios, 2023.

‘Kerken zien meer jongeren komen. “Wij denken dat de heilige geest aan het waaien is” - NRC’. Geraadpleegd 9 april 2025. <https://www.nrc.nl/nieuws/2025/03/24/kerken-zien-meer-jongeren-komen-wij-denken-dat-de-heilige-geest-aan-het-waaien-is-a4887455#photo=OTI4MjA>.

Koevoets, Emma. ‘Trend in West-Europa? Toenemend aantal (jong)volwassenen treedt toe tot de Kerk’. Katholiek Nieuwsblad, 28 maart 2024. <https://www.kn.nl/nieuws/wereldkerk/trend-in-west-europa-toenemend-aantal-volwassenen-treedt-toe-tot-de-kerk/>.

Kollaard, Sander. ‘Trump-fan Jordan Peterson bepleit in een nieuw boek de superioriteit van de Bijbel. Snijdt iets daarvan hout?’ de Volkskrant, 17 januari 2025. <https://www.volkskrant.nl/boeken/trump-fan-jordan-peterson-bepleit-in-een-nieuw-boek-de-superioriteit-van-de-bijbel-snijdt-iets-daarvan-hout~b18a1b8c/>.

Kregting, Joris, F. A. van Lieburg, en Paul Vermeer. *God in Nederland: 1966-2024*. HDC Centre for Religious History, Vrije Universiteit Amsterdam, 2025.

Mastroianni, Adam M., en Daniel T. Gilbert. ‘The Illusion of Moral Decline’. *Nature* 618, nr. 7966 (2023): 782-89. <https://doi.org/10.1038/s41586-023-06137-x>.

McAleer, Rhiannon, en Rob Barward-Symmons. *The Quiet Revival*. Bible Society, 2025.

McCaslin, Brianna Jean. *Thou Shalt Not: Experiences of Contraceptive Use and Religious Identity Negotiation Among Married Catholic Women*. 2015. <https://hdl.handle.net/1805/8363>.

McGavran, Donald A. *Understanding Church Growth*. Wm. B. Eerdmans Publishing, 1990.

‘Meer dan tienduizend volwassenen gedoopt in Franse RK-Kerk. Een op de zes dankzij brand in Notre-Dame’. 16 april 2025. <https://www.nd.nl/geloof/katholiek/1265170/meer-dan-tienduizend-volwassenen-gedoopt-in-franse-rk-kerk-ee>.

‘Meer Nederlandse jongeren worden orthodox christen’. 8 november 2024. <https://nos.nl/artikel/2543760-meer-nederlandse-jongeren-worden-orthodox-christen>.

Muis, Quita, en Tim Reeskens. ‘De jeugd van tegenwoordig: Moeten we ons zorgen maken over een autoritaire terugslag onder jongeren?’ In *Raadsele van de maatschappij*, onder redactie van Jurre van den Berg, Marcel Ham, Rie Bosman, en Godfried Engbersen. Uitgeverij Van Gennep, 2022.

Muis, Quita, Inge Sieben, Tim Reeskens, en Loek Halman. ‘Seksueel-ethische permissiviteit: Trends in Nederland 1981-2017’. *Mens en Maatschappij* 94, nr. 4 (2019): 429-58. <https://doi.org/10.5117/MEM2019.4.004.MUIS>.

Norris, Pippa, en Ronald Inglehart. *Cultural Backlash: Trump, Brexit, and Authoritarian Populism*. Cambridge University Press, 2019.

‘Orthodox Christianity: Young US Men Joining “masculine” Russian Churches’. 24 mei 2025. <https://www.bbc.com/news/articles/c30q5l8d4lro>.

Orthodoxie in Nederland – Orthodoxe Kerk in Nederland. z.d. Geraadpleegd 8 mei 2025. <https://orthodoxekerk.net/orthodoxe-kerk/orthodoxie-in-nederland/>.

Osmer, Richard R. *Practical Theology: An Introduction*. Wm. B. Eerdmans Publishing, 2008.

Otheo. ‘Waarom jongeren religieus geïnspireerde kleding dragen’. Geraadpleegd 29 april 2025. <https://www.otho.be/artikel/waarom-jongeren-religieus-geinspireerde-kleding-dragen>.

Porkka, Jouko, en Kati Tervo-Niemelä. ‘Poikien usko vahvistunut edelleen — seuraavatko tytöt perässä? Pitkittäistutkimus rippikoulunuorten suhteesta kristilliseen uskoon ja rippikoulun vaikutuksesta siihen’. *Uskonto, katsomus ja kasvatus* 4, nr. 1 (2024): 1. <https://journal.fi/ukk/article/view/154948>.

Rambo, Lewis Ray. *Understanding Religious Conversion*. Yale University Press, 1993.

Scholten, Wilfred. ‘Vergrijzing? Bij deze orthodoxe kerk kloppen juist steeds meer jongeren aan’. Trouw, 28 februari 2025. <https://www.trouw.nl/religie-filosofie/vergrijzing-bij-deze-orthodoxe-kerk-kloppen-juist-steeds-meer-jongeren-aan~beffb01c/>.

Smith, James K. A. *How (Not) to Be Secular: Reading Charles Taylor*. Wm. B. Eerdmans Publishing, 2014.

Statistiek, Centraal Bureau voor de. ‘3. Ontwikkelingen in religieuze betrokkenheid’. Webpagina. Centraal Bureau voor de Statistiek, 6 april 2023. <https://www.cbs.nl/nl-nl/longread/statistische-trends/2023/religieuze-betrokkenheid-in-nederland/3-ontwikkelingen-in-religieuze-betrokkenheid>.

Swinton, John, en Harriet Mowat. *Practical Theology and Qualitative Research*. Second edition. SCM Press, 2016.

Tinner-Williams, Nate. ‘Candace Owens Converts to Catholicism’. Text. National Catholic Reporter, National Catholic Reporter. Geraadpleegd 7 mei 2025. <https://www.ncronline.org/news/candace-owens-converts-catholicism>.

Tokmetzis, Dimitri, Hassan Bahara, en Annieke Kranenberg. ‘YouTube schotelt je steeds meer extreme video’s voor. Hoe werkt dat?’ De Correspondent, 11 februari 2019. <https://decorrespondent.nl/9150/youtube-schotelt-je-steeds-meer-extreme-video-s-voor-hoe-werkt-dat/8efc3f5c-641e-091b-3cf9-ab26f4158d46>.

‘Towards Full Presence - A Pastoral Reflection on Engagement with Social Media (28 May 2023), Dicastery for Communication’. Geraadpleegd 24 juli 2025. https://www.vatican.va/roman_curia/dpc/documents/20230528_dpc-verso-piena-presenza_en.html#_ftn5.

Van Wonderen, Ron. *Democratisch bewustzijn in Nederland*. Verwey Jonker Instituut, 2021.
https://www.annefrank.org/nl/downloads/filer_public/77/0f/770f6ea9-0cf7-48bf-ad58-698c6379a13b/democratisch_bewustzijn.pdf.

Velde, Ivar van der. 'Waarom sommige studenten zich bekeren tot de orthodoxe kerk'.
HanzeMag, 15 januari 2025. <https://hanzemag.nl/waarom-sommige-studenten-zich-bekeren-tot-de-orthodoxe-kerk/>.

'Why I am now a Christian'. Geraadpleegd 7 mei 2025. <https://unherd.com/2023/11/why-i-am-now-a-christian/>.